

MUSEUM SØNDERJYLLAND

Arbejdsplan 2010-2014

Hvert fjerde år udarbejder museet en plan for arbejdet i de kommende år. Planen godkendes af bestyrelsen og publiceres i stærkt forkortet form på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside, så andre også har adgang til den. Pladsen på hjemmesiden er dog så trang, at Museum Sønderjylland har valgt, at lægge den uforkortede udgave på museets hjemmeside. Planen er redigeret efter museets ansvarsområder, således naturhistorie og palæontologi, arkæologi, historie/etnologi og kunst og museumslovens fem søjler. Desuden er der skrevet et afsnit om administration og bygningsdrift. Arbejdsplanen indeholder såvel en tilbageskuende statusdel over de senere års arbejde som en fremadskuende. Da 2010 ikke var med i den tidligere arbejdsplan er den medtaget i den foreliggende udgave. I den forkortede udgave på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside dækker planen 2011-2014.

Museum Sønderjyllands formål og ansvarsområde jf. vedtægterne

§ 2. Museet dækker det nuværende Sønderjyllands amt og har til formål at virke for indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling inden for natur-, kultur- og kunsthistorie i overensstemmelse med museets geografiske og faglige ansvarsområde.

Museets dækningsområde er fra 1. januar 2007 det sønderjyske område, omfattende kommunerne; Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder.

Museet virker for den specielle sønderjyske/slesvigske historie med hovedvægten lagt på de regionale særtræk, forandringsprocesser og påvirkninger, som er forbundet med landsdelens specielle historie som grænseland og mødested mellem forskellige nationer, folkegrupper, kulturelementer og identiteter. Museets virksomhed i andre museers geografiske ansvarsområder skal ske i forståelse med disse.

Stk. 2. Museet har i øvrigt til formål at fremme de nationale, dansk-tyske og internationale samarbejdsrelationer med henblik på at sikre landsdelens natur-, kultur- og kunsthistoriske arv i samspil med verden omkring os. Museet indgår i et tæt samarbejde med såvel danske som internationale museums-, arkiv- og andre forskningsinstitutioner.

§ 3. Museets ansvarsområde omfatter alle tre museums-kategorier:

1. Naturhistorie, hvor museet fortrinsvis varetager livet i Øvre Miocæn-havet og de specielle fossiler fra Øvre Miocæn samt den specielle sønderjyske natur med marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne.

2. Kulturhistorie, hvor museet under:

arkæologi dækker perioden fra de første spor af mennesket til og med middelalderen, men også kan foretage undersøgelser, når jordfundne levn har betydning for forståelsen af problemstillinger for nyere tid. Arkæologiens hovedtemaer er betinget af Sønderjyllands særstilling som kulturmøde- og kulturgrænseområde, af landsdelens status som hertugdømme med tætte relationer til tysk bykultur, samt af grænselandets særlige arkæologihistorie, hvor fortidsminder og genstande har været inddraget i kampen om nationalt tilhørsforhold og identitet.

historie/etnologi dækker perioden fra 1500-tallet til nutiden samt arkivalier og ikke-arkæologiske genstande fra middelalderen. Det historisk/ etnologiske ansvarsområde er defineret ud fra Sønderjyllands særlige flernationale og -kulturelle historie med hovedområder inden for den nationale historie og identitet, kulturmøde og kulturtradition, den særlige sønderjyske urbaniserede by-, søfarts- og landbokultur, de særlige regionale kulturer med særlig vægt på marsk og vadehav samt industrihistorie og industrisamfund. Museet varetager desuden vejledning og koordinering i forhold til lokalhistoriske arkiver og foreninger.

3. Kunsthistorie, hvor museet varetager dansk kunst fra guldalderen og fremefter, herunder kunst med relation til Sønderjylland, samt kunst, der belyser strømninger i nordeuropæisk kunst i det tyvende århundrede og fremefter.

Vision og Mission

Museum Sønderjyllands **Mission:**

Museum Sønderjylland skal udvikle og udbrede viden og bevidsthed om kultur, kunst og naturhistorie i Sønderjylland og verden omkring os.

Museum Sønderjyllands **Vision:**

At skabe ét museum, der er en uomgængelig del af det sønderjyske kulturliv og en vigtig aktør i den danske og internationale museums-, videnskabs- og kulturverden.

NATURHISTORIE OG PALÆONTOLOGI

FORSKNING OG INDSAMLING

Afdelingen skal opbygge og udbrede viden om naturen i Sønderjylland, om de processer der regulerer naturen og om den fortid, der ligger bag nutidens natur. Afdelingens primære fokus er de nationalt og internationalt betydningsfulde fossiler fra Gram Formationen der repræsenterer livet i det Øvre Miocæne hav. Herudover favner afdelingen også fossiler fra andre sønderjyske lokaliteter og nutidens natur med vadehav, marsk, hedesletter og ungmoræner.

Vi forventer at øge vores forskningsaktiviteter omkring hvalerne fra Gramleret med henblik på, at få samtlige arter beskrevet og bruge dem som udgangspunkt for en bredere forståelse af det marine Miocæne økosystem og hvalernes evolutionshistorie. Samtidig vil vi undersøge mulighederne for at benytte nye teknologier til fossilsøgning, hvilket potentielt kan øge vores indsamling.

Vi vil indgå i et tættere samarbejde omkring samlingerne med andre danske naturhistoriske museer, for at udnytte de nationale ekspertiser bedst muligt.

Samlingsmæssigt fokus:

Samlingen rummer primært fossiler fra den Øvre Miocæne Gram Formation fundet i Gram Lergrav og relateret fossil og recent sammenligningsmateriale. Herudover er der en samling af sønderjyske strandsten af god kvalitet og en komplet kollektion af sønderjyske natsværmere.

Der er en mindre kulturhistorisk samling, der i den kommende periode vil blive overført til den kulturhistoriske afdeling i Tønder.

Koordinering m. andre museer

Afdelingen er det eneste museum i landet, der dækker den givne tidsperiode og har derfor ikke et koordineringsbehov af indsamlingen af fossilerne i forhold til andre museer. Der er dog et tæt samarbejde med Statens Naturhistoriske Museum, som varetager Danekræ-samlingen. Der samarbejdes desuden alle danske naturhistoriske museer imellem i forhold til udlån af genstande til udstillings eller forskningsbrug. Desuden arbejdes der sammen med udenlandske museer og forskningsinstitutioner, der dækker samme periode.

Prioritering af indsamling

I den kommende fireårsperiode vil vi undersøge mulighederne for aktivt at finde større fossiler, som f.eks. hvaler. Vi vil bl.a. indgå et samarbejde med spanske forskere om at benytte naturligt radioaktive sporingemetoder. Indsamlingen af de palæontologiske genstande herudover er i høj grad afhængig af, hvad der dukker op af leret i forbindelse med de publikumsaktiviteter, der foregår her, og hvad vi måtte blive tilbudt af private samlere andetsteds fra.

Forskning

Fossilerne fra Gram Lergrav er på internationalt niveau af meget høj kvalitet. Derfor er der jævnligt forskerbesøg fra både ind- og udland og som følge deraf optræder Gramleret også regelmæssigt i videnskabelige publikationer. Udover en overinspektøren, der arbejder på forskningsopgaver har afdelingen også en fast tilknyttet adjungeret lektor.

I 2005 udkom et særtryk af *Palaeontos* (nr. 7): *The Marine Gram Formation at Gram, Denmark: Late Miocene Geology and Palaeontology*. Her blev geologien, palaeomagnetismen, dinoflagellaterne, echinodermerne, decapoderne og molluskerne fra Gram Leret nybeskrevet. I 2006 påbegyndte arbejdet med at finde kvalificerede forfattere mm. til endnu et særtryk af *Palaeontos*, hvor de øvrige fossilgrupper blive behandlet.

Kommende forskningsprojekter:

Evolutionære drivkræfter i hvalernes evolution

Det er vanskeligt at belyse hvad der påvirker evolutionen af forskellige organismer. Arbejde med hvaler ud fra DNA-data har indikeret at ændringer i oceaniske passager gennem geologisk tid har haft indflydelse på artsdannelse. I et kommende projekt vil vi i kombinere disse DNA data med fossile data og derigennem afprøve resultaterne fra de tidligere analyser. Samtidig vil det være muligt at teste om DNA data alene kan belyse diversificeringsbegivenheder i fortiden, eller om de nuværende analysemetoder er utilstrækkelige.

Samarbejdspartnere i University of Otago, New Zealand, Berkeley og Cornell University, USA, Centre of Geogenomics, Københavns Universitet og Australian National University, Australien. Projektet er støttet af Carlsbergfondet.

Metodeforskelle til analyse af molekulære og morfologiske slægtskabsanalyser

Der benyttes i dag forskellige typer af metoder til slægtskabsanalyser når man benytter hhv. molekulære og morfologiske data. Det beror dels på forskellighederne i data, men også i en teoretisk forskellig opfattelse af hvilke matematiske beregningsmetoder der giver det bedste resultat. Data fra ovenstående projekt skal benyttes til at teste om de forskellige analysemetoder giver markant forskellige resultater, hvis man bruger forskellige metoder til samme type data.

Projektet er støttet af Carlsbergfondet.

Radioaktiv metodeudvikling til fossilsøgning

Det er kendt at fossiler ofte er mere eller mindre radioaktive da de mineraler der erstatter det oprindelige organiske materiale typisk er mere radioaktive end de omgivende jordlag de findes i. Projektet her går ud på at finpudse metoderne til at måle små radioaktivitetsforskelle og derigennem udvikle en metode til at finde større fossiler i felten ved hjælp af måling af forskelligt naturligt radioaktivt indhold. Gram Lergrav indgår som forsøgsområde og vi håber med tiden at kunne bruge metoden til at lede efter hvaler med en specialbygget geigertæller.

Samarbejde med forskere ved Universidad Complutense de Madrid i Spanien.

Næbhval fra Gram

Fra Gram Leret ligger en færdigkonserveret næbhval som var en del af den Sen Miocæne tandhvalsfauna fra det daværende nordøstlige Atlanterhav. Fossilet repræsenterer en ny art og formodentlig også ny slægt af næbhvaler. Næbhvalen har hele tandrækken bevaret, hvilket er et oprindeligt træk som kun hos nulevende former ses hos slægten Tasmacetus. Derved kan den formodentlig bidrage til en bedre forståelse af den tidlige udvikling af egentlige næbhvaler. Projektet involverer en taksonomisk beskrivelse af hvalen med en slægtskabsanalyse baseret på morfologiske sammenligninger med nulevende og andre uddøde næbhvaler fra samlinger i bl.a. Smithsonian Institute i Washington DC, USA, Institut Royal d'Histoire Naturelle, Bruxelles, Belgien og SNM i København.

Ny bardehval fra Gram

To bardehvalslægter er på nuværende tidspunkt videnskabeligt beskrevet fra Gram formationen. En tredje, lidt mindre form er kendt fra fossiler, men endnu ikke beskrevet. Et næsten komplet og lokalt usædvanlig velbevaret fossil af en af disse skal beskrives som typen for denne nye slægt. Den tilhører formodentlig en familie der også er repræsenteret i aflejringer i det østlige USA og i Belgien fra samme tidsperiode og vil derfor være vigtigt for at forstå faunaens sammensætning og udbredelse i denne tidsperiode. Arbejdet med beskrivelsen af denne hval forventes påbegyndt indenfor den kommende fireårsperiode.

Palaeontos

Det løbende arbejde med at få beskrevet hele faunaen fra Gram Lergrav pågår fortsat i den kommende fireårsperiode. Artikler fra specialister i Danmark, Tyskland, Belgien og USA vil blive afleveret til review fra starten af 2011. Redigeringen af artiklerne til endnu et særtryk af Palaeontos vil foregå her. Artiklerne vil omhandle første del af beskrivelsen af de fossile sæler, beskrivelse af to hvalfossiler, benfisk, hajer, en særligt sjælden snegl, mosdyr og foraminiferer. Alfataksonomiske beskrivelser som disse er nøglen til fremtidige studier indenfor bl.a. evolutionære studier og studier i klimaforandrings indflydelse på artsdiversitet, artsdannelse, uddøen og spredning igennem tiderne mm.

Specialer og Ph.D. projekter

Afdelingen vil i den kommende fireårs periode indlede et nærmere samarbejde med universiteterne om at tiltrække speciale og/eller Ph.D. studerende ved at udbyde et bredt spektrum af projektforslag. Projekterne vil primært tage udgangspunkt i afdelingens samlinger men kan også f.eks. involvere den geologiske udvikling af kystlinien, eller de seneste århundredes geologiske udvikling i vadehavsområdet, eller være funderet i den recente Sønderjyske natur. Det eventuelle forskningsudbytte heraf vil afhænge af de studerendes interesser.

Samarbejde

Vi har et godt samarbejde med andre palæontologiske museer i Danmark, bl.a. i forbindelse med identifikation af indleverede fossiler. Vi har løbende korrespondance og udveksling af information, tanker og ideer med specialister indenfor hvalevolution i Moskva, Simferopol, Paris, Berlin, Bruxelles, San Diego, Washington DC og Dunedin (New Zealand).

ARKÆOLOGI

FORSKNING OG INDSAMLING

Hvad er status for museets dækning af ansvarsområdet?

Den arkæologiske afdeling har i årene op til den kommende fire-års plan foretaget arkæologiske undersøgelser og forsket indenfor alle fem hovedperioder (stenalder, bronzealder, jernalder, middelalder/renæssance og nyere tid) spredt ud over stort set hele det arkæologiske ansvarsområde, som afdelingen dækker. Der har i perioden været udført et meget stort antal arkæologiske undersøgelser, bl.a. på grund af etableringen af en motorvej, og afdelingen er et af de museer i Danmark, der har foretaget det

største antal undersøgelser i perioden. Afdelingen har desuden i perioden dækket det arkæologiske område i Kolding kommune på vegne af Museet på Koldinghus.

I arbejdsplan 2006-09 var formuleret i alt 22 projekter, fordelt på museets tematiske hovedområder med særlig fokus på områderne: teori-metode-udvikling, kulturgrænser og kulturmøde, Sønderjyllands historie, geologi og kulturmiljø, landskab og bebyggelse, kunsthåndværk og arkitektur. Heraf er 13 projekter afsluttet eller aktivt igangværende; kun 1 projekt er opgivet pga. manglende finansiering, mens 8 projekter er udsat til næste planperiode, hovedsageligt på grund af de mange udgravninger afdelingen har måttet udføre i de seneste år, men også på grund af en medarbejders død.

Hvordan løfter museets sin forskningsopgave?

Museets undersøgelser er i meget høj grad foranlediget af udgravninger, der kommer i stand i henhold til museumslovens kapitel 8. Det har i den forløbne periode kun sjældent været muligt at gennemføre egentlige forskningsudgravninger. Afdelingens forskning tager da også i meget høj grad udgangspunkt i disse udgravninger, hvad enten de er udført under den gamle eller den nye museumslov. De forskellige forskningsprojekter tager enten udgangspunkt i udgravninger med resultater af international, national eller regional betydning, som afdelingen udfører eller har udført, eller de tager udgangspunkt i summen af resultater fra en lang række arkæologiske undersøgelser, der tolket og analyseret i en sammenhæng giver væsentlig ny viden af national og international betydning. Det er på mange måder indenfor det sidste, at afdelingens væsentligste forskningsindsats ligger og vil ligge også i fremtiden.

Internationalt samarbejde

Museum Sønderjyllands ansvarsområde danner grundlag både for museets faste og ad-hoc-samarbejder på nationalt og internationalt plan. De væsentligste samarbejdspartnere internationalt er derfor naturligvis Archäologisches Landesmuseum på Gottorp Slot, Zentrum für baltische und skandinavische Archäologie Gottorp Slot, Archäologisches Landesamt i Slesvig samt det arkæologiske institut ved Kiels Universitet. Samarbejdet henover den nuværende dansk-tyske grænse dækker næsten alle forskningsområder, og omfatter også et fælles tidsskrift. Herudover deltager museet i forskellige internationale samarbejder som f.eks. Sachser-symposiet, Land og By i middelalderen og Chateau Gaillard, ligesom afdelingen løbende deltager i internationale konferencer. Desuden har afdelingen været engageret i et konkret samarbejde med enkelte museer i andre lande, f.eks. Malmø og Stavanger.

Nationalt og lokalt samarbejde

Museet har et mangesidet samarbejde med en række arkæologiske museer over hele landet, Nationalmuseet, de arkæologiske institutter i både Århus og København samt Kulturarvsstyrelsen. Samarbejdet gælder både konkrete projekter, hvor afdelingen bidrager med egen forskning til fælles projekter, eller det gælder afdelingens ansattes bidrag til andres projekter. I 2010 er der indgået en særlig samarbejdsaftale med Nationalmuseet, der for Arkæologis vedkommende allerede har resulteret i 4 samarbejdsprojekter i museets arbejdsplan for 2011-14. På det lokale plan har afdelingen et meget tæt samarbejde med Museet på Koldinghus, hvis arkæologiske ansvarsområde vi passer, samt med Museet på Sønderkov, som vi har en samarbejdskontrakt med. Arbejdet med museumslovens kapitel 8 medfører naturligvis også et tæt samarbejde med en lang række lokale myndigheder, institutioner og bygherrer.

Forskningsmæssige satsningsområder i den kommende periode

Afdelingens videnskabelige medarbejdere har i 2010 arbejdet med at formulere satsningsområder og enkeltprojekter til arbejdsplanlægningen for årene 2010-14. Det vigtigste resultat heraf er et samlet projektkatalog (se nedenfor), hvortil henvises i det følgende.

For det arkæologiske arbejdsområde er de vigtigste mål for arbejdet 2010-14:

Fortsat at arbejde med at udvikle afdelingens arkæologiske virksomhed metodisk og teoretisk, således at afdelingen kan forblive blandt landets førende arkæologiske museer.

Fortsat at udvikle samarbejdet med eksterne parter, som eksempelvis andre museer med arkæologisk ansvarsområde, de arkæologiske institutioner i Slesvig, Nationalmuseet, universiteterne i København, Århus og Kiel og samt en lang række naturvidenskabelige institutioner og andre relevante forskningsinstitutioner.

At sikre, at den forskning, der foretages og er foretaget i så høj grad som muligt bliver indarbejdet i den nye permanente udstilling, der skal arbejdes med i den kommende fire-års periode.

Derudover ønsker museet i videst mulig omfang at udnytte forskningspotentialet i det videnskabelige materiale, der indhentes gennem lovpligtige arkæologiske undersøgelser og vil søge løbende at få bearbejdet og publiceret de vigtigste udgravninger, eller at inddrage af de enkelte udgravninger i mere overordnede forskningstemaer, hvor det er relevant.

For perioden 2010-14 er der formuleret fem overordnede satsningsområder med undertemaer, i alt 33 projekter:

Anvendelse af naturvidenskab indenfor arkæologi: Fosfatanalyse, C14-datering, Makrofossil og vedbestemmelse, Online-manual.

Kulturgrænser og kulturmøde: Vold og værn, Datering af Olgerdiget og Æ Vold, Anglerriget, Over Jerstakredsen og jyderne, Krigsbytteofferfundene fra Ejsbøl, Det treskibede langhus, Landbyggeskikken i Slesvig i jernalder-middelalder, Den slesvigske gård i renæssance-nyere tid

Sønderjyllands historie i oldtid, middelalder og renæssance: Istidsjægerne ved Slotseng, Maglemosegraven fra Hammelev, Tragtbægerkultur på Haderslev Næs, Megalitgravene ved Rinkenæs, Enkeltgravskulturen i Nordslesvig, Ældre jernalders gravpladser, Kastrup-fundet, Romerske offerritualer i Sydjylland, Vikingegravene ved Hedeby, Borgen Tønderhus, Cistercienserklosteret i Løgum, Renæssanceslottet Grøngård.

Bebyggelse og kulturlandskab: Als-projektet, Materiel kultur og social organisation i bronzealderen, Kulturspor i marsken, Den middelalderlige landbebyggelse, Middelalderbebyggelsen ved Østergård, Magtens landskab i det vestlige Sønderjylland.

Materiel kultur - produktion og forbrug: Jernfremstilling i Syd- og Sønderjylland, Bønders forbrug af keramik, Lokalt produceret lertøj.

Museet har ikke opdelt forsknings- og undersøgelsesindsatsen i et-årsperioder. Langt de fleste af projekterne er flerårige og er til dels afhængige af hvilke arkæologiske undersøgelser der kommer til at foregå (f.eks. udnyttelsen af naturvidenskabelige metoder, de store kulturmøde-projekter m.v.) Hertil kommer, at adskillige af projekterne er afhængige af en ekstern finansiering som det er umuligt at planlægge med før en eventuel bevilling er givet, samt af forhold hos eksterne samarbejdspartnere, som vi ikke kan være herre over. Desuden er det et planlægningsmæssigt problem, at en stor gruppe af det videnskabelige personale på afdelingen er indtægtsdækkede, og dermed i et større omfang skal have deres forskning finansieret gennem eksterne midler – det er jo ikke tilladt efter museumsloven at lade bygherre betale for forskning!! Gennem flere årlige fællesmøder for det videnskabelige personale både internt og i et vist omfang eksternt vil afdelingens forskning blive søgt koordineret.

Hvordan forholder museets forskningsstrategi sig til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Strategien for forskning og undersøgelser svarer nøje til museets erklærede vision om på én gang at være en uomgængelig del af det sønderjyske kulturliv og en vigtig aktør i forskningsverdenen på nationalt og internationalt plan. Af de i arbejdsplanen definerede 30 projekter fordrer 16 i varierende grad internationalt samarbejde, og 24 samarbejde med museer og forskningsinstitutioner i Danmark uden for museets virkeområde.

Afdelingens forskningsstrategi tager i alle sammenhænge udgangspunkt i enten enkelte udgravninger af stor betydning på et regionalt, nationalt eller internationalt plan, eller i forskningsrelevante spørgsmål, der opstår i forbindelse med sammenholdningen af et større antal udgravninger af en række forskellige anlægstyper. Dette indebærer, at alle museets arkæologiske undersøgelser, der udføres i henhold til museumslovens kapitel 8, på forskellig vis og med forskellig vægt inddrages i afdelingens forskning.

I den kommende fire-års periode er det hensigten at forberedelserne til en total fornyelse af afdelingens faste udstilling skal udføres. Hertil vil afdelingens forskningsstrategi i høj grad knytte sig.

Hvad er museets samlingsmæssige fokus (tidsperiode / geografisk område) – og er der dele af samlingen, der falder uden for dette fokus?

Museum Sønderjyllands arkæologiske samling afspejler, at afdelingen siden 1887 har været et arkæologisk museum, og siden 1955 har været arkæologisk hovedmuseum for hele Sønderjylland.

Museets arkæologiske samling dækker alle perioder fra ældste stenalder til nyere tid, og stammer fra hele det geografiske område afdelingen dækker, både tidligere og i dag.

Afdelingen har udskilt alle genstande, der ikke stammer fra Sønderjylland med undtagelse af genstande fra det, der i perioden 1970-2006 hed Rødding kommune. Dette område er i dag en del af Vejen kommune, som afdelingen ikke dækker, men der er indgået en skriftlig aftale med Museet på Sønderskov om, at vi IKKE skal aflevere genstande fra området til Sønderskov, men at de kan låne hvad de måtte have brug for til udstilling mm. En tilsvarende aftale er indgået med Museet på Koldinghus om genstande fra den del af det tidligere Christiansfeld kommune, der i dag hører under Kolding kommune.

Hvilke faglige hensyn og prioriteringer ligger til grund for indsamlingen af værker og genstande?

Afdelingen indsamler genstande i forbindelse med de arkæologiske udgravninger afdelingen udfører. Indsamlingen bliver her foretaget i henhold til de metodiske og teoretiske overvejelser, der ligger bag enhver udgravning, og som i hvert enkelt tilfælde er godkendt af KUAS.

Afdelingen indsamler desuden i et vist omfang privatsamlinger af oldsager fra det geografiske område afdelingen dækker. Det drejer sig dog udelukkende om samlinger, hvor genstandene er stedfæstede. I sådanne samlinger foretages der desuden en udsortering ind de indlemmes i museets samlinger. De frasorterede genstande afleveres til et firma med en betonknuser.

Endelig modtager afdelingen i disse år arkæologiske genstande fra alle øvrige afdelinger, der fra 2007 indgår i Museum Sønderjylland, ligesom afdelingen ind i mellem modtager arkæologiske genstande fra andre museer (herunder Archäologisches Landesmuseum på Gottorp Slot), der stammer fra Sønderjylland.

Koordinering med andre museer?

Som ovenfor nævnt foregår der en koordinering mellem afdelingen og Museet på Sønderkov samt Museet på Koldinghus.

Hvordan ønsker museet at prioritere sin indsamling i den 4-årige planperiode (satsningsområder)?

Afdelingen indsamler genstande i forbindelse med de arkæologiske udgravninger, afdelingen udfører indenfor alle perioder og over hele ansvarsområdet. Indsamlingen bliver her foretaget i henhold til de metodiske og teoretiske overvejelser, der ligger bag enhver udgravning. Prioriteringen sker altså fra udgravning til udgravning.

Arkæologi: Katalog over forskningsprojekter 2010-2014 (inkl.)

Forskningsredskaber

Fosfatkartering.

Systematisk fosfatkartering af huse og gårdsanlæg fra bronze- til middelalder (HAM & Abola, Oldenburg)

Formål og indhold

Det vil blive gennemført en systematisk fosfatkartering af huse og gårdsanlæg fra bronze- til middelalder. Herigennem opnår vi en helt ny indsigt i husenes og gårdenes indretning, funktion og organisation. Det er en viden, som ikke kan udgraves, da den kun sjældent lader sig iagttage med det blotte øje.

Deltagere: Museets arkæologer.

Samarbejdspartnere: Firmaet ABOLA i Oldenburg.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Delresultater publiceres løbende.

C-14-datering.

Systematisk udtagning af prøver til datering af hustomter (HAM & Aarhus Universitet, Fysisk Institut)

Formål og indhold

En systematisk udtagning af prøver til absolut datering af hustomter fra bronzealder til middelalder. Det har vist sig, at der er store uoverensstemmelser mellem den etablerede hustypologi og de få resultater, der hidtil er fremkommet af huse, som er blevet 14-C daterede. En systematisk brug af C14-dateringer skal medvirke til at justere hustypologien i Danmark.

Deltagere: Museets arkæologer.

Samarbejdspartnere: Fysisk Institut, Aarhus Universitet.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Enkeltresultater publiceres løbende. Som afslutning på fire-årsperioden vil resultaterne fra de foregående 8 år med projektet blive opsummeres skriftligt.

Makrofossilanalyser og vedbestemmelser.

Naturvidenskabeligt samarbejde til belysning af landbrug mv. fra bronze- og jernalder (HAM & Nationalmuseet, Moesgård m.fl. forskere)

Formål og indhold

Et samarbejde med Nationalmuseets Naturvidenskabelige afdeling, Moesgård m.fl. omkring makrofossilanalyser og arkæobotanik. Herigennem opnås vigtig ny viden om landbrugets afgrødevalg samt dyrknings- og høstmetoder i både bronzealder og jernalder. Som et biprodukt af 14C-analyserne og makrofossilanalyserne, giver vedbestemmelser af trækul fra brandtomter vigtige oplysninger om såvel husenes brugstid som de anvendte bygningsmaterialer samt om vegetationen omkring bopladsen.

Deltagere: Museets arkæologer.

Samarbejdspartnere: NNU, Thomas Bartholin og Moesgård Museum.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Delresultater publiceres løbende.

Udarbejdelse af en on-line manual om anvendelsen af naturvidenskabelige metoder.

Samarbejde om foreningen NatArk om udarbejdelsen af en On-line manual til om anvendelsen af naturvidenskabelige metoder indenfor arkæologien. (HAM, NatArk og Kulturarvsstyrelsen)

Formål og indhold

Med udgangspunkt i et koncept som Arkæologisk Felthåndbog, skal der skabes en vejledning til de tilgængelige naturvidenskabelige discipliner og de procedurer (prøveudtagning, blanketter, indlevering mm), der er nødvendige for at anvende dem. Denne vejledning skal være tilgængelig online.

Formålet med on-line manualen er at gøre det let for de arkæologiske museer og deres ansatte at orientere sig i de muligheder for naturvidenskabelige undersøgelser, der efterhånden findes, at finde frem til de relevante skemaer, der skal udfyldes i forbindelse med indsendelse af prøvemateriale, samt at finde frem til i hvilken form prøvemateriale skal udtages under udgravningen, og behandles efterfølgende. Det overordnede mål med en præsentation på samme sted af de mange forskellige metoder er naturligvis at lette indførslen af mange af de nye metoder i dansk arkæologi for derigennem at udvide udbyttet af de arkæologiske udgravninger i Danmark og dermed styrke og højne forskningsniveauet indenfor dansk arkæologi.

Deltagere: Museets arkæologer.

Samarbejdspartnere: NatArk, Kulturarvsstyrelsen, alle landets arkæologiske museer.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: On-line manualen offentliggøres i løbet 2012 på NatArks hjemmeside med links fra Museum Sønderjylland og KUAS.

Grænseoverskridende musealt samarbejde

Den baltiske arkæologikongres.

Genskabelse af Den baltiske Arkæologikongres samt en udbygning af samarbejdet om arkæologien omkring Østersøen

Formål og indhold

Museet ønsker at placere sig som den danske samarbejdspartner i forbindelse med det internationale forsøg på at genskabe det tidligere baltiske samarbejde omkring arkæologisk forskning herunder en genoplivning af Den baltiske Arkæologikongres (sidst afholdt i 1931).

Deltagere: Museumsdirektør Orla Madsen, samt museets øvrige arkæologer.

Samarbejdspartnere: Museet på Gottorp samt større arkæologiske museer i landene rundt om Østersøen.

Finansiering: Ekstern.

Resultat: Arkæologikongres 2013 i Riga.

Mødet mellem kulturer og nationer - Forhistoriske problemstillinger

Vold og værn.

Folkevolde og spærringer i det sønderjysk/ slesvigske område, set i europæisk perspektiv, herunder spørgsmålet om tidlige rigsdannelser i det sønderjysk/ slesvig-holstenske område og "Angulus Desertus"-problemet (HAM & danske og tyske museer og institutioner).

Formål og indhold

Landsdelen er sammen med Sydslesvig præget af omfattende forsvarsbyggerier i både jernalder og middelalder. Mest kendt er naturligvis Dannevirke - Nordeuropas største fortidsminde. De seneste års undersøgelser har vist, at der er tale om et langt mere komplekst anlæg end hidtil antaget. De foreløbig ældste dele af de talrige udvidelser og byggefaser kan nu føres tilbage til yngre jernalderen, men der findes ældre faser, som endnu er udaterede.

I Nordslesvig kendes der adskillige eksempler på folkevolde. Den nyeste forskning har overraskende vist, at opførelsen af disse anlæg finder sted allerede i midten af 1. årh. e.Kr. De er således samtidige med en anden anlægstype: de såkaldte ringformede anlæg. Det er anlægstype, som kendes fra Elb-Weser området i syd til den norske vestkyst i nord. Fra Museum Sønderjyllands ansvarsområde er det bedst bevarede anlæg Trælbanken nær Højer. Fra fjordene i både Nord- og Sydslesvig flere eksempler på sejlspærringer. Undersøgelserne har vist, at disse spærringer er yngre end både folkevoldene og de ringformede anlæg. Nogle stammer fra folkevandringstid, mens andre hører hjemme i vikingetid og tidlig middelalder. Et fælles dansk-tysk (og måske engelsk) EU-projekt skal i de kommende år lave en samlet kortlægning og beskrivelse af disse forhold. En af opgaverne i denne forbindelse vil være at forsøge at belyse det gammelkendte *Angulus desertus* problem. Udvandrede en stor del af befolkningen fra området til bl.a. de britiske øer? Er de talrige spor efter konflikter og militær konsolidering tegn på, at netop denne urolige tid førte til massiv udvandring? Projektet er tværfagligt, idet naturvidenskaberne skal inddrages meget mere intenst, end det hidtil har været tilfældet.

Heller ikke i jernalderen foregik kulturmødet mellem angler og jyder altid lige fredeligt. Antagelig var det på denne tid, at de grænser, vi kan se mellem kulturområderne den dag i dag, blev skabt. Det bliver tydeligere og tydeligere. Udviklingen ses ikke blot i militære manifestationer som våbenofferfund og folkevolde, men også i den materielle kultur, gravskik og arkitektur. Vi kan nu se, at kilderne afspejler hver sin del af den samme historie, som kun kan forstås kontekstuel og ikke hver for sig. Heri ligger et stort, og meget spændende, men vanskeligt tilgængeligt, forskningsmæssigt potentiale, som bl.a. omfatter den tidligste rigsdannelse, der vil være et naturligt satsningsområde for Museum Sønderjylland i et samarbejde med museer i Nordtyskland og eventuelt England. Projektet er delvist igangsat i et samarbejde med Gottorp og Danevirke-museet og vil blive udvidet i planperioden.

Deltagere: Museumsinspektørerne Per Ethelberg, Lisbeth Christensen samt øvrige arkæologer på museet.

Samarbejdspartnere: Archäologisches Landesmuseum, Schloss Gottorf, Danevirke Museum, Nationalmuseet samt andre.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres enten samlet eller i større artikler.

Datering af Olgerdiget og Æ Vold.

Gendatering af de gamle prøver fra Olgerdiget samt nydatering af manglende afsnit af anlægget og af Æ Vold (HAM, Wormianum og Nationalmuseet).

Olgerdiget og Æ Vold

Olgerdiget bliver antagelig opført omkring år 50. I grundlæggerfasen består det af en palisade lavet af rundtømmer. Det er usikkert om grav og vold bliver opført i samme ombæring eller om der er tale om en lidt yngre udbygning. Der sker en "løbende" vedligeholdelse af anlægget. Efter 20-30 år bliver det udbygget med en ekstra palisade, som nu er lavet firkanttømmer. Efter yderligere 20 år bliver anlægget ved Ligård udbygget med yderligere tre palisader og en ekstra grav. I slutfasen (ca. 100-125) synes Olgerdiget ved Ligård at bestå af en vold, to grave og mindst fire palisader.

Den omfattende udbygning af Olgerdiget ved Ligård kan skyldes, den store landsby, Johannesminde, som er udgravet 800 m længere mod vest. Såvel byggeskik og lerkarskår viser, at det var anglere, som boede her.

Nord for Rødekro finder vi Æ Vold. Det er et anlæg, som består af en palisade, en grav og en vold. Træet herfra er dendrokronologisk dateret til at være yngre end 150. Da Olgerdiget kun synes at blive vedligeholdt frem til begyndelsen af 2. årh., er det nærliggende at se Æ Vold som en fremskudt afløser for Olgerdiget. Er det tilfældet, kan der næppe være tvivl om, at Olgerdiget også har haft en vold.

I lyset af de nye dateringer af Olgerdiget ønskes 110 træprøver fra forskellige afsnit af Olgerdiget udgravet i 60'erne og 70'erne gendateret med henblik på at få Olgerdiget placeret korrekt i tid. Det forholder sig nemlig sådan, at intet af det træ, som blev udgravet ved Ligård i 2003 har bevaret splintved, men prøverne samlet i to klumper: En i sidste halvdel af 1. årh. og en omkring udgangen af 1. årh. I det materiale, som Neumann udgravede i 60'erne og 70'erne findes flere stykker med splintved, men ingen af disse er endnu dateret i forhold til grundkurven. Det er til gengæld mange af stykkerne uden splintved og de samler sig i tre klumper: En omkring år 25, en omkring år 70 og en omkring år 90. Første del af projektet går således ud på at gensynkroberisere opmålingerne af Neumann's træ med opmålingerne af det træ, som blev udgravet i 2003. Formålet hermed er om muligt at få en fuldstændig præcis datering af Olgerdiget.

Næste del af projektet består i at finde ud af, om der stadig findes steder med bevaret træ, hvor splintveddet er bevaret eller om de sidste 50 års dræning har nedbrudt det bevarede træ så meget, at vi ikke længere kan finde træ med splintved bevaret. Formålet hermed er at supplere og eventuelt underbygge resultatet opnået gennem projektets første fase. Efterfølgende skal det forsøges at lokalisere træ til en bedre datering af Æ Vold.

Deltagere: Museumsinspektørerne Per Ethelberg, Lisbeth Christensen og øvrige arkæologer på museet.

Samarbejdspartnere: NNU og Wormianum.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: En samlet artikel om de nye dateringer vil blive publiceret.

Anglerriget, Over Jerstal-kredsen og jyderne – statsdannelse i det sydlige Jylland i ældre jernalder.

Mødet mellem anglerne og stammerne længere mod nord belyst med forsvarsanlæg, offermoser, gravpladser og ikke mindst landsbyer og gårdsanlæg ((HAM & danske og tyske museer og institutioner)

Der har hersket nogen uenighed om, hvem der byggede Olgerdiget og hvorfor. Før Neumann's udgravninger blev anlægget anset for et militært anlæg, som var bygget af jyderne. Neumann mente at Olgerdiget var bygget af anglerne. Det skyldtes primært den store lighed med den romerske rigsgrænse "limes", som den så ud i netop 3. årh. Da anlægget ikke alle steder er placeret strategisk optimalt, så Neumann det i højere grad som en handelsspærring til opkrævning af told end som et egentligt militært anlæg.

Andre har ment, at anlægget måtte være opført af jyderne mod nord. Det skyldes dels den ikke altid optimale strategiske placering og dels usikkerheden omkring, om der overhovedet har været tilknyttet en vold til anlægget.

De nye undersøgelser har vist, at "Limes" ikke kan være forbilledet for Olgerdiget, eftersom Olgerdiget er ældre end Limes. Man fristes til at sige, at det måske snarere er germanernes forsvarsværker, som har dannet forbillede for den måde, romerne forsøgte at beskytte sig mod germanske indfald på, men i stærkt romaniseret udgave.

Konstruktionen ved Ligård har været vanskelig at komme igennem med datidens vogne. Åbningerne i palisaderne er simpelthen for smalle. Der er derfor næppe tale om et handelsbetings anlæg, men snarere om et primært militært anlæg. Det er opført af anglerne. Det er vendt mod nord – mod Over Jerstal-kredsens små, autonome fyrstedømmer.

Olgerdiget er samtidig med de første mere omfattende ofringer i Thorsbjerg Mose, opførelsen af ringborgene (Trælbanken og Archsumburg) i Vadehavet, centraliseringen af våbencirkulationen, som den kommer til udtryk på de store gravpladser i Angel. Opførelse og vedligehold af et anlæg som Olgerdiget, må tilskrives en tidlig rigsdannelse. For anglerne har Olgerdiget haft samme funktion, som Limes fik i de provinsialromerske områder langs Rhinen og Donau. Olgerdiget repræsenterer således den tidligst erkendbare rigsgrænse i Sydsandinavien.

Som beskrevet ovenfor, tyder noget på, at den tidligste rigsdannelse i Sydsandinavien finder sted hos anglerne i Sydslesvig. Anglerne ekspanderer antagelig mod nord og øst ind i Over Jersdal-kredsen, der fremstår som et antal små autonome fyrstedømmer. Over Jerstal-kredsen har muligvis fungeret som en bufferzone til jyderne, der boede længere oppe i Jylland. Efterhånden ekspanderer jyderne mod syd og Over Jerstal-kredsen går i opløsning. Jyder og Angler glider nærmest forbi hinanden som to kontinentalplader. Antagelig har jyderne ekspanderet mod syd og vest, således at Æ Vold og Vidå-systemet kom til at markere grænsen mellem de to befolkningsgrupper i begyndelsen af 3. årh. Forholdet mellem angler og jyder synes at tage sin begyndelse i begivenheder, som finder sted længe før etableringen af Dannevirke. Der er dog nogle, som mener, at et udateret voldsystem under Dannevirke kan være samtidig med Olgerdiget og repræsentere anglernes sydgrænse. Der er i øvrigt en bemærkelsesværdig analogi mellem vikingetidens Dannevirke og ringborgene Lembecksburg på Föhr og Tinnumburg på Sild på den ene side og anglernes Olgerdige og ringvoldene Archsumburg på Sild og Trælbanken nord for Højer på den anden side.

På baggrund af de "nye" dateringer skal der foretages en nyvurdering af Olgerdigets og Æ Volds historiske kontekst. På den måde indgår dette projekt som et delprojekt under projektet Vold og Værn. På samme måde kan en analyse af de nyudgravede bopladslevn ved Kærgård blot 500 m vest for Trælbanken

betragtes som et delprojekt. Her er der fundet hustomter, som ligner anglernes typehus (Oster Rönfeld-huset) så meget, at man må antage, at det er anglerne, som har opført Trælbanken. Indtil videre må det dog blot betragtes som en arbejdshypotese.

Et tredje delprojekt i forlængelse heraf er en analyse af de mange hustomter og bopladsspor, der udgravet nær Nydam Mose i forbindelse med anlæggelsen af den nye motorvej til Sønderborg. I tid synes nogle af disse pladser at række op forbi det tidspunkt, hvor Nydam-båden blev ofret. Også her synes der at være tale om angler-huse.

Som det ser ud nu, kan bopladsarkæologien bidrage med væsentlige ny viden om, hvem der boede hvor i forhold til de ældste forsvarsværker.

Deltagere: Museumsinspektør Per Ethelberg og øvrige arkæologer på museet.

Samarbejdspartnere: Gottorp samt forskellige danske museer.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Løbende publicering af delprojekter, samt samlet afsluttende publicering.

Krigsbytteofferfundene fra Ejsbøl.

Bearbejdning og publicering af våbenofferfund (HAM & Nationalmuseet, Moesgård og Schloss Gottorf)

Formål og indhold: Udgravningerne af offerfundene i Ejsbøl, både de gamle og de nye, bearbejdes og publiceres som en del af et Sydslesvigsk/nordtysk forskningsprojekt med titlen Jernalderen i Nordeuropa.

Deltagere: Museumsinspektør Hans Chr. H. Andersen.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet, Moesgård Museum, Archäologisches Landesmuseum, Schloss Gottorf.

Finansiering: Carlsbergfondet.

Resultat: Publiceres i forbindelse med projektet 2011-12.

Kulturmøde i byggeskik og arkitektur

Det treskibede langhus.

Udviklingen af det treskibede langhus i Sønderjylland fra o. 2000 f.Kr. (HAM)

Formål og indhold: Den hidtidige forskning har antydnet, at udviklingen af det treskibede langhus muligvis er sket i Museum Sønderjyllands ansvarsområde fra o. 2000 f. Kr. Udviklingen markerer antagelig overgangen til bronzealderen og er sammenfaldende med, at flinten bliver erstattet af bronzen som det primære materiale til redskaber. Udviklingen er imidlertid utilstrækkeligt belyst og dokumenteret. Et meget vigtigt delprojekt i denne sammenhæng vil være udarbejdelsen af en pålidelig kronologi og typologi for bopladskeramikken, som er den dominerende og derfor også vigtigste genstandstype på bopladserne.

Deltagere: Museumsinspektør Per Ethelberg samt øvrige arkæologer på museet.

Finansiering: Intern, løbende.

Resultat: Publicering i en samlet artikel.

Landbyggeskikken i Slesvig i jernalder-middelalder.

Udviklingen af landbebyggelsen og gårdene i Sønderjylland fra yngre jernalder til renæssance (HAM, MSS, m.fl.)

Formål og indhold: Med udgangspunkt i den nyeste viden fra den lange række af arkæologiske undersøgelser museet har gennemført i de senere år, og den historiske viden om nordeuropæisk landbygningskultur sættes fokus på en lang række endnu ikke afklarede udviklingstendenser i byggeskikken i perioden fra sen jernalder til renæssance – herunder bl.a. en belysning af spørgsmålet om forholdet mellem jernalderens og det frisiske områdes *Wohnstallhäuser* og opkomsten af ”den slesvigske gård” med inddragelse af de parallelle udviklinger frem mod det firelængede gårdsanlæg og det nedertyske *Hallenhaus*.

Deltagere: Museumsinspektør Per Ethelberg og øvrige arkæologer på museet, MSS.

Samarbejdspartnere: Inst. for Middelalder- og Renæssancearkæologi, Moesgård, Inst. für Küstenforschung, Wilhelmshaven, Sl-H. Landesmuseen Schloss Gottorf m.fl.

Finansiering: Ekstern og intern (bl.a. muligvis Ph.D.).

Den slesvigske gård i renæssance og nyere tid.

Udviklingen af landbebyggelsen og gårdene i Sønderjylland i renæssance og nyere tid. (HAM, MSS, m.fl.)

Formål og indhold: Gennem udnyttelse af arkivmateriale fra det slesvigske område fra 1700-tallet (bygningsbeskrivelser fra de gottorpske amter 1700-1720), materialet i Nationalmuseets ”bondegårdsundersøgelser”, en række bemærkelsesværdige arkæologiske undersøgelser af gårde fra renæssancen samt studier af endnu eksisterende bygninger skal der søges en nærmere forståelse af udviklingen af den mellemslesvigske landbygningskultur i nyere tid, specielt spørgsmålet om ”den slesvigske gårds” interne dynamik, f.eks. graden af ”én- eller flerlængethed”.

Deltagere: Museumsinspektør Mette Sørensen, øvrige arkæologer på museet, MSS.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet, Frilandsmuseet / NEU, Aarhus Universitet: Inst.f. Historie, Inst. For middelalder- og renæssancearkæologi og Københavns Universitet: Saxo-instituttet m.fl.

Finansiering: Ekstern og intern (bl.a. universitet-museum Ph.D., støtte til pilotprojekt søgt fra Kulturarvsstyrelsen for 2011).

Resultat: Publikation.

Sønderjyllands oldtid og middelalder

Istidsjægerne ved Slotseng - og deres naturmiljø.

Bearbejdning og publicering af arkæologiske og naturvidenskabelige resultater af undersøgelserne (1989-2001) af fire senpalæolitiske bopladser fra Hamburgkultur og Federmesserkultur, samt et dødishul med organisk udsmidsmateriale. (HAM, Nationalmuseet og flere naturvidenskabelige institutioner)

Formål og indhold: Den hidtil ældste boplads i Danmark er udgravet af Nationalmuseet i Slotseng ved Mølby. De omfattende fund fra denne udgravning er under bearbejdning og endelig publicering. Dette foregår i et samarbejde mellem Nationalmuseet, Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev samt flere naturvidenskabelige institutioner.

Deltagere: Museumsinspektør Jørgen Holm.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet, samt flere naturvidenskabelige institutioner.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres 2012-2013 som monografi.

Maglemosegraven fra Hammelev.

Bearbejdning og publicering af brandgrav fra ældre stenalder (HAM)

Formål og indhold: Haderslev Museum fandt ved udgravningen af en boplads fra ældre jernalder ved Hammelev den hidtil ældste grav i Danmark, dateret til godt 8500 f. Kr. Der er meget stor interesse for at få denne grav bearbejdet og publiceret, da det drejer sig om et enestående fund på nationalt plan.

Deltagere: Museumsinspektør Hans Chr. H. Andersen og forskningsleder Berit Valentin, Gottorp.

Samarbejdspartnere: Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie, Gottorp.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres 2011.

Tragtbægerkultur på Haderslev Næs – samspillet mellem samlingspladser og megalitter i et rituelt landskab.

Bearbejdning og publicering af megalitgravene og samlingspladserne ved Lønt og Langelandsvej (HAM, Nationalmuseet og Sønderjyllands Amatørarkæologer)

Formål og indhold: Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev og Nationalmuseet har igennem de sidste 30 år foretaget arkæologiske undersøgelser af en samlingsplads fra stenalderen ved Lønt samt en række af de til pladsen hørende megalitanlæg. Disse udgravninger er foregået under ledelse af nu afdøde mag. art. Erik Jørgensen og i et vist omfang i samarbejde med Sønderjyllands Amatørarkæologer. Siden har HAM udgravet endnu en samlingsplads i umiddelbar nærhed af Lønt, benævnt Langelandsvej. De hidtidige og kommende resultater skal bearbejdes og publiceres.

Deltagere: Museumsinspektørerne Signe Pedersen og Frauke Witte.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet, Sønderjyllands Amatørarkæologer.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres 2013-2014.

Megalitgravene ved Rinkenæs.

Bearbejdning og publicering af skårmateriale til belysning af offerfund (HAM)

Formål og indhold: Udgravningen af fem megalitgrave ved Rinkenæs gav et omfattende skårmateriale til belysning af offerskikken ved disse grave og dennes udvikling igennem tid. Ligeledes kan den lokale keramik udvikling analyseres og sammenlignes med den tilsvarende i Danmark og Nordtyskland.

Deltagere: Museumsinspektør Silke Eisenschmidt.

Finansiering: Intern og ekstern. Der er søgt og bevilliget adskillige midler eksternt.

Resultat: Publiceres i en monografi 2011.

Enkeltgravskulturen i Nordslesvig.

Bearbejdning og publicering af den sønderjyske enkeltgravskultur - udgivelse af Erik Jørgensens efterladte manuskript (HAM)

Formål og indhold: Fundene fra enkeltgravskulturen i Sønderjylland udgør en vigtig brik til forståelsen af denne kulturs betydning, datering og udbredelse i Danmark. Der er for tiden stor fokus på denne periode, og i den sammenhæng skal de sønderjyske fund bearbejdes og publiceres. Erik Jørgensen fik samlet og tegnet en stor del af materialet inden sin død i 2009. Hans efterladte manuskript skal bearbejdes og udgives.

Deltagere: En arkæolog med speciale indenfor perioden.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres som monografi i 2011-2012.

Ældre jernalders gravpladser i Sønderjylland.

Bearbejdning og publicering af nogle af de store udgravninger af gravpladser fra jernalderen, som er udført af museet.(HAM)

Formål og indhold: Museet har gennem årene udgravet en række væsentlige gravpladser hovedsageligt fra ældre jernalder, som kan bidrage væsentligt til en forståelse af udviklingen af samfundet i Sønderjylland i århundrederne omkring Kristi Fødsel. Vigtigst er udgravningen af tuegravpladserne ved Årupgård, Uldal Nord og Kroglund, samt gravpladsen ved Enderupskov. Disse gravpladser skal bearbejdes og løbende publiceres.

Deltagere: Museets arkæologer og eksterne forskere.

Samarbejdspartnere: De arkæologiske institutter i København og Århus.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres løbende 2013-2014.

Kastrupfundet.

Bearbejdning og publicering af fund fra ældre romertid (HAM)

Formål og indhold: Det enestående gravfund fra ældre romersk jernalder ved Kastrup, bl.a. med et sjældent romersk importmateriale, skal bearbejdes og publiceres. Herunder vil et antal tilsvarende gravpladser fra perioden blive inddraget og publiceret.

Deltagere: Museumsinspektør Mads Leen Jensen.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres 2012-2013.

Romerske offerritualer på yngre romertids/ældre germanertids bopladser i Sydjylland?

Publicering af offergruber med brændte dyrekogler fra Hammelev og andre udvalgte yngre romertids/ældre germanertids bopladser i Sydjylland. (HAM)

Formål og indhold: Publiceringen sker med henblik på at kunne bidrage til at belyse rituel brug af dyr i forbindelse med bosættelsesaktiviteter og ikke mindst i forbindelse med omstrukturering og opførelse af bygninger samt jernudvinding.

Deltagere: Museumsinspektør Hans Chr. H. Andersen.

Samarbejdspartnere: Zoologisk Museum, Københavns Universitet.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres 2011-2012.

Vikingegravene i Hedeby.

Fortsættelse af bearbejdning og publicering af vikingetids grave i Slesvig og Holsten (HAM & Schloss Gottorf)

Formål og indhold: Alle vikingegrave i hertugdømmerne er bearbejdet og publiceret i Silke Eisenschmidts doktorafhandling fra 2004. Blot mangler der det store og enestående gravmateriale fra egnen omkring Hedeby. Dette gravmateriale skal endelig bearbejdes og publiceres i et samarbejde mellem Archäologisches Landesmuseum på Gottorp Slot og Haderslev Museum.

Deltagere: Museumsinspektør Silke Eisenschmidt.

Samarbejdspartnere: Archäologisches Landesmuseum Schloss Gottorf.

Finansiering: Ekstern.

Resultat: Publiceres som monografi 2010.

Klosteret i Løgum – de arkæologiske vidnesbyrd.

Gennemgang af alle arkæologiske undersøgelser med forbindelse til cistercienserklosteret i Løgumkloster med henblik på en bedre forståelse af klosterets historie og anlæggets udseende og funktion, samt en videnskabelig gendrivelse af påstanden om cisterciensernes bosættelse i øde steder. (HAM)

Formål og indhold: Udgivelse af Niels Sterums omfattende manuskript om Løgumkloster på baggrund af de arkæologiske kilder. Værket rummer for første gang en komplet gennemarbejdning af alle undersøgelser frem til i dag og fremlægger således en voldsomt forøget viden om klosteret, slottet og byen. Hertil kommer et forsøg på en gendrivelse af teorien om, at cistercienserne bosatte sig i øde områder, baseret på en lang række middelalderlige kildeværker.

Deltagere: Tidl. museumsinspektør Niels Sterum og overinspektør Lennart S. Madsen.

Finansiering: Intern og ekstern.

Resultat: Publicering som monografi i 2010.

Tønder Borg og Slot.

Tønder Slot: historie og arkæologi (TØM)

Formål og indhold: I forbindelse med de udgravninger der fandt sted i 1990erne under den nuværende kunstmuseumsbygning blev der udgravet store dele af forborgen til det middelalderlige Tønderhus.

Resultaterne af udgravningen skal publiceres sammen med de arkæologiske undersøgelser, der blev gennemført i 60'erne og 70'erne. Resultaterne skal desuden sættes ind i en sammenhæng med den generelle historiske udvikling i den periode, slottet eksisterede.

Deltagere: Overinspektør Lennart S. Madsen, TØM.

Samarbejdspartnere: Forskellige forfattere.

Finansiering: Intern samt ekstern.

Resultat: Publicering i 2010.

Renæssanceslottet Grøngård.

Bearbejdning og publicering af materiale fra hertugeligt slot 1570-1600 (HAM & ekstern samarbejdspartner)

Formål og indhold: Hertug Hans den Ældres jagtslot Grøngård øst for Tønder, bygget af arkitekten Hercules von Oberberg, er et af de fornemste renæssanceslotte i Danmark og Hertugdømmerne. Slottet var rigt udstyret, både i arkitekturen og i dens inventar. Nationalmuseets udgravning af slottet i 1950'erne har

frembragt et usædvanligt righoldigt genstandsmateriale til belysning af en hertugelig hofholdning i perioden 1570-1600. Dette materiale skal bearbejdes og analyseres, idet det er usædvanlig snævert dateret, hvorved det kan bidrage væsentligt til en datering af renæssancens inventar.

Deltagere: Museumsinspektør Frauke Witte og ekstern samarbejdspartner.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres i en monografi eller større artikel 2014.

Bebyggelse og kulturlandskab

Landbebyggelsen

ALS-projektet. Bebyggelsens udvikling på Nordals.

Tværfagligt projekt til belysning af bebyggelse og landskab fra ældre stenalder til yngre jernalder (HAM & University of Cambridge)

Formål og indhold: I perioden 1989 til 2002 har Universitetet i Cambridge i et samarbejde med MS Arkæologi Haderslev foretaget bebyggelsehistoriske undersøgelser på den nordlige del af Als. Undersøgelsen skal belyse bebyggelsens placering i landskabet samt ændringen heraf igennem alle de forhistoriske perioder, fra ældre stenalder til yngre jernalder. Det omfattende materiale er nu under bearbejdning og publicering i England, til dels i samarbejde med Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev.

Deltagere: Museumsinspektørerne Per Ethelberg og Lennart S. Madsen.

Samarbejdspartnere: University of Cambridge.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres 2013-2014.

Material kultur og social organisation i bronzealderen, eksemplet Brunde/Egelund.

Huse og kogestensgruber fra bronzealder. Systematisk fosfatkartering, makrofossilanalyse og C14 datering af samlingspladsen og bopladserne ved Brunde/Egelund, suppleret med en geomagnetisk prospektion af området, og en analyse af bopladskeramikken fra området. (Museum Sønderjylland, Abola, Siedlungen der Bronzezeit - Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz).

Formål og indhold: Området Brunde/Egelund er det sted i Sønderjylland, hvor der er flest oplysninger at hente mht. dokumenterede bopladser og en stor hyppighed af gravhøje. Hertil kommer, at området er topografisk interessant, fordi det er så velafgrænset. I kraft af de mange udgravninger er Brunde / Egelund velegnet til en kontekstuel analyse af samfundsstrukturen i bronzealderen. Området bør kunne bidrage med en teoretisk forklaring på, hvordan storprojekter som rejsning af gravhøje, bygning af store huse,

bronzestøbning blev igangsat. Dertil kunne en systematisk undersøgelse af fænomenet ”kogestensgrubefelt /samlingsplads” bidrage med nye resultater til en forståelse af det sociale liv i bronzealderen, som endnu ikke er undersøgt til bunds. En systematisk gennemgang af keramikken indenfor dette snævre område kan desuden bidrage til forståelsen af den regionale og overregionale bronzealderkronologi.

Deltagere: Museumsinspektørerne Pernille Kruse og Lilian Matthes samt øvrige arkæologer på museet.

Samarbejdspartnere: Firmaet ABOLA i Oldenburg, Thomas Bartholin, Hamburg og projektet Siedlungen der Bronzezeit, Schleswig.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: En samlet publikation er påtænkt senest 2014.

Kulturspor i marsken.

Kulturlandskabet i oldtidens og middelalderens marsk og vadehav. (HAM og Nationalparkens øvrige museer)

I forbindelse med oprettelsen af Nationalpark Vadehavet vil der i et samarbejde mellem forskningsinstitutioner med relation til Vadehavets og marskens kulturhistorie blive startet forskellige forskningsprojekter, der kan medvirke til at understøtte og udbygge den kulturhistoriske dimension af Nationalpark Vadehavet. Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev vil deltage i og tage initiativ til projekter, der ligger indenfor afdelingens virkeområde.

Partnere: HAM, TØM.

Samarbejdspartnere: De øvrige statsanerkendte museer indenfor Nationalpark Vadehavets område, Hjemsted Oldtidspark, nationalparken m.fl.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Løbende publicering og udstilling.

Den middelalderlige landbebyggelse.

Undersøgelser af den sønderjyske bebyggelse i tidlig- og højmiddelalder med særlig henblik på spørgsmål vedr. kontinuitet fra vikingetid til middelalder, etablering og udvikling af landsbyer, flytninger af bebyggelser, adelby og torp-problematikken, ensomtbeliggende kirker, nedlæggelse af bebyggelser mm. (HAM)

Formål og indhold: Et resultat af den nye museumslov er en øget lokalisering af landbebyggelsen fra den tidlige middelalder. Det har været en hævdevunden opfattelse, at de få spor, der hidtil var påvist af den tidlige middelalderes landbebyggelse, var betinget af, at disse spor lå under bebyggelsen i de nuværende landsbyer. Noget tyder på, at dette måske alligevel ikke er tilfældet, idet påfaldende mange hustomter og gårde er dukket op i forbindelse med staldudvidelser og byggemodninger lige uden for de nuværende landsbyer. Der rejser sig på den baggrund en lang række spørgsmål om udviklingen af den middelalderlige

landsby, som projektet skal sætte fokus på igennem de kommende år. En vigtig del af denne proces vil være at få indscannet landsbyerne i Sønderjylland fra udskiftningskortene. Dette vil foregå i et samarbejde med Landsarkivet i Aabenraa m.fl.

Deltagere: Arkæologer ved museet.

Samarbejdspartnere: En lang række af landets arkæologiske museer, Gottorp.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Delprojekter publiceres løbende.

Middelalderbyggelsen ved Østergård.

Publicering af omfattende middelalderbebyggelse (HAM & Aarhus Universitet: Historisk Institut, Zoologisk Museum mfl. forskere)

Formål og indhold: Udgravningerne ved Østergård i Bevtoft sogn har frembragt den mest omfattende arkæologisk undersøgte middelalderbebyggelse i Danmark. Denne vil give væsentlig ny viden om landsbyernes anlæggelse i den tidlige middelalder. Desuden er der undersøgt en større bebyggelse fra jernalder, og anlæg fra ældre perioder. Udgravningerne bearbejdes og publiceres, og en publikationsplan er udarbejdet.

Deltagere: Museumsinspektør Anne Birgitte Sørensen.

Samarbejdspartnere: Historisk Institut i Århus, Rikke Agnete Olsen, Zoologisk Museum.

Finansiering: Intern og ekstern. Der er søgt og bevilliget adskillige midler eksternt, bl.a. en større bevilling fra VELUX FONDEN.

Resultat: Middelalderbebyggelsen publiceres i en monografi 2011.

Borg og slot

Magtens landskab i det vestlige Sønderjylland - Borge, voldsteder, slotte og herregårde.

Bearbejdning af materiale om borge og slotte fra middelalder og renæssance beliggende omkring og med relation til marsken og Vadehavet i Sønderjylland (HAM & Nationalmuseet m.fl.)

Formål og indhold: Der er i det vestlige Sønderjylland foretaget adskillige udgravninger af slotte og borge fra middelalder og renæssance, og der foreligger et stort upubliceret materiale fra disse undersøgelser (f.eks. Nørrevold, Trøjborg, Grøngård, Solvig og Brink). Der skal foretages en bearbejdning og publicering af disse undersøgelser, samt en antal mindre målrettede udgravninger i anlæg, hvorfra der endnu ikke haves nogen viden. På baggrund heraf skal der foretages en analyse af, på hvilke måder de forskellige magthavere som konge, hertug, biskop og store og små herremandslægter manifesterede deres magt – eller mangel på samme – i det meget specielle økonomiske landskab som marskområderne udgjorde i middelalder og renæssance. Resultaterne heraf skal holdes op imod tilsvarende undersøgelser på Langeland og Ærø samt Samsø.

Deltagere: Overinspektør Lennart S. Madsen og øvrige arkæologer på museet.

Samarbejdspartnere: Nationalmuseet, Johannes Hertz, Sydvestjyske Museer, Gottorp.

Finansiering: Ekstern og intern

Resultat: Publiceres enten samlet eller i større artikler.

Landbrug, håndværk og industri, fiskeri og søfart

Jern

Jernfremstilling i Syd- og Sønderjylland i jernalderen.

En undersøgelse af fremstillingen af jernalderens jern: inspiration, metoder, råvarer, lokalisering, regionalitet, afsætning, samfundsmæssig betydning

I store dele af jernalderen var hele Sønderjylland et af de mest betydningsfulde områder for produktion af jern. Projektet skal søge at belyse jernfremstillingen udgående fra den teknologiske side af problemstillingen, hvordan blev jernet fremstillet og hvad kan eventuelle regionale forskelle betyde.

Deltagere: Arkæolog André Matthissen og øvrige arkæologer på museet.

Samarbejdspartnere: Københavns Universitet og Zentrum für baltische und skandinavische Archäologie, Gottorp.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres muligvis som Ph.D. 2014.

Keramik

Bønders forbrug af keramik 1500-1850.

Analyse af markfund som del af Als-projektet (HAM & University of Cambridge og Syddansk Universitet: Kartografisk Dok. Center)

Formål og indhold: Som et afledt projekt af Als-projektet blev der indsamlet en større mængde keramik fra nyere tid under de talrige markvandring. Dette har givet en enestående mulighed for at få et indblik i hvilken keramik bønderne i landsbyen Holm benyttede i perioden 1500-1850, hvor udskiftningen og udflytningen er slået helt igennem. Materialet under bearbejdning.

Deltagere: Museumsinspektør Frauke Witte.

Samarbejdspartnere: University of Cambridge, Kartografisk Dokumentationscenter ved Syddansk Universitet.

Finansiering: Ekstern og intern.

Resultat: Publiceres som artikel 2012.

Lokalt produceret lertøj i Hertugdømmerne 1500-1800.

Keramikken fra Slesvig-Holsten i europæisk perspektiv (HAM & museer i Danmark og Tyskland)

Formål og indhold: Fra renæssancen og frem til 1800-tallet kom det lokalt producerede lertøj i Slesvig-Holsten til at spille en væsentlig rolle som forbindelsesled mellem den mellemeuropæiske produktion og den skandinaviske. Dette kan dokumenteres via adskillige fundkomplekser i området, heriblandt flere keramikværksteder, samt i endnu bevaret lertøj på mange museer, f.eks. Ehlers-samlingen. Som et led i forberedelserne til et doktorand-arbejde er store dele af denne keramik blevet registreret. Registreringen danner udgangspunkt for et projekt med titlen "Hertugdømmernes lertøjsproduktion i perioden 1500-1800", der skal igangsættes indenfor den kommende periode. En del af projektet indgår i et katalog til Museum Sønderjylland – Ehlers Lertøjssamling.

Deltagere: Museumsinspektør Frauke Witte.

Samarbejdspartnere: Talrige museer i Danmark og Slesvig-Holsten.

Finansiering: Hovedsageligt ekstern, evt. som tysk doktorafhandling.

Resultat: Publiceres som monografi.

HISTORIE – ETNOLOGI

FORSKNING OG INDSAMLING: 2010-2014

Hvad er status for museets dækning af ansvarsområdet?

Museum Sønderjyllands ansvars- og virkeområder er beskrevet i museets arbejdsgrundlag ved dannelsen 2005 (status, se også arbejdsplan 2006-09). Museet har ifølge dette arbejdsgrundlag fem hovedområder:

Sønderjyllands historie med udviklingen af Slesvig som del af Hertugdømmerne over konflikten mellem nationale statsprojekter og identiteter til vore dages grænselandsnutid.

Kultur mødet i grænselandet i materiel og immateriel kultur.

Kulturlandskaber med særlig vægt på det vestslesvigske Vadehavslandskab.

Sønderjyllands særlige materielle kultur karakteriseret ved en tidligt urbaniseret landbokultur, en bykultur defineret af både nord og syd og en søfartskultur med internationale forbindelser.

Industrisamfundet set ud fra Slesvigs udvikling fra industrielt centrum over udkantområde i to stater til "den 3. industrialisering" efter 1950.

I planperioden 2006-09/10 er fordelingen af ansvars- og virkeområder mellem museets historisk-etnologiske afdelinger blevet revideret og skærpet med udgangspunkt i museets status og arbejdsplan. Fordelingen af ansvarsområder er i korte træk: Kulturhistorie Tønder: Sønderjysk kunsthåndværk/ industri, herunder: Højer Mølle: Vadehavslandskabet, Skærbæk Museum: Turisme, jugendstil mm. Kulturhistorie

Aabenraa: Søfart og søfartskultur, herunder: Oldemorstoft: Landbrug og transport. Sønderborg Slot: Grænselandets historie og kulturhistorie, herunder: Cathrinesminde: Sønderjyllands industrihistorie, ISL – Lokalhistorie: Lokalhistoriens historie og arkivfunktioner og Dybbøl Banke: 1864. Dertil kommer, at Kulturhistorie Tønder, Kulturhistorie Aabenraa, Sønderborg Slot og Arkæologi Haderslev i et vist omfang fungerer som "nærmeste museum" med bymuseum-ansvar.

I arbejdsplan 2006-09 var formuleret i alt 57 projekter, fordelt på museets tematiske hovedområder med særlig fokus på områderne: teori-metode-udvikling, kulturgrænser og kulturmøde, Sønderjyllands historie, geologi og kulturmiljø, landskab og bebyggelse, kunsthåndværk og arkitektur, industrihistorie, offentligt og fælles liv, immateriel og folkelig kultur. Heraf er 48 projekter afsluttet eller aktivt igangværende; kun 7 projekter er opgivet pga. manglende finansiering eller ændringer i prioriteringen på pågældende afdeling, og 2 projekter er udsat til næste planperiode.

Hvordan løfter museets sin forskningsopgave?

Koordineringen og udviklingen af museets forskning og undersøgelser foregår i museets "historisk-etnologiske søjle", der også årligt samordner og kvalitetssikrer ansøgninger til Kulturarvsstyrelsens generelle sum. Gennem dette arbejde har museet både sikret en bred indsatsdækning inden for museets arbejds- og virkeområde og sikret en meget høj grad af målopfyldelse i arbejdsplanlægningen.

Internationalt samarbejde

Museum Sønderjyllands ansvarsområde danner grundlag for museets mange faste og ad-hoc-samarbejder på nationalt og internationalt plan. Museet arbejder dels med en række temaer på nationalt plan (f.eks. national symbolik og erindringssteder), dels internationalt, især hen over den dansk-tyske grænse. Et område, hvor der i særlig høj grad er dansk-tysk samarbejde, er Sønderjyllands historie og kulturhistorie (f.eks. samarbejdet 2007-08 om hertugdømmets historie og projekt Mindretalsliv/Minderheitenleben 2007 ff., jfr. også ovennævnte arkæologiske samarbejder). Dette har dannet grundlag for, at museet i 2009 og -10 har indgået samarbejdsaftaler med hhv. Trägerverein Deutsche Museen Nordschleswig (2009) og Sydslesvigsk Forening: Danevirke Museum (2010).

Også inden for de øvrige kulturhistoriske temaer har museet løbende grænseoverskridende samarbejder, især omkring Vadehavslandskabet og kulturhistorien langs Nordsøen (bl.a. Lancewad-samarbejdet, kulturlandskabsformidling over grænsen mv.), Industrihistorien (især det grænseoverskridende "Industriemuseum Slesvig" med "stationer" nord og syd for grænsen) og søfartshistorien (konference 2009, samarbejder med søfartsmuseer mm.). Dertil kommer deltagelse i internationale samarbejder og konferencer (temaer som erindringssteder, slagmarker, industri, hjemstavns historie mv.).

I efteråret 2010 er der taget kontakt til Hong Kong Maritime Museum m.h.p. at lave en samarbejdsaftale vedr. fællesprojekter og fælles hjælp indenfor søfartshistorien. Aftalen forventes udfoldet i 2011 og i årene fremover.

Nationalt og lokalt samarbejde

På nationalt plan deltager museets afdelinger i "pulje"- og andre tematiske samarbejder efter behov (Søfart, industri, haver, landbrug, regional identitet m.fl.). I 2010 er der indgået en særlig samarbejdsaftale

med Nationalmuseet, der if. Historie-etnologi allerede har resulteret i 4 samarbejdsprojekter i museets arbejdsplan for 2011-14. Ud over museer samarbejdes der med bl.a. universiteter (SDU: Inst. f. grænseregionsforskning, KU: Saxo-Instituttet), Det kgl. Bibliotek/Dansk Folkemindesamling, Kulturarvsstyrelsen (bl.a. www.monument.dk) o.a. På nationalt plan savnes fortsat en egentlig koordinering med udgangspunkt i museernes arbejdsplaner; nærværende form for arbejdsplan danner efter museets mening dog et meget ringe grundlag for en egentlig national koordinering på tema- og projektniveau. Lokalt varetager museet gennem ISL – Lokalhistorie vejledning og koordinering af de lokalhistoriske arkivers arbejde, ligesom arkiverne indgår i de kulturhistoriske afdelingers lokalråd og lokale ABM-samarbejder.

Forskningsmæssige satsningsområder i den kommende periode

Siden foråret 2009 har museets historisk-etnologiske søjle samarbejdet om at formulere satsningsområder og enkeltprojekter til arbejdsplanlægningen for årene 2010-14. Det vigtigste resultat heraf er et samlet projektkatalog (fremsendes særskilt), hvortil henvises i det følgende.

For det historisk-etnologiske arbejdsområde er de tre vigtigste mål for arbejdet 2010-14.

At styrke det tværgående samarbejde i museet mellem afdelinger og fag inden for prioriterede satsningsområder.

At udbygge samarbejdet med eksterne parter, herunder Nationalmuseet, Syddansk Universitet, universiteterne i København og Kiel og andre relevante forskningsinstitutioner, bl.a. gennem at udbrede regionalt forankrede problemstillinger til et nationalt og internationalt perspektiv og ved at inddrage hjælpevidenskaber som naturfag o.lign.

At styrke og videreudbygge det internationale samarbejde, ikke mindst ved komparative undersøgelser, der inddrager et europæisk perspektiv.

For perioden 2010-14 er der formuleret fire overordnede satsningsområder med undertemaer, i alt 52 projekter (se projektlister for nærmere beskrivelse af de enkelte projekter):

Sønderjylland – Historie, erindring, identitet: 1. Sønderjyllands historie (1. Sønderjylland A-Å, 2. de slesvigske krige 1848-50 og 1864, 3. Første Verdenskrig, 3.1. Sømænd afskåret fra hjemlandet, 3.2. Jacob Michelsen i krigen, 4. interneringen på Sønderborg Slot 1945-46, 5. Skolehistorie, 6. De frivillige brandværn), 2. Velfærdsstaten 1945 - ? (1. Velfærdssamfundet og Sønderjylland, 2. Udkantsdanmark set fra Sønderjylland).

Mødet mellem kulturer og nationer: 1. Grænser og mindretal (1. Folkeafstemninger i europæisk perspektiv, 2. Mindretalsliv), 2. Identitet og national symbolik (1. Erindringssteder i Danmark, 2. Identiteter i nutiden, 3. Lokalhistorie mellem topografi og hjemstavn), 3. Bygningskultur i et grænseland (3.1. Landbyggeskikken i Slesvig, 3.1.1. Jernalder-middelalder, 3.1.2 Den slesvigske gård i renæssance-nyere tid, 3.2. Arkitektur i europæiske grænselands).

Sønderjyske erhverv: 1. Sønderjylland og den store Verden (1. Dansk-Vestindien, 2. Kina, 3. Sydafrika), 2. Søfartshistorie (1. En kaptajnsslægt i Aabenraa, 2. Søfartens kvinder, 3. Museets skibsportrætter), 3. Industrihistorie (1. Slesvigs industrihistorie, 2. Teglintustrien og dens følgeindustrier, 3. Flensborgsten), 4. Landbrugs- og transporthistorie (1. Dansk landbrug – hvad er det?, 2. Der er så farligt ude på landet, 3. Vejr,

varsler og vejr satellitter, 4. Fra arbejdsdyr til hestebøffer, 5. Hestevogne på landet – den stive arbejdsvogn, 6. Middelalderens vogne i Danmark.

Sønderjyske landskaber og byer: 1. Landskaber (1. Vadehavet som nationalpark, 2. kulturspor i marsken, 3. Kalvø i Genner fjord, 4. Havekultur), 2. De sønderjyske byer (1. Byhistorie og bystruktur, 2. Øvrighed og borgerskab 1544-1721), 3. Bygningskultur 3. Bygningskulturen i de sønderjyske kommuner, 4. Fyrsteslottene i det sydøstlige Sønderjylland, 5. Nationalromantisk træ-arkitektur Lakolk.

Materielle og immaterielle kulturelementer: 1. Kunsthåndværk og kunstindustri (1. Guldsmede og guldsmedearbejder i Sønderjylland), 2. Tekstiler (1. Kniplinger og kniplingshandel, 2. Vævekunst), 3. Keramik (3.1. Fliser, 3.2. Lokalt lertøj i Hertugdømmerne 1500-1800, 3.3. (Den nye Ehlers), 4. Wegener, 5. Immateriel kultur (1. Troens spor i Vestslesvig og Sønderjylland, 2. Skikke og traditioner, 3. Mad og kostvaner, 4. Sang og musik).

Museet har ikke opdelt forsknings- og undersøgelsesindsatsen i et-årsperioder, idet der dog til de enkelte projekter er defineret: periode. Gennem samarbejdet og koordineringen i museets historisk-etnologiske samarbejdssøjle vil der, som det har været tilfældet for arbejdsplanen 2006-09, blive sikret den højst mulige opfyldelse af de i arbejdsplanen satte mål, bl.a. gennem midtvejsstatus pr. 31.12.2012.

Forholdet mellem museets forskningsstrategi og den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Strategien for forskning og undersøgelser svarer nøje til museets erklærede vision om på én gang at være en uomgængelig del af det sønderjyske kulturliv og en vigtig aktør i forskningsverdenen på nationalt og internationalt plan. Af de i arbejdsplanen definerede 52 projekter fordrer 17 i varieret grad internationalt samarbejde, og 19 samarbejde med museer og forskningsinstitutioner i Danmark uden for museets virkeområde.

Som nævnt på side 2: Indsamling, relaterer museets indsamling sig tæt dels til museets definerede arbejds- og virkeområder (se ovf.), dels til de i arbejdsplanen formulerede forsknings- og undersøgelsesprojekter. En række af de i projektkataloget beskrevne projekter er "genstandsløse" forsknings- og undersøgelsesprojekter, der sigter på opbygning af ny viden og nye perspektiver, der kan kvalificere museets løbende arbejde med forskning, indsamling, bevaring og formidling. Disse projekter udmøntes i første omgang primært i publikationer og anden formidling, jfr. museets traditionelt høje niveau for både faglig og folkelig publicering (f.eks. fagfællebedømt årbog + skriftserie).

En række andre projekter sigter direkte eller indirekte mod de kommende års opbygning af nye basisudstillinger (jfr. side 6: Formidlingspolitik). Dette gælder bl.a.: Første Verdenskrig (basisudstilling (BU Sønderborg Slot og formidlingscenter Zeppelinbasen), Folkeafstemninger og mindretalsliv (BU Sønderborg Slot), Dansk-Vestindien, Kina & Sydafrika (BU Kulturhistorie Aabenraa), Industrihistorie og teglindustri (BU Cathrinesminde Teglværk), Vadehavet og marsken (BU Højer Mølle), Guldsmede, kniplinger, vævekunst, fliser mv. (BU Kulturhistorie Tønder).

Indsamling

Museum Sønderjyllands historisk-etnologiske samlinger afspejler over 100 års indsamlingspolitik, der kan siges at have gået på "to ben":

På den ene side en meget tidlig specialisering mellem museerne, i dag afdelingerne, som siden 1990'erne er udbygget i kraft af "den sønderjyske museumsmodel" og skærpet efter dannelsen af Museum Sønderjylland pr. 31.12.2005. På den anden side en gammel tradition for bred og i høj grad passiv indsamling, hvor især de kulturhistoriske museer/ afdelinger fungerede som by- og egns museer. Denne passive indsamling er endelig skrænket gennem skærpelsen af museumsafdelingernes profil efter 2005, der også følger Kulturarvsstyrelsens retningslinjer for aktiv indsamling eller selektiv modtagelse.

Museets samlinger rummer derfor i nationalt perspektiv en vis mængde "dubletter" – men er dog i forhold til landets øvrige museer i højere grad unikke og afspejler Sønderjyllands særlige historie og kulturhistorie. Samlingerne er her især præget af følgende temaer:

Den nationale historie med de slesvigske krige, Første Verdenskrig, den nationale kamp og kulturmødet mellem dansk og tysk.

Hertugdømmernes velhavende slesvigske by-, søfarts- og landbokultur fra 16-, 17- og 1800-tallet og de dertil hørende genstandsgrupper, herunder også den materielle side af den immaterielle kultur: skik og brug, fester og højtider, kostvaner og bordskikke mv.

Den regionale industrihistorie.

Museets arkiver: regional- og lokalhistorie, sønderjysk kulturhistorie, billedsamlinger og digitale arkiver.

Hvilke faglige hensyn og prioriteringer ligger til grund for indsamlingen af værker og genstande?

Museets indsamling af genstande og materiale fra nyere tid følger de i museets arbejdsgrundlag (status) og arbejdsplaner beskrevne ansvars- og virkeområder. Museet betragter indsamling som nært knyttet til museets forsknings- og undersøgelsespolitik, hvor alle projekter (se projektkatalog 2010-14) enten danner grundlag for efterfølgende indsamling eller i kraft af ny viden og erkendelse danner baggrund for museets fremtidige indsamling – samtidig med, at museets samlinger også i en række tilfælde danner grundlaget for problemstillinger i forskningen.

Koordinering med andre museer?

Gennem dannelsen af Museum Sønderjylland 2005 er der sket en endelig afklaring af den stadigt skærpede ansvarsfordeling, som gennem 1980'erne og -90'erne blev gennemført i "den sønderjyske museumsmodel", således at de enkelte afdelinger har eneansvaret for indsamling af genstande og materiale inden for de respektive specialer – f.eks. kunsthåndværk og tekstiler: kulturhistorie Tønder, national historie og kulturhistorie: Sønderborg Slot, søfart og transport: Kulturhistorie Aabenraa osv.

Koordinering med øvrige museer i Danmark sker gennem samarbejde i faglige "puljer" samt i stigende grad ved hjælp af "Museernes Samlinger", men præges naturligvis fortsat af fraværet af en national koordinering af forskning og indsamling, hvortil nærværende arbejdsplan-form dog ikke ses at være et egnet redskab. Museet skal derudover gøre opmærksom på, at det i kraft af den grænseoverskridende fælles slesvigske historie og kulturhistorie ofte er mere relevant at koordinere med museer syd for grænsen, f.eks. søfart:

Schiffahrtsmuseum Flensburg, industri: Kobbermølle museet, landsdelshistorie: Schleswig-Holsteinisches Landesbibliothek, Kiel osv.

Prioritering af indsamlingen (satsningsområder):

I planperioden 2011-14 fortsættes den aktive indsamling /selektive modtagelse inden for de historisk-etnologiske hovedansvars- og virkeområder. Desuden vil der i tilknytning til forskningsplanen (se projektkatalog 2010-14) ske indsamling inden for en række delemner, hvoraf mange er rettet mod kommende basisudstillinger:

Første Verdenskrig (ny basisudstilling Sønderborg Slot 2011 + kommende formidlingscentrum Zeppelinbasen).

Folkeafstemninger efter Første Verdenskrig (ny basisudstilling Sønderborg Slot 2011).

Mindretalsliv og Interneringen 1945-46 (nye basisudstillinger om grænselandet efter 1945, Sønderborg Slot + Deutsches Museum Nordschleswig.)

Nyere industrihistorie (nye basisudstillinger på Cathrinesminde Teglværk 2012-14).

Søfart (nye basisudstillinger, Kulturhistorie Aabenraa).

Guldsmede, ikke mindst efter 1850 (kommende udvidede basisudstillinger, Kulturhistorie Tønder).

Tekstiler: kniplinger og vævekunst i nyere tid (kommende udvidede basisudstillinger, Kulturhistorie Tønder).

Indsamling omkring købstædernes ældre og nyere historie (opbygning af byhistoriske basisudstillinger på de 4 kulturhistoriske afdelinger i de sønderjyske byer).

Indsamlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og de øvrige hovedopgaver?

Indsamlingen inden for det historisk-etnologiske arbejds- og virkeområde understøtter museets vision om at formidle den sønderjyske historie og kulturhistorie for landsdelens borgere og besøgende ved i høj grad at tage sit udgangspunkt i landsdelens særlige historie og kulturhistorie, set i lokalt, regionalt, nationalt og internationalt perspektiv og ved – for adskillige temaers vedkommende – at være målrettet mod kommende nye eller fornyelser af museets basisudstillinger (se afsnittet om formidling).

HISTORIE / ETNOLOGI – PROJEKTKATALOG (2010-2014)

Sønderjylland – Historie, erindring og identitet

Sønderjyllands historie

1.1. Sønderjylland – A-Å

Museets arbejde med den sønderjyske historie vil i planperioden blive fortsat med traditionelle og nye samarbejdspartnere. I periodens første del vil hovedvægten blive lagt på udarbejdelsen af leksikonet "Sønderjylland A-Å", redigeret af faglige medarbejdere ved Museum Sønderjylland: Inge Adriansen, Sønderborg Slot, Lennart Madsen, Arkæologi Haderslev og Elsemarie Dam Jensen, Kulturhistorie Tønder

Periode: 2010-11. Partnere: Museum Sønderjylland og Historisk Samfund for Sønderjylland.

Finansiering: Historisk Samfund for Sønderjylland og fondsstøtte

1.2. De slesvigske krige 1848-50 og 1864

De slesvigske krige er et stort, traditionelt forskningsområde for museet. En aktiv opbygning af viden er vigtig, fordi formidlingen af krigene – ikke mindst gennem Historiecenter Dybbøl Banke – undergår en stadig udvikling med nye formidlingsformer og -steder (f.eks. "Rute 1864").

I planperioden vil der blive lagt særlig vægt på indsamlingen af personhistorier fra 1864-krigen fra såvel dansk som preussisk side, på undersøgelse af landbebyggelsens skæbne i Dybbøl-området 1864, af temaet spionage i de slesvigske krige, af stillingssystemets historie samt en teknisk-materiel analyse af anvendelsen af beton i de danske skanser 1863-64.

I 2014 vil museet gå aktivt ind med aktiviteter, udstilling(er) og publikationer i anledning af 150-års jubilæet for 1864 (og udbruddet af Første Verdenskrig 1914). I 1912-13 planlægges desuden i tilknytning til jubilæet en konference om formidling af krigshistorie med efterfølgende publicering.

Periode: 2010. Partnere: Sønderborg Slot / Dybbøl Banke og relevante partnere. Finansiering: Egen samt ekstern efter behov, fondsstøtte til publikation om formidling af krigshistorie.

1.3. Første Verdenskrig

Museum Sønderjylland er eneste museum i Danmark, der i kraft af Nordslesvigs involvering i krigen som del af Tyskland indsamler og formidler Første Verdenskrig. I planperioden vil formidlingen af krigen, ude og hjemme, blive forstærket gennem nye permanente udstillinger på Sønderborg Slot, udvikling af Zeppelinbasen ved Tønder som en ny del af Museum Sønderjylland samt formidling af "Sikringsstilling Nord". I tilknytning hertil vil indsamling og forskning blive intensiveret i samarbejde med relevante parter. Kulturhistorie Aabenraa vil her bidrage med et fokus på de sønderjyder, specielt søfolk, der af krigen blev afskåret fra hjemlandet.

Periode: 2010-14. Parter: Museum Sønderjyllands ledelse, Sønderborg Slot, Kulturhistorie Aabenraa og Zeppelinmuseet sammen med Lindet Statsskovdistrikt mfl. i samarbejde med kommunerne.

Finansiering: Ekstern (Fonde, Friluftsrådet m.fl.) og egen.

1.3.1. Sømænd afskåret fra hjemlandet

En særlig problemstilling, set med søfartshistoriske briller, udgør de søfolk, der blev afskåret fra hjemstavnen på grund af krigen. Nogle måtte sejle under fremmed flag, andre blev interneret i så fjerne egne som Australien. Hvad oplevede de og hvilke tanker gjorde de sig? Var der forbindelse til hjemstavnen? Hvordan klarede familien sig derhjemme? Hvordan var hjemkomsten?

Periode: 2012-14. Partnere: Kulturhistorie Aabenraa og Sønderborg slot sa.m. udenlandske arkiver og museer. Resultat: Publikation / udstilling.

1.3.2. Jacob Michelsen i Første Verdenskrig

Kulturhistorie Aabenraas har gennem sin underafdeling, Jacob Michelsens Gård, en ekstra vinkel på Første Verdenskrig, da gårdejer Jacob Michelsen i tre år deltog i krigen på den russiske front, mens hustruen måtte passe gården og fem børn hjemme i Kolstrup, bl.a. med hjælp fra russiske krigsfanger. Ægteparrets breve til hinanden er bevaret, og denne korrespondance bør bearbejdes og publiceres i sammenhæng med den øvrige anvendelse af breve fra Første Verdenskrig (jfr. bl.a. Claus Bundgård Christensen *Danskere på Vestfronten 1914-18*, RUC 2009).

Periode: 2010-11. Partnere: Kulturhistorie Aabenraa sa.m. Sønderborg Slot og arbejdsgruppen på Jacob Michelsens Gård. Finansiering: Bl.a. Michelsens Fond af 1995. Resultat: Publicering.

1.4. Interneringen på Sønderborg Slot 1945-46

Et særligt kapitel af retsopgøret efter Anden Verdenskrig var interneringen af "landssvigere" og medlemmer af den tyske folkegruppe, der aktivt havde samarbejdet med Værnemagten på Sønderborg Slot 1945-46. Indsamlingen af vidnesbyrd om interneringen f.eks. erindringer, fangehusflid og papirer vil blive intensiveret i perioden.

Periode: 2010-14. Partnere: Sønderborg Slot, Deutsches Museum Nordschleswig og Nationalmuseet. Frøslevlejren. Finansiering: Støtte fra Kulturarvsstyrelsen søgt for 2011.

1.5. Skolehistorie

Skolehistorien er i Sønderjylland særlig interessant som et led i den nationale politik. Dette giver sig bl.a. udtryk i, at både Museum Sønderjylland og det tyske mindretal har etableret egne skolemuseer. I planperioden vil museet fortsætte arbejdet med undersøgelser, indsamling, udgivelse af "Årbog for Sønderjysk Skolemuseum" mv. Desuden vil der blive sat særlig fokus på en registrering af den tyske folkegruppes skolebygninger fra perioden 1920-45, som efter beslaglæggelsen 1945 i høj grad er overgået til anden brug – en registrering, som evt. bør videreføres for de danske skoler i Sydslesvig.

Periode: 2010-14. Partnere: Sønderborg Slot, Sønderjysk Skolemuseum og Deutsches Schulmuseum.

1.6. De frivillige brandværn – en sønderjysk specialitet

De frivillige brandværn er siden det første brandværn i Meissen 1841 kendt over hele det tyske kulturrum, men regnes i dag i høj grad for en sønderjysk specialitet, selv om de også findes spredt i det øvrige land. Til de sønderjyske brandværn knytter sig også en fælleskultur med bl.a. blæserorkestre og fester. I forbindelse med en omstrukturering af redningstjenesten i Aabenraa og Sønderborg, hvor den frivillige del nedtones og erstattes af professionelle, skal hverdag, fællesliv og kultur i udvalgte brandværn i by og på land dokumenteres gennem interviewundersøgelse og deltagerobservation.

Periode: 2011. Partnere: Museum Sønderjylland - ISL Lokalhistorie. Finansiering: Kulturarvsstyrelsen og de kommuner, hvor undersøgelsen foretages. Resultat: Bog/artikler.

Velfærdsstaten 1945 - ?

1.7. Velfærdssamfundet og Sønderjylland

Med hensyn til den nyeste historie, velfærdsstaten/velfærdssamfundets periode efter 1945 har Museum Sønderjylland i forhold til de danske museers generelle satsningsområde en række særlige muligheder. For det første kan museet udnytte naboskabet til og samarbejds traditionerne med en anden moderne europæisk velfærdsstat, Tyskland, til at studere parallelle eller alternative veje til eller løsninger på ønsket om "velfærd" som nationsprojekt. For det andet har Sønderjylland gennem sit skiftende nationale tilhørsforhold været genstand for to nationers velfærdsprojekter – i en vis grad som "modelområde". Udbygningen af infrastruktur og administration i Sønderjylland efter 1920 kan således ses som en forsøgsmark, der tog forskud på en ønsket samfundsudvikling – med tydelige paralleller til tilsvarende udviklinger af f.eks. det tidligere DDR efter 1990 eller de nordatlantiske dele af det danske rige.'

Der afholdtes i februar 2010 et seminar om temaet med indlæg både af eksterne eksperter og museets egne forskere. Indlæggene fra seminaret suppleres med relevante bidrag og publiceres inden udgangen af 2010 som Museum Sønderjyllands årbog (*Sønderjyske Museer 2010*). I denne publikation sættes der ud over de mere teoretiske bidrag bl.a. fokus på kulturmiljøer fra perioden 1945-2000, erhverv, infrastruktur og monumentsætning. I bogen søges bl.a. udmøntet et bud på velfærdssamfundets 25 vigtigste "kulturminde" i Sønderjylland, udvalgt efter deres fortælle- og bevaringsværdier.

Periode: 2010. Partnere: Museum Sønderjylland + eksterne fagfolk. Finansiering: Egen. Resultat: Museets årbog (Sønderjyske Museer 2010) udkom november 2010 med temanummer om velfærdsstaten og Sønderjylland.

1.8. "Udkantsdanmark" set fra Sønderjylland

Med det universalistiske velfærdssamfund efter 1945 mister lokalsamfundet i stigende grad sin betydning; de offentlige ydelser bliver "ydelser" over for "borgerne". Dermed er det for at sikre kvalitet og finansiering sket en stadigt accelererende centralisering, kulminerende med strukturreformen 2006, og i kølvandet er opstået myterne om "udkantsdanmark" og "den rådne banan" om de områder, der især rammes af afvikling.

Projektet skal for det første belyse dels den offentlige debat, dels den række af forskningsresultater og rapporter, der har diskuteret eller anbefalet udviklingen. For det andet vil projektet belyse processen i det sønderjyske område gennem interview med en række centrale aktører i processen, især kommunalreformerne 1970 og 2006) i stat, fhv. amt og kommuner. Og for det tredje interview med udvalgte borgere om, hvordan de har oplevet udviklingen og deres forhold til lokalsamfund/storsamfund og dermed bidrage til at belyse "stedets" betydning i velfærdssamfundet.

Periode: 2011. Partnere: Museum Sønderjylland - ISL Lokalhistorie sa.m. museets historisk-etnologiske "søjle". Finansiering: Kulturarvsstyrelsen og andre eksterne kilder. Resultat: Samlet publikation og artikler.

Mødet mellem kulturer og nationer

Grænser og mindretal

2.1. Folkeafstemninger i europæisk perspektiv

Internationalt projekt, der komparativt belyser de områder i Europa, hvor der efter Første Verdenskrig gennemførtes folkeafstemninger om nationalt tilhørsforhold: Slesvig, Østrig-Jugoslavien, Østrig-Ungarn, Tyskland-Polen m.fl. med analyse både af de historiske baggrunde og forløb og af brugen af national og kulturel identitet, symbolik, myter og historie(r).

Periode: 2010-12. Partnere: Sønderborg Slot & SDU: Institut for Grænseregionsforskning. Finansiering: Ekstern og egen. Ph.D. opslået 2010, og pr. 1.9.2010 besat med mag. Nina Jebsen, Kiel. 1. år finansieret af Kulturarvsstyrelsen, SDU og museets forskningsfond).

2.2. Mindretalsliv

I 2008 iværksatte museet et omfattende grænseoverskridende projekt om indsamling, dokumentation, udstilling og formidling af grænselandets nyeste historie efter 1950 med særlig fokus på de to nationale mindretal. Dette projekt videreføres og afsluttes i planperioden: Indsamling og dokumentation afsluttes i sommeren 2010, formidling og publikationer gennemføres 2010-11, udstillinger på hhv. Deutsches Museum Nordschleswig og Danevirke Museum opbygges efteråret 2010, på Sønderborg Slot 2012-13. Fortsat projekt 2012-14 overvejes – f.eks. udstillingsprojekt om europæiske mindretal - frem til Sønderborg som kulturhovedstad 2017.

Periode: 2010-13. Partnere: Museum Sønderjylland / Sønderborg Slot, Sydslesvigsk Forening, Bund Deutscher Nordschleswiger, Danevirke Museum, Deutsche Museen Nordschleswig, Kulturstiftung Schleswig-Flensburg, Det danske Centralbibliotek: Arkiv- og Studieafdelingen & Archiv- und Forschungsstelle der deutschen Volksgruppe. Finansiering: Interreg IVa, Region Syddanmarks Kulturfond, Sønderborg Kommune, Land Schleswig-Holstein & Forbundsrepublikken Tyskland.

Identitet og national symbolik

2.3. Danske erindringssteder

I planperioden udgives resultatet af de foregående mange års udforskning og registrering af danske erindringssteder og dansk erindringskultur i europæisk perspektiv, i form af Inge Adriansen: *Erindringssteder i Danmark – Monumenter, mindesmærker og mødepladser*, som udgives af Museum Tusulanum oktober 2010.

Desuden udbygges og færdiggøres websitet www.monument.dk i 2010. Sidste del: Mindsten og monumenter for de slesvigske krige i Sønderborg Kommune, er med støtte fra Kulturarvsstyrelsen færdiggjort til afrapportering efterår 2010. I forlængelse heraf vil en samlet oversigt over alle danske og tyske krigergrave og mindsten for de Slesvigske Krige i Sønderjylland blive udgivet både som database og i bogform som optakt til 150-året for 1864 i 2014.

I planperioden vil arbejdet med erindringsstedernes form, indhold og brug blive fortsat i form af formidling, deltagelse i internationale seminarer mv. I planperioden vil der desuden – i forlængelse af projekt "Mindretalsliv" – blive sat særlig fokus på det tyske mindretals brug af nationale og regionale symboler, inklusive konkret indsamling.

Periode: 2010-14. Partnere: Sønderborg Slot og Deutsches Museum Nordschleswig samt Kulturarvsstyrelsen (www.monument.dk). Finansiering: Ekstern og egen.

2.4. Identiteter i nutidens Danmark

I tæt samvirke med arbejdet med national identitet i grænselandet fortsættes også de løbende undersøgelser af forholdet mellem lokal, regional og national identiteter og tilhørsforhold.

Periode: 2010-14. Partnere: Sønderborg Slot, Kulturhistorie Tønder, ISL - Lokalhistorie samt Dansk Folkemindesamling og et netværk af museer/arkiver. Finansiering: Mest egen.

2.5. Lokalhistorie mellem topografi og hjemstavn

I planperioden vil Kim Furdal fortsætte og færdiggøre sit flerårige arbejde med analyse af lokalhistorien som begreb og praksis i spændet mellem "rigshistorie" og personhistorie, diskuteret med udgangspunkt i lokalhistoriens særlige udgangspunkt og nationalpolitiske missioner i Sønderjylland, set i relation til anden dansk og europæisk lokal, regional og national historiebevidsthed.

Periode: 2010-14. Partnere: ISL – Lokalhistorie og relevante fagkolleger. Finansiering: Ekstern (fonde).

Bygningskultur i et grænseland

2.6. Landbyggeskikken i Slesvig

2.6.1. Jernalder-middelalder

Her skal der, med udgangspunkt i den nyeste viden fra arkæologiske udgravninger og viden om nordeuropæisk landbygningskultur sættes fokus på de endnu ikke afklarede udviklingstendenser i byggeskikken i perioden fra sen jernalder til renæssance – herunder især en belysning af spørgsmålet om forholdet mellem jernalderens og det frisiske områdes *Wohnstallhäuser* og opkomsten af "den slesvigske gård" med inddragelse af de parallelle udviklinger frem mod det firelængede gårdsanlæg og det nedertyske *Hallenhaus*.

Periode: 2011-14. Partnere: Arkæologi Haderslev og Sønderborg Slot sammen med Inst. F. Middelalder- og Renæssancearkæologi, Moesgård, Inst. F. Küstenforschung, Wilhelmshaven, Sl-H. Landesmuseen Schloss Gottorf m.fl. Finansiering: Ekstern (bl.a. Ph.D) + egen.

2.6.2 Den slesvigske gård i renæssance og nyere tid

Her skal der især gennem udnyttelse af arkivmateriale fra det slesvigske område fra 1700-tallet (bygningsbeskrivelser fra de gottorpske amter 1700-1720), materialet i Nationalmuseets "bondegårdsundersøgelser", arkæologiske resultater fra renæssancen samt studier af endnu eksisterende bygninger søges en nærmere forståelse af udviklingen af den mellemslesvigske landbygningskultur i nyere tid, specielt spørgsmålet om "den slesvigske gårds" interne dynamik, f.eks. graden af "én- eller flerlængethed".

Periode: 2011-14. Partnere: Arkæologi Haderslev og Sønderborg Slot sammen med Nationalmuseet: Frilandsmuseet / NEU, Aarhus Universitet: Inst. f. Historie, og Københavns Universitet: Saxo-instituttet m.fl. Finansiering: Ekstern (bl.a. universitet-museum Ph.D., støtte til pilotprojekt søgt fra Kulturarvsstyrelsen for 2011) og egen.

2.7 Arkitektur som symbol i europæiske grænselände

I takt med nationalstaternes etablering og historicismens "opdagelse" af nationale og regionale traditioner blev arkitekturen efter midten af 1800-tallet i stigende grad inddraget i de nationale projekter som symbol for nationen. Dette blev ikke mindst tydeligt i omstridte grænselands, hvor behovet for et nationalt "stempel" blev særligt udpræget. For Tysklands vedkommende har emnet været taget op bl.a. i Posen/Poznań-området og Alsace-Lorraine/Elsaß-Lothringen (Miller Lane 2000 og Wilcken 2000), og i de senere år har museet også foretaget studier af den tyske arkitektur i Sønderjylland 1864-1920. Der er her mulighed for en komparativ analyse på europæisk plan, der kan inddrage både Nordslesvig før og efter 1920, Sydslesvig efter 1920 og andre europæiske grænseegne.

Projektet er to-leddet, idet der 2010 vil ske en sammenfatning af hidtidig registrering af offentlige bygninger i Nordslesvig 1864-1920 som et indlæg i den danske kulturarvsdebat, med udarbejdelse af katalog, formidling og fredningsforslag – dels et forskningsprojekt, som udføres 2013-14.

Periode: 2010-14. Partnere: Sønderborg Slot og relevante arkitekturforskningsmiljøer.

Sønderjyske erhverv

Sønderjylland og den store Verden

3.1. Dansk-Vestindien

Ikke mindst i kraft af Amerika-søfarten fra de slesvigske søfartscentre Flensborg, Aabenraa og Sønderborg har Museum Sønderjylland specielle forudsætninger for at deltage i et nationalt samarbejde om de dansk-vestindiske øers historie og kultur. Konkret skal det undersøges, hvordan kontakten mellem Sønderjylland og de tidligere dansk-vestindiske øer St. Thomas, St. Jan og St. Croix udvikledes i det 18. og 19. århundrede. Hvem havde kontaktflader til Dansk-Vestindien og hvordan påvirkede kontakten begge parter? Ud over søfarts- og handelshistorien kan Museum Sønderjylland perspektivere temaer som borgerlig/bykultur, kulturmøder, arkitektur og byggematerialer (jfr. projekt Flensborgsten), identitetshistorie mv.

Periode: 2011-14. Parter: Museum Sønderjylland, Nationalmuseet, Dansk Centralbibliotek – Studie- og Arkivafdelingen, Seefahrtsmuseum Flensburg mfl. Finansiering: Ekstern og egen. Resultat: Udstilling og publikation(er).

3.2. Kina

Søfartssamlingen i Kulturhistorie Aabenraa rummer flere end 400 genstande med tilknytning til Kina, heriblandt mange skibsportrætter, som viser sønderjyske skibe i kinesiske farvande eller malet af kinesiske kunstnere. Dertil kommer diverse sømandssouvenirs eller kinesisk inventar fra Aabenraa-kaptajnernes hjem i Kina. Disse genstande er aldrig blevet nærmere registreret og undersøgt; men der er brug for en grundig analyse, inden museet går i gang med de planlagte nyopstillinger af afdelingens etnografiske udstillinger. Herigennem skal bl.a. afklares, hvem der havde interesse i, at de kinesiske genstande kom til Aabenraa og hvilke overvejelser, der lå bag dette?

Periode: 2010-12. Partnere: Kulturhistorie Aabenraa og evt. andre afdelinger i Museum Sønderjylland sa.m. Nationalmuseet, Søfartsmuseet i Hongkong og Rhederi Jepsens arkiv, Aabenraa. Finansiering: Fonde, Kulturarvsstyrelsen mv. Resultat: Database, publikation, undervisningsmateriale og udstilling.

3.3. Sydafrika

I 1870'erne og -80'erne sejlede en række Aabenraa-kaptajner, de såkaldte *Cape Traders*, på den sydafrikanske kyst. Nogle gange gik turen helt til Mauritius i Det Indiske Ocean, hvor de hentede sukker til kolonierne i det sydlige Afrika. Baggrunden for sejladsen var, at sejlskibsfragten mellem Europa og Kina allerede fra o. 1860, og ikke mindst med åbningen af Suez-kanalen 1867, var blevet udfordret af dampskibene. Skibene søgte derfor mod Sydafrika, hvor konkurrencen var mindre hård, og flere af kaptajnerne tjente godt på denne niche-sejlads. Projektet vil sætte fokus på et hidtil ret ubeskrevet kapitel i den sønderjyske søfartshistorie (jfr. dog Holm-Petersen 1975 og Mørkegaard 1993 samt dagbog, publiceret i: Det gamle Løjt 1983).

Periode: 2010-12. Partnere: Søfartsmuseum i Sydafrika? Resultat: Publikation og information om genstande i museets samling.

Søfartshistorie

3.4. En kaptajnsslægt i Aabenraa

En af 1800-tallets kaptajnsslægter i Aabenraa var Fischer-slægten. Medlemmer af slægten var både engageret i søfarten som redere og kaptajner og indtog centrale roller i den nationale kamp mellem dansk og tysk. Aabenraas søfartshistorie har indtil nu fokuseret meget på særtilfældet Jørgen Bruhn og har derfor forsømt de mere almindelige reder- og kaptajnsfamilier. Ved at tage udgangspunkt i en mere jævn familie vil projektet prøve at beskrive mere almene vilkår for Aabenraa-søfarten.

Slægtperspektivet skal ikke blot understrege slægtens betydning i søfartshistorien, men også give historien sammenhæng hen over perioden og anskueliggøre de skiftende realiteter, som slægten mødte – især søfartens dalende betydning og opkomsten af det nationale spørgsmål.

Med udgangspunkt i Fischer-slægten vil undersøgelsen inddrage hidtil underbetonede perspektiver og ubenyttede kildegrupper. Centrale temaer i projektet vil være: Slægten, historierne, rejserne, kvinderne, skibene, selvforståelsen og repræsentationen, det nationale spørgsmål, den aftagende søfart og miderne om fortiden.

Periode: 2010-12. Partnere: Kulturhistorie Aabenraa. Finansiering: Egen. Resultat: Publikation og udstilling med brug af afdelingens samlinger.

3.5. Søfartskvinder

Søfartshistorien er især tegnet af mændene som redere, kaptajner, styrmænd osv. Mindre fokus har der været på kvinderne, først og fremmest hustruerne til de mange sømænd. De fleste passede tingene derhjemme, men flere af kaptajnerne og styrmændenes hustruer rejste med deres mænd.

Undersøgelsen vil fungere som et delprojekt i Kulturhistorie Aabenraa almene arbejde med "det kvindelige element" i søfarten, både mødre og sømandskoner, galionsfigurer og prostituerede, nutidens kvindelige kaptajner og redere, skibsnavne mv.

Periode: 2011-13. Partnere: Kulturhistorie Aabenraa sa.m. Aarhus Universitet, Kvindemuseet, CBS, Universitetets kvindestudier (f.eks. SDU) og andre søfartsmuseer i Danmark.

3.6. Museets skibsportrætter i kulturhistorisk perspektiv

Museum Sønderjylland har i sine samlinger en af Danmarks største samlinger af skibsportrætter ved siden af Handels- og Søfartsmuseet Helsingør. Den er især knyttet til Aabenraa- og Sønderborg-søfarten, men også Haderslev, Tønder m.fl. byer. Denne samling er aldrig blevet dokumenteret og undersøgt i sin helhed, selv om genstandsgruppen udgør en central del af museets samlinger. Der kan stilles mange interessante kulturhistoriske spørgsmål til skibsportrætterne: Hvorfor lod man sit skib afbilde? Hvilken baggrund blev valgt og hvorfor? Hvornår opstod idéen om at male skibsportrætter (skibstyper, destinationer mv.)? Med inspiration fra pragtudgaven fra Altona Museum, Boye Meyer-Friese (udg.): "Das Schiffporträt. Dekoration und Dokument", er det hensigten at fotografere hele samlingen og publicere den med kommentarer som led i det vigtige arbejde med at få registreret og formidlet museets skibsportrætsamling. Klargøring og foto vil blive udført af museets egne medarbejdere.

Periode: 2010-13. Partnere: Kulturhistorie Aabenraa sa.m. andre søfartsmuseer i ind- og udland.

Finansiering: Støtte fra Fonde og Kulturarvsstyrelsen m.fl. Resultat: Publikation og database, senere formidlingsprojekt og udarbejdelse af undervisningsmateriale.

Industrihistorie

3.7. Slesvigs industrihistorie

Gennem udviklingen af *Industrimuseum Slesvig/Industriemuseum Schleswig* og opbygningen af et permanent sønderjysk industrimuseum på Cathrinesminde Teglværk vil der i planperioden blive behov for en fortsættelse og udbygning af de systematiske undersøgelser og indsamlinger af industrihistorie fra enkeltvirksomheder og brancher, fra produktionsformer og produktgrupper og fra infrastrukturanlæg og hele miljøer. Et særligt fokus vil blive rettet mod den industrielle organisation og kultur, vekslende alt efter produktionens og stedets krav og ressourcer. Det hører med til perspektivet, at industriens forhold til stedet påvirkes af økonomiens globalisering og af ændringer i statens politik over for lokalområder og erhverv, derunder velfærdspolitik og -ideologi. Efter behov vil undersøgelserne udvides over den dansk-tyske grænse til det sydslesvigske område. Interessen gælder både nye og gamle industrier, også de der er forsvundet sporeløst fra det fysiske miljø.

Periode: 2011-14. Partnere: Cathrinesminde Teglværk, Kulturstiftung Schleswig-Flensburg og "stationer" i Industrimuseum Slesvig. Finansiering: Egen samt efter behov eksternt. Resultat: Det sønderjyske industrimuseum på Cathrinesminde (planlagt opbygget 2012-14) og udbygget Industrimuseum Slesvig; desuden artikler og kataloger på tryk og på nettet.

3.8. Teglintustrien og dens følgeindustrier

Cathrinesminde Teglværk skal som museum for dansk teglintustri løbende udbygge sine undersøgelser og indsamling vedrørende danske teglværker og de tilhørende følgeerhverv. Der lægges vægt på at følge den teknologiske, organisatoriske og personalemæssige udvikling i lyset af den konstante nedgang i antallet af teglværker gennem det sidste århundrede og de mere eller mindre vellykkede overlevelsesstrategier i forhold til globalisering, erhvervspolitik og branchespecifikke udfordringer. De enkelte undersøgelses- og indsamlingsfelter vil delvis være bestemt af aktuelle hændelser i den nu meget overskuelige branche.

Periode: 2011-14. Partnere: Cathrinesminde Teglværk sammen med teglværksinitiativer og teglværker i Danmark. Finansiering: Egen og ekstern, afhængigt af situationsbestemte undersøgelsesbehov. Resultater: Revisioner og udvidelser af de faste udstillinger.

3.9. Flensborgsten

I oktober 2009 afholdtes på Cathrinesminde Teglværk et seminar om "flensborgstenens" historie; det første seminar, der på nationalt plan prøvede at sammenfatte vores viden og mangel på samme om tegl og teglbyggeri mellem middelalder og nyere tid. Der pegedes her bl.a. på mulighederne for datering og stedbestemmelser for tegl ved hjælp af naturvidenskabelige analyser. Desuden pegede seminaret på et stort behov for analyser af teglbyggeri, arkæologiske teglfund og sammenligning med udenlandske udvikling i brug af tegl og teglformater, især Holland-Tyskland. I planperioden vil der ske en publicering af seminarets indlæg (*Årbog for Cathrinesminde Teglværk 2010*), indkaldelse til yderligere 1-2 teglseminarer samt samarbejde med Syddansk Universitet om naturvidenskabelige analyser. Med henblik på fremtidige analysemuligheder for stedbestemmelse og datering vil der blive satset på systematisk indsamling af prøvesæt med kendt oprindelse i bestemte teglværker, ikke kun i Flensborg-Fjord-området.

Periode: 2010-14. Partnere: Cathrinesminde Teglværk, Syddansk Universitet (Kaare Lund Rasmussen) og repræsentanter for den kreds af tegl- og bygningsinteresserede forskere, som tegnede sig ved det første teglseminar 2009. Finansiering: Ekstern og egen. Resultater: Publikationer og, om muligt, begyndelsen til et katalog over proveniensprofiler til stedbestemmelse af tegl i Danmark.

Landbrugs- og transporthistorie

3.10. Dansk landbrug – hvad er det?

Landbruget er et af Verdens ældste og vigtigste erhverv. Men landbruget er én ting, forestillingen om landbruget noget ganske andet. I reklamer og TV dyrkes forestillinger om idyl og samhørighed mellem mennesker og dyr, om den lille bondemand og "den glade gris". På den anden side er det moderne landbrug ofte i mediernes søgelys med forurening, dyrevelfærd og CO₂-udslip. Dermed opstår et spændingsfelt mellem drømmen om landet og det moderne landbrug. I planperioden vil Museum Sønderjylland Oldemorstoft søge at forholde sig kritisk til både forestillingerne om idyllen og kritikken af det moderne landbrug gennem undersøgelser i det sønderjyske område.

Periode: 2010-14. Partnere: Oldemorstoft og bl.a. landbrugsorganisationer mfl. Finansiering: Overvejende egen. Resultater: Museets kommende nye faste udstillinger samt artikler.

3.11. Der er så farligt ude på landet – risici og arbejdsforhold i landbruget 1850-2010

Et af temaerne i landbruget, hvor myte konfronteres med virkelighed, handler om fortrængningen af landbruget som hårdt og beskidt slid og til vore dage en af de farligste arbejdspladser i landet. Undersøgelsen vil for det første prøve at kortlægge teoridannelsen om arbejdsulykker i landbruget og landbrugets holdninger til sikkerhed fra 1880-tallet til vore dage, bl.a. sammenlignet med industrien, samt søge at kortlægge virkeligheden med ulykker, invaliditet gennem litteratur, erindringer, kilder og statistikker siden 1700-tallet. For det andet skal der gennemføres en række interviews med pensionerede landmænd for at få klarlagt, hvordan de forholdt sig til risici, og der skal ses på landbrugsbygningerne for at se, om der i designet var taget hensyn til arbejdsmiljøet.

Periode: 2011. Partnere: Oldemorstof, Landbo Syd, Gråsten Landbrugsskole, evt. Herning arbejdsmedicinske Klinik samt relevante arkiver i Landbohøjskolen o.a.st. Finansiering: Eksterne og egen.

3.12. Vejr, varsler og vejr satellitter

Ældre tiders bønder måtte prøve at aflæse vejr og vind til at afgøre det rette tidspunkt for pløjning, såning og høst; mange tog varsler og brugte gamle husråd. Siden blev disse metoder erstattet af mere videnskabelige, der mere præcist kan forudsige det ellers uforudsigelige vejr. Museet vil undersøge denne udvikling ud fra bl.a. erindringer, bondedagbøger, praktiske skrifter og lærebøger og bl.a. søge at besvare spørgsmålet, om vores forfædre faktisk kunne læse mere ud af naturen, end vi kan i dag med data og målinger?

Periode: 2012-14. Partner: Oldemorstof, DMI og f.eks. Dansk Folkemindesamling. Finansiering: mest egen. Resultat: Artikel.

3.13. Fra arbejdsdyr til hestebøffer

Landbrugets mekanisering var begyndt i 1920'erne og -30'erne, men tog for alvor fart med Marshallhjælpen 1948. Blandt introduktionen af nye landbrugsmaskiner stod den grå Ferguson i centrum. Denne periode står for mange som højdepunktet i moderniseringsprocessen – men i processen stod en taber tilbage: den trofaste arbejdshest, der i århundreder havde hjulpet bonden med at vride det daglige brød ud af jorden. Hvad skete der egentlig med de overflødige heste? Hvor mange blev slagtet, hvor mange blev solgt til Østeuropa, hvor mange gik på "pension" på gården? Projektet skal med statistik og interviews prøve at belyse moderniseringen efter 1945 ud fra den glemte arbejdshests synspunkt.

Periode: 2011-14. Partnere: Oldemorstof. Finansiering: Primært egen. Resultat: Artikel/udstilling.

3.14. Hestevogne på landet – den stive arbejdsvogn

Projektet omfatter en gennemgang af udviklingen af den mest almindelige hestevogn, den stive arbejdsvogn, fra middelalderen til tiden efter Første Verdenskrig. I undersøgelsen sammenholdes etnologiske og arkæologiske undersøgelser af disse vogne over hele landet, og resultaterne har afholdes op mod de skriftlige kilders udsagn. I undersøgelsen lægges vægt på de regionale forskelle, der eksisterede mellem Vestdanmark, Østdanmark og Hertugdømmerne, og der indgår en bearbejdning af dialektforskningens indsamling af regionale betegnelser på vognde.

Periode: 2011. Partnere: Museum Sønderjylland – Slesvigske Vognsamling og dr.phil. Per Ole Schovsbo. Finansiering: Forskellige fonde. Resultat: Monografi i museets skriftrække.

3.15. Middelalderens vogne i Danmark

På baggrund af en registrering af de middelalderlige vognde, der findes bevaret på danske museer, inklusive det omfattende Boringholmfund, samt en sammenligning med det samtidige bevarede europæiske materiale, skal i planperioden søges gennemført en undersøgelse af hestevognenes middelalderlige historie i Danmark og Hertugdømmerne som en fortsættelse af Per Ole Schovsbos disputats "Oldtidens vogne i Norden" 1987.

*Periode: 2011-14. Partnere: Slesvigske Vognsamling, Nationalmuseet og dr.phil. Per Ole Schovsbo.
Finansiering: Forskellige fonde. Resultat: Monografi i museets skriferække*

Sønderjyske landskaber og byer

Landskaber

4.1. Vadehavet som nationalpark

I en årrække har der været arbejdet hen imod en virkeliggørelse af en "nationalpark" i vadehavsområdet. Kulturhistorie Tønder og Højer Mølle har i de forløbne år deltaget intensivt i både nationale og internationale samarbejder om Vadehavet som natur- og kulturlandskab (LANCEWAD-projektet, Kulturarvsstyrelsens Vadehavsatlas mv.) og i formidling af Vadehavet, særligt marsklandet nord og syd for grænsen. I planperioden vil museet lægge stor vægt på at bidrage med kulturhistorisk viden om vadehavsområdet – uanset om "nationalparken" vedtages eller ej. Dette vil bl.a. ske i form af indsamling af viden, registrering af kultur- og naturelementer og bevaring af kultur- og naturmiljøer.

Periode: 2010-14. Partnere: Kulturhistorie Tønder/Højer Mølle, Natur Gram, Lindet Statsskovdistrikt, Naturzentrum Bredstedt samt vadehavskommunerne og museer langs Vadehavet. Finansiering: Ekstern og egen.

4.2. Kulturspor i marsken

I forbindelse med oprettelsen af Nationalpark Vadehavet vil der i et samarbejde mellem forskningsinstitutioner med relation til Vadehavets og marskens kulturhistorie blive startet forskellige forskningsprojekter, der kan medvirke til at understøtte og udbygge den kulturhistoriske dimension af Nationalpark Vadehavet.

Kulturhistorie Tønder vil i planperioden fortsætte arbejdet med at udforske livsvilkårene i marsken og de konkrete kulturspor – fra de store koge og diger, til de små: markveje, vandinger m.v., baseret på den viden om marsken, som findes i befolkningen, der bebor marsken og kender den – ligesom Arkæologi Haderslev vil deltage i og tage initiativ til projekter, der ligger inden for afdelingens virkeområde.

*Periode: 2011-14. Partnere: Kulturhistorie Tønder, Højer Mølle, Skærbæk Museum og Arkæologi Haderslev sammen med de øvrige statsanerkendte museer inden for Nationalpark Vadehavets område og øvrige relevante partnere: Nationalparken, Tøndermarskgruppen, Hjemsted Oldtidspark m.fl.
Finansiering: intern og ekstern. Resultat: Løbende publicering og udstillinger, bl.a. i Højer Mølles basisudstilling.*

4.3. Kalvø i Genner Fjord

På Kalvø nord for Aabenraa anlagde agent Jørgen Bruhn i 1830'erne et kendt træskibsværft, der byggede nogle af Verdens flotteste og hurtigste sejlskibe. Til værftet byggedes forskellige endnu bevarede bygninger: Herrehus, smedje, arbejderboliger mv. Efter skibsværftets lukning i 1870'erne blev stedet bl.a. hjemsted for kystfiskeri, siden udflugtsmål og i nyere tid bl.a. grusgrav, i dag ejet af Skov- og Naturstyrelsen og omfattet af fredninger og naturformidling. Undersøgelsen skal se på, hvordan Kalvø har ændret sig – og dermed omverdenens syn på stedet.

Periode: 2012-14. Partnere: Foreningen Det maritime Kalvø. Finansiering: Lokale fonde. Resultat: Mindre publikation/artikler samt udstilling på Kalvø.

4.4. Havekultur

Havekultur er et arbejdsområde, der har været taget op af flere af museets afdelinger, især Kulturhistorie Tønder (vestslesvigsk havekultur) og Sønderborg Slot (landbohaver på Als). I projektperioden vil Kulturhistorie Tønder udbygge undersøgelserne af de vestslesvigske havers opbygning, beplantning og ændring af havernes udseende og funktioner gennem 18- og 1900-tallet. Gennem registrering, opmåling og fotografering af eksisterende haveanlæg samt arkivstudier og undersøgelse af plantemateriale vil museet øge den eksisterende viden samt deltage i den landsdækkende haveforskning og -dokumentation. Der vil blive arbejdet på et katalog over den rekonstruerede have ved møllerboligen i Højer samt på opstilling af et gammelt lysthus samme steds.

Periode: 2012-14. Partnere: Skærbæk Museum/Højer Mølle samt danske museer i "havepuljen" m.fl. Finansiering: Egen og fondsmidler. Resultat: Katalog, udbygning af møllerhaven samt løbende publicering.

De sønderjyske byer

4.5. Byhistorie og bystruktur

De sønderjyske købstæder er et permanent og vigtigt arbejdsområde for museet, ikke mindst som følge af lang tids målsætningen om permanente basisudstillinger om byerne på de fire købstadafdelinger. Inden for byhistorien har fokus indtil nu ligget dels på bidrag til monografier (Sønderborg), dels på middelalderarkæologien (Arkæologi Haderslev) og det 20. århundredes byudvikling (Sønderborg Slot og ISL - Lokalhistorie). I planperioden bør igangsættes komparative studier af en række temaer i de fire sønderjyske byers historie og udvikling: Byplan, bygninger, befolkning, by-opland, urban-rural kultur osv. – med udblik til byudviklingen i hele det slesvigske område – så der kan opbygges en fælles model for formidling af de fire byers historie på de respektive afdelinger. Et fælles tema vil under alle omstændigheder være byernes topografiske udvikling gennem middelalder og renæssance samt det slesvigske bymønster.

4.5.1. Øvrighed og borgerskab i de sønderjyske byer 1544-1721

Et særligt tema, der med udgangspunkt i Aabenraa bør tages op, er købstæderne under det gottorpske hertugdømme 1544-1721. I denne periode var der en høj grad af kontinuitet for Aabenraas vedkommende med en fast rollefordeling mellem byrådet, den politiske og retslige myndighed, og borgerne, borgmestre, rådmænd og det øvrige rådsaristokrati samt de menige borgere. Ambitionen med dette delprojekt er at undersøge, hvorledes de forskellige myndigheder agerede i forhold til hinanden ved konflikter. Hvilke muligheder havde amtmanden for at kontrollere byens liv, og hvordan var forholdet mellem byrådet og de menige borgere? Og hvordan udviklede forholdet sig i løbet af perioden?

Projektet lægger sig dermed i forlængelse af museets arbejde med de slesvigske hertuger og med de senere års byhistorieskrivning (f.eks. Sønderborg 2005).

Periode: 2012-14. Parter: Dansk Center for Byhistorie, ISL-Lokalhistorie, Aabenraa Byhistoriske Forening og de andre kulturhistoriske afdelinger i Museum Sønderjylland. Finansiering: Primært ekstern. Resultat: Artikel/antologi og udstilling.

Bygningskultur og arkitektoniske elementer

4.6. Bygningskulturen i de sønderjyske kommuner

Museets afdelinger vil gennem deres engagement i kapitel 8-arbejdet og samarbejdet med de 4 sønderjyske kommuner i planperioden lægge fortsat vægt på opbygning af viden om og formidling af bygningskulturen i land og by. Især ISL-Lokalhistorie, Sønderborg Slot og Kulturhistorie Tønder vil udbyde by- og landskabsvandring for publikum og i samarbejde med de kommunale forvaltninger, deltage i seminarer om bygningsbevaring og restaurering, samarbejde med lokale arkitekter og deltage i vejledning af borgerne samt aktivt indgå i varetagelsen af kulturarven og de kulturhistoriske bevaringsinteresser i kommuneplanlægningen.

Specielt på Højer Mølle vil den vestslesvigske bygningskultur blive bearbejdet og formidlet, bl.a. særtræk i byggeskik og tagkonstruktioner.

Periode: 2011-14. Partnere: ISL-Lokalhistorie, Sønderborg Slot, Kulturhistorie Tønder mfl. afdelinger samt kommuner, arkitekter, bevaringsforeninger, By & Land, Bygningskultur Danmark o.a.

4.7. Fyrsteslottene i det sydøstlige Sønderjylland

I perioden vil der blive sat fokus på det unikke ensemble af kongelige og hertugelige slotte omkring Flensborg Fjord: Sønderborg, Augustenborg, Nordborg, Gråsten og Glücksburg. Der planlægges udgivet en monografi om temaet som årbog for Sønderborg Slot 2011. Desuden vil museet samarbejde med andre danske museer om jubilæet 2013 for Glücksborgernes tronbestigelse 1863.

Periode: 2011. Partnere: Sønderborg Slot og Historisk Samfund for Als og Sundeved samt Schloss Glücksburg. Det glücksborgske jubilæum: Frederiksborgmuseet og Rosenborg/Amalienborgmuseet. Finansiering: Historisk Samfund for Als og Sundeved og egen.

4.8. Nationalromantisk træ-arkitektur Lakolk

Skærbæk Museum planlægger i planperioden dels at iværksætte bygning af modeller af de oprindelige sommerhuse og andre bygninger, der blev opført på Lakolk, Rømø, i forbindelse med pastor Johs. Jacobsens Nordseebad-Lakolk-projekt o. 1900 (efter originale tegninger på Landsarkivet, Aabenraa). Desuden undersøges muligheden for et større rekonstruktionsprojekt med nyopførelse af et af de gamle sommerhuse, som udgangspunkt for en formidling af sommerhuskolonien på Lakolk og til oplysning om bevaring af de få tilbageværende sommerhuse.

Periode: 2011-14. Samarbejde med bl.a. en nystartet modelbygger-gruppe og Syddansk Erhvervsskole, Odense. Resultat: Modeller/rekonstrueret sommerhus m. udstilling.

Materielle og immaterielle kulturelementer

Kunsthåndværk og kunstindustri

5.1. Guldsmede og guldsmedearbejder i Sønderjylland

I planperioden vil Kulturhistorie Tønder fortsætte sit arbejde med kortlægning af de sønderjyske sølvsmede og -værksteder samt efter behov udbygning af samlingerne af sønderjyske sølvprodukter. Der vil bl.a. blive søgt at føre værksteders historie op i den industrialiserede tid, ligesom museet vil se på mulighederne for at kortlægge handelsforbindelser og oplande gennem sølvgenstande, jfr. forbindelserne langs Vestkysten i 17-1800-tallet.

I slutningen af 2010 gennemføres en undersøgelse (m. udstilling) vedr. guldsmedene i Ballum Sogn, én slægt som gennem generationer levede af at fremstille sølvgenstande til de velstående søfolk på Rømø. I 2013 planlægges desuden en undersøgelse (m. udstilling) af sølv fra tiden omkring statsbankerotten 1813 (i anledning af 200-året for statsbankerotten). Statsbankerotten var fatal for guldsmedenes arbejdssituation, da de ikke kunne få fat i ædelmetaller. Derfor var fantasien stor mht. anvendelsen af andre materialer som f.eks. glas og kokosnødder, som indgik i produktionen af sukkerskåle og puncheskeer hos de førende guldsmede i Tønder i perioden efter 1813.

I planperioden håber Kulturhistorie Tønder at få mulighed for at arbejde med en nyopsætning af sølvudstillingerne pga. afdelingens nye ansvar for hele Sønderjylland og mange nyrehvervelser gennem de senere år; desuden skal der på sigt udgives et katalog over samlingen. Dette arbejde, samt arbejdet med det sønderjyske sølv generelt, vil kræve samlet forskningstid.

Periode: 2010-14. Partnere: Kulturhistorie Tønder og relevante nabomuseer. Finansiering: Ekstern og egen. Resultat: Løbende publicering, herunder katalog for samlingen, samt udstilling(er).

5.2. Tekstiler

5.2.1. Kniplinger og kniplingshandel

I planperioden vil Inger Lauridsen, Kulturhistorie Tønder, fortsætte og færdiggøre sit mangeårige arbejde med kniplingsproduktion og kniplingshandel, finansieret ved en 2-årig særbevilling fra Carlsbergfondet. Gennem dette projekt vil den vestslesvigske produktion og handel her blive sat ind i et europæisk perspektiv med sammenligning med andre europæiske kniplingsområder og udbredelsen og anvendelsen af kniplinger i tid og rum.

I det hele taget vil knipling i planperioden været et gennemgående tema for Kulturhistorie Tønder. Af kommende udstillinger planlægges bl.a. præsentation af arbejder udført af kniplingslærere, der har gennemgået knipling i danske uddannelser. Desuden vil der blive opsat udstillinger i forbindelse med næste kniplingsfestival i Tønder i 2013.

Periode: 2010-11 ff. Partnere: Kulturhistorie Tønder og relevante museer og samlinger i Europa. Finansiering: Ekstern (fond) og egen. Resultat: Løbende publicering og udstillinger.

5.2.2. Vævekunst

Tekstiler er et centralt arbejdsområde for Kulturhistorie Tønder. Specielt for underafdelingen *Skærbæk Museum* vil de europæisk kendte Skærbæktæpper (1897-1904 ff.) blive udgangspunkt for forskning og formidling. Det er tanken i de kommende år at fokusere på nogle af de enkelte tyske kunstnere bag tæpperne samt at øge kendskabet til tæpperne i almindelighed, da de fortsat er meget ukendte for det danske publikum. Desuden vil der blive arbejdet med tæpperne i relation til den nationale historie og lokalhistorien i Vestslesvig.

Også nutidig vævekunst i Vestslesvig er et tema med mulighed for samarbejde med Kunstnerhuset i Skærbæk og lokale vævere. Her arbejdes der pt. med et projekt om rekonstruktion af tekstilerne fra Ballum Slusekro (Maria Lübke 1915), hvor de oprindelige stolehynder endnu er bevaret og i daglig brug.

Periode: 2011-14. Samarbejdspartnere: bl.a. Museumsberg Flensburg o.a. Resultat: Planlagt dansk oversættelse af Dorothee Bieske: Scherrebk – Wandbehänge des Jugendstils, Heide 2002. Finansiering: Fonde og egen.

5.3. Keramik

5.3.1. Fliser

Keramik er et tema, som generelt er aktuelt for museet, bl.a. gennem Ehlers Lertøjssamling, Kulturhistorie Tønders store samlinger af fliser og stentøj samt det arkæologiske arbejde med keramik fra middelalder og renæssance. I planperioden indgår bl.a. Ehlers Lertøjssamling i et samarbejde mellem danske museer med keramisk speciale om bearbejdning og publicering af temaer inden for nyere tids folkelig keramik.

Med udgangspunkt i Skandinaviens største samling af hollandske vægfliser vil specielt Kulturhistorie Tønder i planperioden indgå i forskningssamarbejde med hollandske og andre kulturhistoriske museer om temaet vægfliser. Dette sker især som forarbejde til en kommende nyindretning af udstillingerne af hollandske fliser med studiesamling mv.

Periode: 2011-14. Partnere: Hollandske og nordtyske museer. Finansiering: Fonde og egen. Resultat: Udstillinger og katalog samt løbende publicering.

5.3.2. Lokalt produceret lertøj i Hertugdømmerne 1500-1800

Forskningsprojekt om keramikken i Slesvig-Holsten i europæisk perspektiv. Fra renæssancen og frem til 1800-tallet kom det lokalt producerede lertøj i Slesvig-Holsten til at spille en væsentlig rolle som forbindelsesled mellem den mellemeuropæiske produktion og den skandinaviske. Dette skal dokumenteres via forskellige fundkomplekser og samlinger i området, heriblandt flere keramikværksteder samt i endnu bevaret lertøj på museets afdelinger, især Ehlers-samlingen. Som led i forberedelserne til et doktorand-arbejde er store dele af denne keramik blevet registreret. Registreringen danner udgangspunkt for et projekt med titlen "Hertugdømmernes lertøjsproduktion i perioden 1500-1800", der skal igangsættes inden for den kommende periode. En del af projektet indgår i et kommende katalog for Museum Sønderjylland – Ehlers Lertøjssamling.

Deltagere: Arkæologi Haderslev og talrige museer i Danmark og Slesvig-Holsten. Finansiering: Hovedsagelig ekstern, evt. som tysk doktorafhandling. Resultat: Monografi.

5.3.3. Dansk lokalproduceret lertøj 1600-1850

I et nationalt samarbejde mellem museer, der beskæftiger sig med dansk lertøj og pottemageri vil museet deltage i udgivelsen af en antologi om dansk lokalt produceret lertøj fra perioden 1600-1850 med bidrag fra både arkæologi, etnologi og andre fag. Antologien skal ses som en afløser af Louis Ehlers værk fra 1967: "Dansk lertøj" med inddragelse af ny viden, bl.a. fra fund af værksteder og pottemagerovne og ny analyse af samlingerne i landets museer.

Periode: 2011. Deltagere: Museum Sønderjylland – Ehlers Lertøjssamling i samarbejde med museer og forskere i hele landet (i alt 20 artikler/bidragydere). Finansiering: Egen og Kulturarvsstyrelsen, Resultat: Antologi 2011-12.

5.4. Møbler: Wegener

Samlingen af møbelarkitekten Wegeners stole i Vandtårnet har meget stor publikumsbevågenhed. "Stoledagene" er blevet en årlig begivenhed, og arbejdet med dokumentation og besvarelse af forespørgsler vedr. Wegener er et stort arbejde for Kulturhistorie Tønder. I den forbindelse kræves ny forskning samt en renovering af samlingen i samarbejde med nuværende producenter af Wegener-møbler.

Periode: 2011-14. Samarbejdspartnere: Kulturhistorie Tønder og Kunstmuseet i Tønder samt Hans J. Wegeners tegnestue og danske producenter af Wegener-møbler. Finansiering: Eekstern og egen. Resultat: Løbende publicering og udstilling.

Immateriel kultur

5.5. Troens spor i Vestslesvig og Vestjylland

Med udgangspunkt i Kulturhistorie Tønders arbejde med den borgerlige velgørenhed i Tønder påtænkes et udbygget samarbejde med museer, både kulturhistoriske og kunsthistoriske, om "troens spor". Der tænkes her bl.a. på missionens betydning, både i form af Indre Mission og Luthersk Mission samt den sydfra kommende Breklum-mission. Der kan her både indtænkes det åndelige aspekts betydning for området (religiøst liv, salmebøger og postiller, religiøs litteratur, velgørenhed, traditioner og skikke) og hvordan troen har sat sig spor i landskabet i form af kirker, missionshuse, Vajsenhuset i Tønder, legatfæner i marsken, kunstværker og udsmykninger i byrum, håndarbejder, stednavne mv.

Periode: 2012-14. Partnere: Museer og arkiver i Vestslesvig og Vestjylland. Finansiering: Ekstern og egen. Resultater: Udstillinger på en række museer samt løbende publicering.

5.6. Skikke og traditioner

Fortsættelse af mange års arbejde med kortlægning af sønderjyske gamle og nye skikke og traditioner. Løbende indsamling og undersøgelser; i 2010 bl.a. af helligtrekongers-skikke på Als (publiceres 2011 i antologi om masker og formumning i dansk tradition i kølvandet på seminar 2010 på Ærø).

Periode: 2010-13. Partnere: Sønderborg Slot samt bl.a. Dansk Folkemindesamling og et netværk af museer/arkiver. Finansiering: Egen til forskning, fondsstøtte til publicering.

5.7. Mad og kostvaner

Løbende arbejde med sønderjyske mad- og kostvaner. I 2010-13 specielt to projekter:

1. "Smagen af Sønderjylland", som inddrager den nyskabte interesse for regionale fødevarer og den øgede fokus på lokalt producerede råvarer.
2. "Det daglige Brød", delprojekt under fællesprojekt Nationalmuseet m.fl. Der vil her især blive fokuseret på samtidsdokumentation af brødproduktion med sammenlignende undersøgelse af det økologiske gårdmølleri Skærtøft på Als og Kohbergs brødfabrik. Der planlægges udgivelse af en grænseoverskridende kulturhistorisk kogebog, der kombinerer et historisk perspektiv med en samtidsbeskrivelse og analyse af udviklingen.

Desuden planlægges udgivelse af Sandbjerg-kogebogen med sønderjyske herregårdsretter fra 1842 samt en undersøgelse af livsform og måltidsvaner i teglværksmiljøet – arbejdere og teglværksejere etc.

Periode: 2011-14. Parter for "Det daglige brød": Sønderborg Slot, Højer Mølle og Nationalmuseet. Øvrige dele: Cathrinesminde Teglværk og andre relevante museer. Finansiering: Egen og Nationalmuseet ("Det daglige brød"). Resultater ("Det daglige brød"): Nordisk webside, materiale til Den nordiske Brødbank samt særudstillinger på Højer Mølle og Dybbøl Mølle samt temahæfte.

5.8. Sang og musik

Temaet er et aktuelt ansvarsområde for Kulturhistorie Tønder, og der arbejdes løbende med at øge vores viden om musiktraditionerne, såvel i Tønder og Vestslesvig som i Sønderjylland generelt.

Periode: 2011-14. Partnere: Kulturhistorie Tønder sa.m. musikhistorikere, Tønder Festivalen, Dansk Folkemindesamling, Sanghistorisk Arkiv ved Aarhus Universitet, lokale musikgrupper, Lokalthistorisk Arkiv for Tønder Kommune, Musikhistorisk Museum, København, Sønderjyllands Symfoniorkester m.fl. Finansiering: Egen og ekstern. Resultat: Løbende publicering.

KUNST

Samlinger og indsamling

Status og aktuelle udfordringer

Kunstsamlingen på **Kunstmuseet Brundlund Slot** bærer præg af at være en "fusions samling", hvor kunstværkerne er ført sammen efter dannelsen af Museum Sønderjylland. Tidligere har museerne i Sønderborg, Aabenraa, Tønder og Haderslev indsamlet kunstværker med relation til Sønderjylland. Men udgangspunktet for indsamlingen de respektive steder har været meget forskellige både hvad angår tidsperioder, kunstnere, motiver og ide med erhvervelserne. I den kommende planperiode skal der skabes en sammenhæng og konsekvens i indsamlingen, således at formidlingen af den sønderjyske kunst bliver markant, interessant og enestående. Det sikres ved at fastholde ansvarsområdet, der er knyttet til kunst fra Sønderjylland fra de tidligste kunstneriske frembringelser til vores samtid. Der skal derved fortsat arbejdes med en bred tidsperiode og med et snævert geografisk område.

På Kunstmuseet i Tønder har fokus for samlingen været betydelige facetter af den nordeuropæiske kunsthistorie i det 20. og 21. århundrede, Nordisk kunsthåndværk og design og – sammen med kulturhistorie Tønder – Hans J. Wegner. Indsamlingen er udelukkende sket indenfor dette område i den foregående periode og det vil den også i den kommende periode.

Indsamlingen på begge afdelinger er forbundet med forsknings- og undersøgelsesarbejdet, og den knyttes i praksis ofte til det aktuelle formidlingsarbejde og til det aktuelle kunstmarked. På begge afdelinger er det hensigten at indsamle kunstværker, som styrker den eksisterende samling, således at enkelte kunstnere bliver fyldigt repræsenteret. I praksis betyder det, at vi skal arbejde for at erhverve kunst, som dækker huller i samlingen, men det er også hensigten, at supplere samlingen med kunstværker af kunstnere, som vi ikke tidligere har købt af. Her tænkes særligt på kunstnere fra samtiden.

Prioriteringer i den kommende planperiode

Brundlund Slot: Vi arbejder med tre spor i indsamlingspolitikken, hvor det første spor er knyttet til erhvervelse af skulpturer til parken. Her er det en udfordring at finde gode billedhuggere fra Sønderjylland og nordtyskland eksempelvis Svend Wiig Hansen, Torben Ebbesen, Ole Find og Gert Nielsen.

Det andet spor er knyttet til nye samlinger af nulevende kunstnere. Kunstnere som Astrid Kruse Jensen, Anne Lass, Rasmus Bjørn, Mette Winkelmann, Søren Benchke og Leif Kath er nogle af de kunstnere som vi sætter fokus på i planperioden. Udfordringen er at sikre at kunstsamlingen også vokser med relevante kunstværker af tyske kunstnere.

Det tredje spor er rettet mod afdøde kunstnere som Franciska Clausen, Svend Wiig Hansen, Dyke Johansen, Emil Nolde, Jeppe Madsen-Ohlsen og C.W. Eckersberg for blot at nævne nogle eksempler.

Strategien for indsamlingspolitikken på Kunstmuseet Brundlund Slot ligger fint i tråd med museets overordnede målsætning, som handler om kunst og kulturarv fra Sønderjylland.

Forskning

For begge kunstmuseer gælder, at forskningen følger formidlingsdelen så tæt, at de ikke kan adskilles.

På **Kunstmuseet Brundlund Slot** tilrettelægges alle forskningsprojekterne i tilknytning til udstillingerne og fokus er sat på kunst fra Sønderjylland. Det er et spor, som vi har forfulgt siden 2006, og som vi agter at forfølge i den kommende planperiode. Forskningsprojekterne i hele planperioden tilrettelægges med intern såvel som eksternt personale. I planperioden er der programsat 12 projekter, hvis realisering kræver ekstern støtte. I den nye planperiode er der ansat to forskningsmedarbejdere, hvor der i den forrige kun var ansat en.

Projektkataloget for forskningsdelen vil også i denne planperiode knytte sig til formidlingsplanen, som er gennemgået i lidt flere detaljer. Forskningsdelen ser ud som følger:

Leif Kath - Uden titel. Publikation: Bog om kunstneren billedproduktion gennem 40 år. Gennemgang af værk og 4 artikler om hans kunstneriske virke ved overinspektør Katrine Kampe, museumsinspektør Karen Olsen, seniorforsker Vibeke Petersen og mag. art. Eva Pohl.

Absolut Avantgarde - Franciska Clausen. Publikation: Bog om Franciska Clausens oeuvre fra 1920'erne og dets placering i tidens internationale avantgardemiljø. Bogen er skrevet af mag. art. Sidsel Maria Søndergaard.

Astrid Kruse Jensen - Disappearing into the past. Udgivelse: Katalog om Astrid Kruse Jensens fotografier.

Søren Behncke. Publikation: Til udstillingen udgives et katalog om kunstnerens værker.

Nina Kleivan – Observatøren. Publikation: Katalog om kunstnerens nye værker.

Helle Frøsig - litterære fabuleringer. Publikation: Katalog om kunstnerens nye værker.

Svend Wiig Hansen. Udstillingen ledsages af en bog om kunstneren, hvor hans livsværk analyseres og perspektiveres både i forhold til hans samtid, og i forhold til de kunstnere som kom efter ham. Publikation: Bog om kunstneren ved Mikael Wivel og Katrine Kampe.

Mette Winkelmann. Udgivelse: Katalog om kunstnerens arbejde og arbejdsproces.

Jeppe Madsen-Ohlsen - maleren fra Christiansfeld. Udstillingen ledsages af en bog om maleren, hvor en analyse af hans livsværk sammenstilles med arkivalske studier, for at afdække nye sider af hans kunstneriske virke. Udgivelse: Monografi om kunstneren ved overinspektør Katrine Kampe.

Bo Bojesen - satiretegneren. Udstillingen vil indramme hans kunstneriske virke, og kataloget, som ledsager udstillingen, vil præsentere Bo Bojesen som satirisk tegner og perspektivere genren i Danmark. Tekst af Katrine Kampe og eksterne forfattere.

Installationer i litteraturens tegn. Gruppeudstilling. Udstillingen ledsages af et dokumenterende katalog over gruppens værker på museet. Publikation: Katalog om temaet og kunstnernes bidrag.

På **Kunstmuseet i Tønder** har forsknings- og formidlingsindsatsen de sidste fire år været præget af flere store udstillinger og/eller publikationer om bl.a. Jais Nielsen, Akseli Gallen-Kalala, Jens Søndergaard, Jørgen Rømer, Claus Carstensen og Wilhelm Freddie.

De kommende 4 år vil satsningsområdet især komme til at centrere sig om Hans J. Wegner og nordisk design, på at udbygge et bedre netværk i de øvrige nordiske lande samt på at tydeliggøre endnu klarere hvorledes den nordeuropæiske kunst kan afgrænses og hvori dens særkende består.

Hans J. Wegner har 100-års jubilæum i 2014, hvilket markeres ikke blot på nationalt, men også internationalt plan. Således planlægger det engelske forlag Phaidon at udgive 'the book' om Wegner, men også producenterne og Kunstindustrimuseet går aktivt ind, med en stor særudstilling og aggressiv markedsføring, og markerer den danske møbelarkitekt. Dette planlægningsarbejde indgår Kunstmuseet i Tønder også i som en selvfølge. Der vil bl.a. blive udgivet en børnebog om Wegner i den forbindelse.

Oprettelsen af den nye møbel- og designbygning i tilknytning til Wegners vandtårn vil naturligt også markere et endnu stærkere fokus på ansvarsområdets kunsthåndværk- og designmæssige vinkel.

I forhold til et bedre nordisk netværk er det meningen at invitere udvalgte nordiske kunstmuseer på et 2-dages ophold i Tønder, hvor erfaringer, satsningsområder og udstillings- og forskningsevne skal diskuteres. Dette skal resultere i nære fremtidige samarbejdspartnere og dermed også forhåbninger om at kunne løfte gennemarbejdede og tunge formidlingstiltag.

Der planlægges desuden udgivelsen af et stort kompendium for de bedste interviews, tekster, artikler, essays og digte der allerede eksisterer vedrørende den nordiske kunst, hvorfor der vil blive brugt tid på indsamlings- og redaktionelt arbejde i denne forbindelse.

Det efterstræbes derudover generelt som tilfældet var de sidste 4 år, at Kunstmuseet i Tønder udgiver mindst en men gerne to eller tre forskningstunge kataloger/bøger til deres særudstillinger.

De årlige udstillingsmæssige satsningsområder, som også involverer forskningen bliver:

Ian McKeever (GB): "Farven sort" Essayistisk tekstkatalog. Intern/ekstern finansiering. 2011.

Kehnet Nielsen (DK): "Retrospektiv". Forskningsbog. Intern/ekstern finansiering med vægt på ekstern. 2011.

Per Inge Bjørlo (NO): "Nye skulpturer". Essayistisk tekstkatalog. Intern/ekstern finansiering. 2011.

Jesper Christiansen (DK): "Nye malerier" Essayistisk tekstkatalog. Intern/ekstern finansiering med vægt på intern. 2012.

Tapio Wirkkala (FI): "Skulpturer". Forskningsbog. Intern/ekstern finansiering med vægt på ekstern. 2012.

Richard Mortensen/Carl Magnus (DK/SV): "Nordisk konkret kunst". Forskningsbog. Intern/ekstern finansiering. 2012.

Olav Christopher Jenssen (NO): "Nye malerier". Essayistisk tekstkatalog. Intern/ekstern finansiering. 2013.

Erik Raadal/Kirsten Klein (DK): "Maleri og foto af Danmark". Essayistisk tekstkatalog. Intern/ekstern finansiering. 2013.

Gerhard Henning (SV/DK): "Den sensuelle billedhugger". Forskningsbog. Intern/ekstern finansiering med vægt på ekstern. 2013.

Designudstilling evt. finsk design eller en tværfaglig mode-udstilling. Forskningskatalog. Intern/ekstern finansiering med vægt på ekstern. 2014.

Edvard Munch (NO): "Grafik". Essayistisk tekstkatalog. Intern/ekstern finansiering med vægt på ekstern. 2014.

Juliana Sveinsdottir (IS): "Retrospektiv". Forskningsbog. Intern/ekstern finansiering. 2014.

SAMLET FORMIDLINGSPLAN MUSEUM SØNDERJYLLAND 2011-2014

Denne del af fire års planen er inddelt efter afdelingerne i Museum Sønderjylland

Naturhistorie og Palæontologi Gram Lergrav

Formidlingsmæssigt vil fokus blive øget på den nulevende natur og naturens processer. Desuden vil et planlægningsarbejde blive påbegyndt m.h.p. at udvide vores udstillinger og formidling af Sønderjyllands skabelse og naturhistorie for derigennem at være startskuddet på en Sønderjysk tidsrejse igennem museets forskellige afdelinger.

Arkæologi Haderslev

Status

1.1 Status for museets formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Afdelingen formidler løbende via udstillinger, publikationer, aktiviteter og ikke mindst via formidling på stedet, dvs. på arkæologiske udgravninger, fredede fortidsminder og generelt i kulturlandskabet. Vi har i perioden formidlet alle fire hovedperioder (stenalder, bronzealder, jernalder, middelalder/renæssance) indenfor stort set hele vores arkæologiske ansvarsområde. Formidlingen er foregået ved brug af flere forskellige metoder: f.eks.:

Udstillinger (planche- og særudstillinger): F.eks. Skrydstrupkvinden (2007), Billeder i mørket (om hulemalerier) (2008), løbende plancheudstillinger om motorvejsudgravningerne (2008-2010), plancheudstilling om fredede fortidsminder ved dyrskuet i Aabenraa (2009 og 2010), Udstilling af døden (2010), udstilling om Bestseller-udgravningen (2010).

Foredrag: F.eks. foredragsrækker (Arkæologiske udgravninger i udlandet, Om bronzealderen, årets arkæologiske udgravninger, Oldtidens, middelalderens og nutidens bolig og korstogene) og enkeltforedrag om arkæologiske emner overalt i Sønderjylland.

Publikationer: Archäologie in Schleswig/Arkæologi i Slesvig, Sønderjysk Månedsskrift, samt flere andre tidsskrifter.

Aktiviteter: Omvisning (bag kulisserne på museet, i udstillingen om forsk. emner) flinthugning, bronzestøbning, renæssancemad, arkæologi for børn.

Guidede ture: Fortidsminder i landskabet (på Als, i marskområdet, ved Christiansfeld, Vojens-området) samt på arkæologiske udgravninger i alle de fire kommuner.

Internettet: Om arkæologisk udgravninger, videnscenter, om museale genstande, Hvad er det?

En stor del af vores formidling er pt. baseret på og koncentreret om de større arkæologiske undersøgelser som afdelingen udfører - Motorvejen mellem Klipleve og Sønderborg og den store udgravning ved Bramdrup.

Der vil i øvrigt altid indenfor en hver givet 4-års periode være et eller andet delemne og/eller en periode, som vi ikke har berørt eller et område af Sønderjylland, som ikke er indgået i vores formidling, men set over et længere tidsperspektiv kommer vi omkring det hele alle steder.

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Afdelingen benytter sig af følgende formidlings-platforme: Den permanente udstilling, særudstillinger, hjemmesider, enkeltaktiviteter, skoletjeneste, foredrag, omvisninger i landskabet, i udgravninger og i udstillinger, publikationer (egne og andres), deltagelse i lokale, regionale og nationale events.

Konkrete samarbejdsrelationer: Alle andre afdelinger i Museum Sønderjylland. Pædagogisk Central Haderslev, lokale skolebibliotekarer, kommunale kulturkonsulenter, folkeuniversitet i Haderslev, Historisk Arkiv for Haderslev Kommune, Historicum (privat firma, der formidler og rekonstruerer historiske dragter), University College Syd (lærerseminariet i Haderslev), Kunstforeningen i Haderslev, Haderslev Arkiv- og Museumsforening, Haderslev Bygningsbevaringsforening, Hertug Hans Lauget, Sønderjyllands

Amatørarkæologer. MUSKO, Kulturarv som værdiformidling (KUAS-projekt med Odense Bys Museer), Holstebro Museum, Sydvestjyske Museer, CAVI på Alexander Instituttet ved Aarhus Universitet. MID (museumsformidler i Danmark), Nationalmuseet, Vejdirektoratet, E-museum. Helleristningscenteret Tanum, KMG (Klipleve Motorway Group).

I forbindelse med publikationer: Museet på Gottorp, Landesamt i Schleswig, Universitetet i Kiel, Kroppedal Museum, Moesgård Museum, Universitetet i Nijmegen, Historisk Samfund for Sønderjylland, Historisk Arkiv for Haderslev Kommune.

Finansiering: Foregår hovedsagligt via afdelingens grundbudget. Enkelte projekter finansieres af KUAS formidlingspuljer (Døden, Skrydstrupkvinden), og en del publiceringsprojekter finansieres af forskellige fonde.

I den forløbende periode har afdelingen primært satset på at udvikle tilbud til undervisningsbrug, forøge antallet af enkeltarrangementer til familiesegmentet over hele Sønderjylland og i kraft heraf at udvikle og fastholde et netværk af samarbejdspartnere inden for disse områder (f.eks. skoler, pædagogiske centraler og andre kulturelle institutioner). I den forbindelse er der også investeret tid i markedsføring af både de enkelte aktiviteter og museet generelt samt opbygning af netværk og en strategi omkring afdelingens PR og markedsføring.

Dernæst er der brugt mange ressourcer på at give vores hjemmeside www.museum-sonderjylland.dk et varieret indhold af informationer og viden om arkæologi og oldtid/middelalder.

Strategi

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder

Permanent udstilling

Det er afdelingens hovedsatsningsområde i de kommende fire år, at afdelingens permanente udstilling skal fornyes - totalt! De overordnede rammer for en sådan ny permanent udstilling er udarbejdet.

2011: En række eksempler på gode historier og genstande, der skal indgå i den nye udstilling findes frem og bearbejdes i forhold til de overordnede rammer. Disse danner baggrund for udarbejdelse af projektkatalog til fonde mm. Fondsansøgningsfase.

2012: Fondsansøgningsfase fortsat. Finansiering af ny udstilling forhåbentlig på plads. Udarbejdelse af detaljeret udstillingsplan påbegyndes.

2013: Fortsat udvikling af den konkrete udstillingsplan. Genstande der skal konserveres, sendes til konservering. Konkret køreplan for nedtagning af gammel udstilling og opbygning af ny udarbejdes.

2014: Nedtagning af den gamle udstilling. Museet lukker sin udstilling en periode. Opbygning af den nye udstilling starter.

Herudover er det planen, at den manglende del af udstillingen om Haderslev Bys historie i kælderen under Museum Sønderjylland - Bymuseet i Haderslev skal gøres færdig.

Særudstillinger

På grund af arbejdet med en ny permanent udstilling vil særudstillingsaktiviteten blive holdt på et absolut minimum. Følgende større begivenheder vil dog udmønte sig i en eller anden form for særarrangement.

2012: Afdelingens 125 års jubilæum fejres med særudstilling/større arrangement.

2013: Udstilling om resultaterne af udgravningerne i forbindelse med den kommende motorvej mellem Kliplev og Sønderborg i forbindelse med udgivelse af en større publikation om udgravningerne.

Andre formidlingsaktiviteter

Det er vigtigt for afdelingen i de kommende år at få tilpasset mængden af enkeltstående arrangementer til afdelingens personalemæssige formåen, således at de enkeltstående arrangementer ikke tager magten over den langsigtede, mere strategiske formidling.

Herudover vil der i perioden primært sættes på flg:

Udvikling af den webbaserede formidling (udgravningsberetninger, kortmateriale, skolemateriale etc.).

Udvikling af undervisningsmidler til folkeskolen (f.eks. emnekasser og webbaseret undervisning).

Formidling af arkæologiske udgravninger på stedet fortsættes de kommende år, hvor afdelingen har store udgravninger i forbindelse med udvidelsen af Naturgasnettet. Formidling vil her ske i samarbejde med Energinet.dk.

2.2 Formidlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Afdelingens formidlingsstrategi for de kommende fire år går hovedsagelig ud på at få nyopstillet den permanente udstilling. Denne strategi passer sammen med museets strategi for indsamling og forskning på den måde, at det overordnet gælder om at få bragt alle disse tre elementer på niveau med hinanden. I dag kan man ikke hævde, at formidlingen i afdelingens permanente udstilling er på niveau med afdelingens forskning og indsamling. De kommende fire år skal bruges på at dette bliver tilfældet.

Slesvigske Vognsamling

1.1 Status for museets formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Afdelingen formidler løbende via udstillinger, publikationer og forskellige aktiviteter. Afdelingen har i de seneste år forsøgt at finde frem til forskellige måder at formidle vogn- og transporthistorie på. For ikke at fokus skal blive for snævert, er der dog blevet formidlet mere bredt i retning af de traditionelle håndværk.

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Der foregår et samarbejde med mange forskellige samarbejdspartnere, hovedsagligt indenfor emnekredsen vognmuseer, karetmagere mm. Bl.a. har afdelingen et tæt samarbejde med dr. phil. Per Ole Schovsbo, der er ansat på afdelingen som ekstern vognekspert, og som på forskellig vis rådgiver andre museer m.m. om forskelligt vedr. vogne, og der foregår et samarbejde med karetmager Ole Jespersen på Nordjyllands Konserveringscenter om formidlingsopgaver. Afdelingen samarbejder med Dansk Knivforening om afviklingen af årlige knivtræf, samt Slesvigske Vognsamlings Venner og Dansk Køreselskab. Derudover samarbejder afdelingen tæt med Museum Sønderjylland - Arkæologi Haderslev og Museum Sønderjylland - Ehlers Lertøjssamling om forskellige lokale formidlingsprojekter.

Strategi

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder.

Udarbejdelse af en "fører" til udstillingen, med en præsentation af de mest interessante vogne, evt. på PDA'er.

Fremstilling af understel til den vikingetidige vognfading, som afdelingen netop har bygget.

Fremstilling af plancher med beskrivelse af de forskellige vogntyper.

Udskiftning af de gamle plancher i den vognhistoriske del.

Fremstilling af en "Udstilling i udstillingen" om postvognen.

Fortsat udgivelse af bøger og populære hefter om forskellige vognhistoriske emner.

2.2 Formidlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Formidlingsstrategien går ud på at placere Slesvigske Vognsamling som en af de vigtigste danske institutioner, når det gælder viden om og formidling af hestevognens historie fra oldtid til nutid. Da afdelingen stort set ikke foretager indsamling, er det i kraft af forskning og formidling, afdelingen kan markere sig og samlingen nyttiggøres.

Ehlers Lertøjssamling

1.1 Status for museets formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Afdelingen formidler løbende via den permanente udstilling og ved forskellige aktiviteter. Afdelingens pladsforhold gør det ikke muligt at afholde særudstillinger, hvorfor det er den permanente udstilling, der er i fokus.

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Ehlers Lertøjssamling formidler hovedsageligt ved at drive en omfattende udlånsvirksomhed, således at samlingens genstande i forskellige sammenhænge er med i forskellige særudstillinger på andre museer. Herved har samlingen samarbejdsrelationer til talrige kunst- og kulturhistoriske museer i Danmark og i

udlandet. Derudover samarbejder afdelingen tæt med Museum Sønderjylland - Arkæologi Haderslev og Museum Sønderjylland - Slesvigske Vognsamling om forskellige lokale formidlingsprojekter.

Strategi

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder

Udover fortsat at udlåne genstande fra samlingen, har afdelingen planer om indenfor de kommende tre år at udarbejde kataloger til samlingen:

Kataloget til samlingen af nyere tids lertøj er under udarbejdelse og vil udkomme i løbet 2011.

Et katalog til samlingens kunstnerkeramik vil udkomme i løbet af 2012/2013.

2.2 Formidlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Formidlingsstrategien går ud på at placere Ehlers Lertøjssamling som en af de vigtigste danske institutioner, når det gælder viden om og formidling af lertøjets historie fra renæssance til nutid. Da afdelingen kun foretager en meget begrænset indsamling, er det i kraft af forskning og formidling afdelingen kan markere sig og samlingen nyttiggøres.

Kulturhistorie Tønder inkl. Højer Mølle, Skærbæk og Drøhøses Hus.

1.0 Museets ansvars-/satsningsområder

Vestslesvigske kunstindustri (herunder sølvtilvirkning).

Bygninger og bygningskultur i det vestlige Sønderjylland (herunder hollandske fliser).

Inventar og husførelse i det vestlige Sønderjylland.

Havebrug i det vestlige Sønderjylland.

Livsvilkår i marskegnene.

Tekstiltilvirkning (alle typer).

1.1 Status for museets formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Kulturhistorie Tønder har i den forløbne periode dækket de perioder, emner og geografi, der falder inden for museets ansvarsområde.

Området vestslesvigske kunstindustri er bl.a. blevet formidlet gennem en særudstilling om guldsmede i Løgumkloster, og sønderjyske guldsmedearbejder i al almindelighed er blevet formidlet i en særudstilling af Erik Fjeldsøe Fondens sønderjyske sølv.

I forbindelse med bygninger og bygningskultur har museet indviet en ny udstilling med hollandske fliser, og der har været vist en udstilling om Bedre Byggeskik.

Inventar og husførelse er blevet behandlet i en ny basisudstilling om Jugendstil i Vestsønderjylland.

Havebrug er blevet behandlet i udstillingen "Kålgård og prydhave - Haver i Sønderjylland". Udstillingen havde seks hovedtemaer: Generel havehistorie, bondehaver, byhaver, slotshaver, præstegårdshaver og Møllehaven i Højer. Der vistest genstande, haveplaner, malerier og fotografier fra haver - især i Vestsønderjylland, men også med udblik til resten af Sønderjylland.

Livsvilkår omfatter udstillingen Drivvejen - folk og fæ langs den vestlige oksevej i Sønderjylland, og en udstilling om den handel, der i 17- og 1800-tallet har været mellem to af det danske kongeriges provinser, Slesvig og Norge.

En købmandsudstilling blev etableret i Skærbæk, idet afdelingen befinder sig i en gammel købmandsgård.

I Højer Mølle blev basisudstillingen "Mennesker og landskab i marsken" fornyet.

Desuden vistest en udstilling om områdefornyelse i Højer By i samarbejde med Tønder Kommune og byfornyelseskonsulent Christel Ebsen.

I Skærbæk vistest en udstilling om tidlig turisme på Rømø samt en udstilling om den lokale iværksætter fra o. 1900, pastor Jacobsen.

Endelig blev der i 2009/10 vist særudstillingen "I lyst og nød - om Tønder Statsseminariums historie fra 1920 til lukningen i 1989".

Tekstiltilvirkning.

Særudstillingerne har her omfattet en lang række tekstile udstillinger, bl.a. i forbindelse med den internationale kniplingsfestival 2007, med temaer om klassiske Tønder-kniplinger, moderne kniplinger og Hanne Behrens' kniiplede metalsmykker. I 2008 vistest udstillingen "Dåbstøj - Kristenklæder", dåbstøj fra 13 danske museer samt mange private, hvor der blev gennemført specialrundvisninger for sprogskoler og konfirmandhold for her at formidle et emne med tilknytning til dansk dåbstradition.

Udstillingen "Mange magiske tråde" - tredimensionelle unikakniplinger af tekstilkunstneren Gry Hvidberg tog afsæt i gammel kniplingstradition, men Gry Hvidberg arbejder frit og kreativt med mange forskellige materialer og ofte i store skulpturer, blandt andet med udgangspunkt i naturen. Særudstillingen "Guldbroderi og huekoner - sjællandsk guldbroderi og dets ophavskvinder" var kommet i stand i et tæt samarbejde mellem Furesø Museer og Museum Sønderjylland - Kulturhistorie Tønder. De sjællandske huekoner var i lighed med de vestslesvigske kniplersker dybt professionelle kunsthåndværkere. Udstillingen "Tylsbroderi og kobbertryk" var en udstilling af fotograverearbejder på baggrund af broderier på tyl med kniplingsimitationer fra museet.

Udstillinger om Skærbæktæpperne, fremstillet på Skærbæk Væveskole i tiden omkring år 1900, blev vist på afdelingen i Skærbæk.

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Kulturhistorie Tønder med underafdelinger har haft tradition for en høj grad af særudstillinger, hvilket også fremgår af ovenstående. Derudover har museet i hele den forløbne periode haft en lang række formidlingsarrangementer, omfattende månedlige foredragsaftner om vinteren, månedlige kulturhistoriske strikkecaféer, bestående af foredrag om tekstile eller kvinderelaterede foredrag samt højtlesning, og årligt tilbagevendende begivenheder såsom stoledag med vurdering af gæsternes medbragte stole ved bl.a. Marianne Wegner Sørensen, udstillinger om stole og relaterede emner samt foredrag, samt en lang række andre arrangementer på museet. Som et nyt initiativ har museet i samarbejde med dets venneforening og de samvirkende danske museumsvenneforeninger siden 2007 afholdt årlige kulturpolitiske konferencer, der har samlet deltagere blandt beslutningstagere og kulturarbejdere fra hele landet. Desuden holder museets inspektører en lang række foredrag i regionen i løbet af året, ligesom de arrangerer kulturhistoriske vandringer i det åbne landskab og kulturhistoriske byvandringer, bl.a. i samarbejde med Tønder Kommune for derigennem at skærpe lokalbefolkningens interesse for den interessante bygningskultur, som findes overalt i byer og landsbyer i Tønder Kommune.

Museum Sønderjylland - Kulturhistorie Tønder modtog sammen med en gruppe af lokalhistorikere fra begge sider af grænsen Region Sønderjylland/Schleswigs Kulturpris 2008 for projektet "Det grænseløse landskab". Prisen blev givet til et grænseoverskridende projekt, der foranstaltede fire busture, der fulgte en rute nord og syd for grænsen. På turene blev der på dansk og tysk fortalt om marskens be- og afvandning samt om dige- og slusebyggeri siden slutningen af middelalderen. Turene blev gentaget i 2009 pga. den store tilslutning. I forbindelse med projektet blev der i 2008 udgivet en bog, der havde til formål at skærpe interessen for marskens helt specielle kulturhistorie. Bogen blev redigeret og til dels skrevet af afdelingens inspektører i samarbejde med en redaktionsgruppe.

Museets beliggenhed ved Tøndermarsken, Vadehavsområdet og den kommende Nationalpark Vadehavet giver også mange andre formidlingsmæssige opgaver. Alle inspektører har leveret artikler til Vadehavets Formidlerforums geocachingprojekt, og museet har været meget involveret i mange arbejdsgrupper med Vadehavets kulturhistorie som tema, herunder undervisningsportalen "www.mitvadehav.dk".

Mht. webformidling har museet været involveret i arbejdet med sitet "Historisk Atlas" og med Kulturarvsstyrelsens "1001 fortællinger".

Mht. øvrig publicering har museets inspektører skrevet en lang række artikler i lokale og nationale tidsskrifter, og den ene af museets inspektører har været involveret i redaktionsarbejdet i forbindelse med forberedelserne til leksikonet "Sønderjylland A - Å". Desuden har arbejdet med tekster til kulturmiljøbeskrivelserne i forbindelse med Kulturarvsatlas Vadehavet fyldt meget.

Museet er ofte i kontakt med kollegamuseer, især langs Vadehavskysten, men i den forløbne periode også især med tekstilmuseer i Norden og Tyskland.

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder

Den vestslesvigske guldsmedehistorie bliver i 2010/11 belyst i en udstilling om Ballumguldsmedene og deres arbejder til de velhavende familier på egnen, først og fremmest på Rømø. Desuden er der planer om i 2013 at markere 200-året for statsbankerotten med en mindre udstilling om de "skrabede" sølvarbejder,

som blev fremstillet i denne periode. Desuden skal der arbejdes med basisudstillingen om sølv, og på længere sigt skal der udgives et nyt katalog om sølvsamlingen. Der er indgået et samarbejde mellem Kulturhistorie Tønder (og dermed Museum Sønderjylland) og Holstebro Museum, Vardeegnens Museum og Horsens Museum vedr. de respektive museers sølvsamlinger og forskningen og formidlingen i/af dem. Der sigtes imod fælles skolemateriale, samarbejde om relevant hjemmesidestof, opbakning til den nye udgave af Bøjes mestermærkebog, som er under udarbejdelse samt etablering af et "Sølvår 2014".

Bygningskultur og havekultur vil også komme i fokus, dels i Højer, hvor der vil blive arbejdet med marskens bygningskultur og Højer Mølles historie i samarbejde med lokale. Møllehaven vil blive en vigtig del af formidlingen. En kommende etablering af en "kniplingshave" ved Drøhses Hus i Tønder vil også her give nye muligheder.

Mht. livsvilkår i marskegnene er et nyt initiativ, at museet i forbindelse med Højer Mølle vil satse på madkultur i Vestslesvig, bl.a. ved sammen med afdelingen på Sønderborg Slot at deltage i Nationalmuseets Brød i Norden-projekt.

Indvielsen af Nationalpark Vadehavet vil også formidlingsmæssigt komme til at spille en stor rolle, især for afdelingerne i Højer og Skærbæk.

Også i forbindelse med livsvilkårene er der planer om at etablere en udstilling om Troens spor i Vest- og Vestsønderjylland sammen med andre museer i området.

Museet ønsker i den kommende periode fortsat at arbejde intenst med tekstilområdet, der er netop tiltrådt en ny inspektør, som får ansvaret for dette område. Samtidig fortsætter museets mangeårige leder, Inger Lauridsen, som seniorforsker med et toårigt forskningsprojekt om Den tønderske kniplingsindustri historie fra 1600 - 1864.

Også Skærbæktæpperne vil være i centrum for forskning og formidling i den kommende periode, bl.a. med fokus på nogle af de enkelte kunstnere bag tæpperne og med ønsket om at øge kendskabet til billedtæpperne historie, især i Danmark, hvor de stort set stadig er ukendte. Der vil blive arbejdet med tæpperne i relation til både den nationale historie og lokalhistorien i Vestslesvig.

2.2 Formidlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Der er et ønske om at nedbringe antallet af særudstillinger i museet, og i stedet begynde arbejdet med på længere sigt at etablere nye basisudstillinger i Tønder, dels om købstadshistorien i Tønder (i Drøhses Hus), dels om egnens økonomiske historie som det vilkår, der har betinget de gode kunstindustrielle samlinger på museet, dvs. med fokus på handelen med stude, kniplinger og korn og med fokus på sejladsen og varetransporten på Vadehavet (på Kulturhistorie Tønder). En lavere frekvens af særudstillinger skulle også gerne øge mulighederne for mere tid til forskning for museets inspektører.

Kulturhistorie Aabenraa inkl. Oldemorstof og Jacob Michelsens Gård

Afdelingernes ansvars-/satsningsområder

Sønderjysk søfartshistorie.

Aabenraa byhistorie.

Sønderjysk landbrugshistorie.

Grænsehistorie/grænsebevogtning.

Sønderjysk transporthistorie.

1.1 Status for den formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Kulturhistorie Aabenraa har i den forløbne periode dækket de perioder, emner og geografi, der falder inden for museets ansvarsområde. Museum Sønderjylland – Kulturhistorie Aabenraas centrale formidlingsaktiviteter knytter sig fast til museets ansvars- og satsningsområder, men tilgodeser også de lokale forventninger til museets traditionelle tilbud f.eks. omkring jul eller i anledning af særlige begivenheder.

Den sønderjyske søfartshistorie blev formidlet gennem den permanente udstilling på Kulturhistorie Aabenraa samt gennem en række maritime særudstillinger. Blandt dem udstillingen Fyrretyve fortællinger fra Sønderjyllands søfarthistorie (2007), som for første gang samlede maritime artefakter fra (næsten) alle afdelinger i Museum Sønderjylland, en udstilling med Maritime Malerier af den lokale kunstner og tidligere lods Lass Andersen (2007), udstillingen om bl.a. småskibsfarten fra Egersund og Gråsten De sidste sejlskibe” - Dansk småskibsfart 1900-1950 samarbejde med Kronborg Handels- og Søfartsmuseet (2008), samt udstillingen 1:30. Store historier i lille skala. Karl Lildholdts skibsmodeller fortæller søfartshistorier (2008).

Området Aabenraa byhistorie er bl.a. blevet formidlet gennem særudstillingen Byens historier gennem 675 år i anledning af Aabenraa bys 675 års byjubel (2010) samt gennem den permanente udstilling på Kulturhistorie Aabenraa. I 2009 og 2010 etableredes der mindre byhistoriske udstillinger, bl.a. om Jomfru Fanny. Enkelte aspekter af Aabenraa byhistorien, deriblandt sammenhængen mellem søfarten og byen samt rollen af det nationale spørgsmål for byhistorien bliver også fortalt på museets underafdeling Jacob Michelsens Gård.

Sønderjysk landbrug bliver formidlet på underafdelingen Oldemorstof (tidligere navn: Bov Museum), som i 2008 blev optaget i Museum Sønderjylland. Her bliver Sønderjyllands landbrugshistorie formidlet i to permanente udstillinger og gennem særudstillinger. Udstillingerne er i de sidste år blevet forbedret med bl.a. genstandstekster på dansk og tysk. Oldemorstofets basisudstillinger stammer fra 1990'erne og viser et stort udvalg af diverse landbrugsredskaber. Der arbejdes løbende på et prospekt over en ny og innovativ udstilling, men foreløbig står landbrugsudstillingerne uberørt.

Den samme afdeling har også ansvaret for den sønderjyske grænsehistorie, som bliver formidlet i den nye basisudstilling Grænsebevogtning fra 1920 til 2010 som formidler lokalområdets nære tilknytning til grænsen og bevogtningen af denne (etableret i 2010).

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Kulturhistorie Aabenraa samt underafdelingerne har i de forløbne år vist en lang række særudstillinger, mens der stort set ikke er sket ændringer i den permanente udstilling. I 2008 etableredes der fire tematiske vandringer i den permanente udstilling på Kulturhistorie Aabenraa, dog blev det i 2009 grundet bygningsarbejder på nabogrunden nødvendigt at fjerne dele af den byhistoriske udstilling. Dele af udstillingen kunne dog efterfølgende genetableres og dannede udgangspunkt for byhistoriske rundvisninger, som gennemførtes i samarbejde med turistkontoret.

Derudover har museet i hele den forløbne periode haft en lang række formidlings-arrangementer, omfattende foredragsaftener, bageweekender på Jacob Michelsens Gård, rundvisninger inden- og udenfor museet, plancheudstillinger om museets faglige ansvarsområder både i Danmark og Tyskland samt maritime byvandring. Mht. til formidling til børn har museet videreudviklet konceptet bag traditionsarrangementet Oldemors Juletræ, indført nye formidlingstiltag omkring fastelavn og påske samt haft stor succes med piratuge i efterårsferierne med mange maritime oplevelser og spændende søfartshistorier.

Mht. webformidling har både Kulturhistorie Aabenraa og Oldemorstof bidraget til arbejdet med "Historisk Atlas" og med Kulturarvsstyrelsens "1001 fortællinger".

Desuden har museernes inspektører publiceret en række artikler i forskellige tidsskrifter og har bidraget til leksikonet "Sønderjylland A-Å".

For bedre at kunne dække hele Sønderjyllands søfartshistorie og for at etablere et maritimt netværk har museet i de sidste år brugt mange ressourcer på udadvendte aktiviteter og forskellige samarbejdsprojekter, deriblandt en fælles maritim foredragsrække og en værftsdag på det tidligere skibsværft på Kalvø hvor forskellige maritime aktører og foreninger tilbød maritime (hands-on)oplevelser for hele familien (2010). I 2008 arrangeredes i fællesskabet med Museum Sønderjyllands afdelinger Brundlund Slot og Oldemorstof en kombination af rundvisninger og skattejagt for skoleklasser på Kalvø. Derudover har museet formidlet dets fagområder udadvendt og har været deltager og/eller medarrangør til en række begivenheder (f.eks. træskibssammenslutningens pinestævne i 2007, havnefesten i Flensborg i 2009, kanonfestivalen Krudt, kugler og kanoner i samarbejde med museets kanonlaug og Aabenraa Kommune i 2010).

Et vigtigt (og nyt) element i museets formidling er det grænseoverskridende samarbejde med bl.a. Schiffahrtsmuseum i Flensborg. Dertil hører bl.a. en maritim foredragsrække, værftsdagen på Kalvø, samarbejdet omkring Sønderborgs ansøgning om at blive kulturhovedstad i 2017 og projektet Der Maritime Slesvig.

Undervisning:

Museet tilbyder på alle tre afdelinger rundvisninger til både børnehaver, skoleklasser og voksenuddannelsescentre. Disse omhandler museets fagområder og foregår på enten dansk, tysk eller engelsk. Derudover bestræber museet sig på, at der altid ligger materiale på museet, så elever/børn på egen hånd eller med hjælp af en voksen kan gå rundt på museet. Tidligere særudstillinger har været udstyret med materiale til brug for elever under deres museumsbesøg.

Strategi

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder

Ved alle tre afdelinger fokuseres i perioden 2011-14 på en forbedring af de permanente udstillinger, mens aktivitetsniveauet mht. særudstillinger begrænses på færre relevante udstillinger. Det er håbet at den lavere frekvens af særudstillinger vil øge mulighederne for mere forskningstid til museets inspektører som vil resultere i flere publikationer. De traditionelle formidlingstilbud som foredrag, rundvisninger, mindre publikationer mm. bibeholdes, samtidigt vil undervisningstilbuddet på alle tre afdelinger blive intensiveret, således at der skabes flere fællesmål fokuserede pakked løsninger til skoler, der henvender sig både til skoler i Aabenraa Kommune og til de andre sønderjyske kommuner. De succesrige samarbejder med bl.a. kommunen, andre museer og foreninger og det grænseoverskridende samarbejde bibeholdes og intensiveres.

På Kulturhistorie Aabenraa fokuseres på en fornyelse af den permanente udstilling om søfart og byhistorie, som stort set har stået uændret de sidste 20 år. I 2011 påbegyndes dette arbejde og det forventes at museet i slutningen af året både råder over en ordentlig basisudstilling med mindst to sprogede tekster, som både henvender sig til voksne og børn. For at optimere formidlingen skal udstillingerne på sigt derudover indeholde hands-on aktiviteter og andre interaktive tilbud.

2011: Fornyelse af den permanente udstilling (søfart og byhistorie), særudstilling om de slesvigske havne Sønderborg, Flensborg og Aabenraa som grænseoverskridende samarbejdsprojekt, samarbejde med dansk-tyske kunstnere om enkelte etnografiske artefakter inkl. børneaktiviteter i sommerferie, særudstilling om silke, Kina og sønderjyske dragter (i anledning af folkedansstævne i Aabenraa), pirataktiviteter til børn i efterårsferie. Mindre publikationer om forskellige maritime emner. Det maritime Slesvig. Museumsfolder.

2012: Formidling af den etnografiske samling: Udstilling og undervisningsmateriale. Etablering af hands-on aktiviteter i udstillingen. Publikation og særudstilling i anledning af museets 125 års jubilæum. Publikation med museets skibsportrætter.

2013: Digital formidling af den sønderjyske søfartshistorie. Formidling i bl.a. Historisk Atlas og på diverse søfartsrelaterede steder i Sønderjylland.

2014: Den nye byhistoriske udstilling.

På Jacob Michelsens Gård vil der lægges vægt på fremstilling af familielivet 1850-1930. Som i de sidste år vil der blive arrangeret de populære bageweekender med mindre udstillinger fra gårdens inventar, samtidigt med at der fortælles om en velstående families liv, som både har relation til landbrug, søfart og det nationale spørgsmål omkring 1900. Der vil udvikles flere aktiviteter omkring års- og højtiderne: Jul, fastelavn, påske mm. De kommende formidlingsaktiviteter, inkl. hands-on aktiviteter er særlig rettet mod børn og ældre/demente.

2011: Derudover keramikværksted til børn med udgangspunkt i gårdens inventar. Formidling af årets højtider og livet anno 1900. Udvikling af tilbud til ældre/demente.

2012: Publikation af sønderjyske opskrifter, formidling af madkultur og livet på Jacob Michelsens Gård.

2013: Formidling af Første Verdenskrig på gården, mindre publikation, foredrag mm.

2014: Teater/egnsspil om familiens liv på gården under Første Verdenskrig.

Oldemorstoft vil i den kommende fireårsperiode arbejde på at færdiggøre prospektet over de ønskede nye landbrugshistoriske basisudstillinger, samt påbegynde den eksterne fundraising til at igangsætte den følgende, nødvendige ombygning. Museet vil i periode lave små, relevante særudstillinger, der fortrinsvist skal knytte sig til de grundideer, der indgår som en del af prospektarbejdet for de ønskede basisudstillinger.

På Oldemorstoft vedbliver de personlige omvisninger at være en vigtig del af museets formidling, men vil dog blive suppleret af digital formidling i udstillingen. I den kontekst vil der i 2011 blive lanceret resultatet et formidlingsprojekt ("Landbrugsmuseet i det 21. århundrede - med SmartPhone og vandrestøvler), hvor brugerne har mulighed for ude i landskabet, ved hjælp af SmartPhone-teknologi, at blive bekendte med forskellige landbrugshistoriske steder. På museet og på en dertil produceret hjemmeside, vil disse steder knytte sig til forskellige genstande og historiske fakta.

Årlige satsningsområder Oldemorstoft:

2011: *Lancering og markedsføring af projektet "Landbrugsmuseet i det 21. århundrede - med SmartPhone og vandrestøvler".

*Opbygning og præsentation af mindre udstilling omhandlende gården Oldemorstofts historie, herunder præsentation af det oprindelige privilegiebrev fra 1528, udstedt af kong Frederik den Første.

*Fremstilling af relevante undervisningsmaterialer.

*Fortsat arbejde med prospekt for landbrugshistorisk basisudstilling.

2012: *Landbrugshistorisk emne for særudstilling: Risiko på landet.

*Publikation om risiko på landet.

*Fortsat arbejde med prospekt for landbrugshistorisk basisudstilling. Hertil begyndende fundraising.

2013: *Landbrugshistorisk emne for særudstilling: Mellem landbrugsidyl og det industrialiserede landbrug.

*Publikation vedrørende emnet landbrugsidyl og det industrialiserede landbrug.

*Fortsat fundraising for byggemidler til nye basisudstillinger.

2014: Hvis succesfuld fundraising, påbegyndelse af ombygning af basisudstillinger, ellers:

*Landbrugshistorisk emne for særudstilling: Overtro og DMI.

*Publikation om emnet overtro i landbruget i forhold til nutidens afhængighed af DMI og deres vejr satellitter.

Sønderborg Slot

1.1 Status for museets formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Afdelingen på Sønderborg Slot har siden starten af forrige planperiode satset på fornyelse af de permanente udstillinger. De nuværende faste udstillinger stammer stort set fra årene 1974-76 og er, først og fremmest mht. indhold og viden, ikke tidssvarende mere. Desuden har perioden fra 1945 til i dag indtil nu været helt fraværende. I årene 2006-09 har afdelingen opbygget en række nye faste udstillinger: "Et kongeligt, kristeligt og fyrsteligt fangenskab" - udstilling om Christian 2. og Sønderborg Slot, "Fejder om

fortiden" - udstilling om de sønderjyske oldtidsfund og fortidsminder og deres senere brug, fra stiftelse af lokale museer til national symbolik, "Den Cumberlandiske Samling" - samlingen af slesvig-holstensk kunsthåndværk fra 15-1600-tallet samt "Hertugerne af Slesvig og Holsten" - om Slesvig og Holsten som hertugdømmer fra 1200-årene til 1864. Museet har derved konsolideret sin formidlingsmæssige dækning af ansvarsområderne.

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Formidlingen bygger på museets egne faglige ressourcer og på samarbejder med relevante partnere, i den forløbne periode ikke mindst med Schleswig-Holsteinisches Landesmuseum - Schloss Gottorf, Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek i Kiel og Nationalmuseet i København. I 2009 modtog afdelingen derefter en bevilling på 3 mio. kr. fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal til yderligere fornyelse af de faste udstillinger, dels revision af udstillingerne om de Slesvigske Krige, dels nyopbygning af udstillinger om Sønderjylland under tysk styre 1864-1920, Sønderjyderne og Den store Krig (Første Verdenskrig) samt folkeafstemninger og Genforening 1920.

Strategi

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder

De planlagte faste udstillinger om de Slesvigske Krige, Sønderjylland under tysk styre 1864-1920, Sønderjyderne og Den store Krig samt folkeafstemninger og Genforening skulle, såfremt opbygningen går efter planen, blive afsluttet i foråret 2012. Formidling vedr. folkeafstemninger vil bl.a. trække på bidrag fra en Ph.D. studerende, som er ansat i samarbejde med SDU og med folkeafstemninger som emne. Arbejdet med fornyelse af faste udstillinger fortsættes derefter med anvendelse af bl.a. resultaterne fra det igangværende indsamlings- og dokumentationsprojekt "Mindretalsliv". På det grundlag vil der i 2012-13 blive opbygget udstillinger om Sønderjylland i perioden 1950-2010 og om de nationale mindretal i grænselandet. Derefter vil udstillingerne om tiden 1920-50 blive fornyet og betragteligt udvidet. I planperioden arbejdes der pt. kun med to særudstillingsplaner: I foråret 2011 en udstilling af Ribe-billeder v/Torkil Funder, Ribe, i foråret 2012 en særudstilling med "møblering" af rum i slottet med Poul Ingemann, Ingvar Cronhammar og Thomas Bang, samt i vinteren 2012-13 evt. en dansk-tysk særudstilling i anledning af 100-året for den store arkitektur- og kunstudstilling i Flensborg 1912. Desuden vil samarbejdet med Sønderborg Kunstforening om en årlig forårsudstilling blive fortsat med museets "kunstsøjle" som kunsthåndværk ansvarlig. Endelig vil afdelingen undertiden tage imod mindre tilbud om særudstillinger, blot disse ikke i større omfang kræver arbejdskraft af afdelingen.

2.2 Formidlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Museets formidlingsstrategi sigter meget direkte på at følge museets forskningsmæssige/antikvariske ansvarsområde. I planperioden vil særudstillingerne blive nedprioriteret (De enkelte afsnit af de faste udstillinger vil dog naturligvis blive fejret som nye udstillinger).

Cathrinesminde Teglværk

1.0 Museets ansvars-/satsningsområder

Dansk teglværkshistorie.

Sønderjyllands Industrihistorie.

1.1 Status for museets formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Cathrinesminde Teglværks basisudstilling dækker teglindustri i almindelighed, men bør på et tidspunkt udvides med en mere konkret dækning af teglindustrien i forskellige dele af landet. Sønderjyllands industrihistorie er i basisudstillingen endnu kun dækket af enkelte indslag. Museets egne særudstillinger har bidraget til dækning af hele ansvarsområdet, idet tre har behandlet Sønderjyllands Industrihistorie og én har behandlet en lerindustri. En lånt særudstilling behandlede tegl i arkitekturen i hele Danmark. Der har desuden været vist mindre og kortere udstillinger af mere perifer betydning.

Væsentligste særudstillinger.

2007: Sønderjyske Motorfabrikanter.

Dansk Teglkitektur: Billeder af fotografen Janne Klerk fra Hans Edvard Nørregaard-Nielsens bog Magt og Dragt.

2008: Sønderborg Gasværk.

2009: Sømandens verden - Egersund og Gråsten.

2010: Æ Potfabrik: Grønland Keramik (en udvidet reprise fra 2006).

Museets formidling retter sig ikke kun mod lokalsamfundet, men mod hele landet og mod gæster fra Slesvig-Holsten. Cathrinesminde Teglværk har i den forløbne periode haft 90-100 omvisninger årligt for besøgsgrupper. Mange af grupperne kommer fra Sønderjylland, men der er også stor tilstrømning fra det øvrige land proportionalt med afstanden. Der kommer grupper fra Sydslesvig og inden- og udenlandske grupper gennem teglsalgsorganisationen Egersund Tegl.

CMT indgår i Museum Sønderjyllands hjemmeside og har fået lavet netudgaver af tre særudstillinger, som på den måde gøres tilgængelige uafhængigt af geografisk afstand. For museets ude i landskabet, dvs. Industrimuseum Slesvigs vedkommende er udbygning af skiltning ved stationerne opgivet, og der arbejdes på internet- og mobiltelefonformidling.

En film om teglværket er fast indslag i museets formidling. Denne film er i 2009 nyudgivet på DVD med supplerende materiale og er således også tilgængelig for anvendelse uden for museet.

Sammenfattende: Cathrinesminde Teglværks centrale formidlingsaktiviteter ligger inden for ansvarsområderne, men dækker ikke hele geografien og alle delemner inden for den enkelte fireårsperiode.

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Udstillinger: Cathrinesminde Teglværk har løftet sin opgave ved for egne kræfter og med hjælp fra Museum Sønderjyllands grafiske afdeling at fremstille særudstillinger, der forbereder dele af fremtidige basisudstillinger, samt årlige publikationer knyttet til forsknings- og udstillingstemaerne.

En særlig side af formidlingen på CMT er egnesspil og kulturmånedforedrag og -koncerter som gennemføres på skift hvert andet år med Venneforeningen som organisator. Endelig har CMT afholdt træf for danske og tyske motorsamlere i 2007 og 2009, hvorved der skabes et nyttigt kontaktnet til private samlere.

Undervisning: "En dag i leret" i Historisk Værksted for 6 skoleår videreføres af en lærer udlånt fra Broager Skole hver onsdag. Der er gennemført et forsøg i samarbejde med Museumswerft, Flensborg, hvor en skoleklasse kommer med sejlskib til Cathrinesminde for at gennemgå "en dag i leret". Samarbejdet med Sønderborg Kommunes skoler er udbygget, så aktiviteten modtager et tilskud fra kommunen mod at et antal af kommunens egne skoleklasser kan bruge tilbuddet vederlagsfrit. Skoleklasserne kommer i øvrigt fra såvel Sønderjylland, som det øvrige land og Sydslesvig.

Publikationer: Årsskrifterne er publiceret som planlagt og i forlængelse af henholdsvis egne undersøgelser (2008 og 2009) og en faglig konference (2010). Bøgerne finansieres dels af Venneforeningen, som til gengæld får 500 eksemplarer, dels af egne driftsmidler og efter omstændighederne af salg til eller støtte fra relevante fonde og virksomheder.

Årsskrift 2007: Udsigter fra Teglværksbyen Egersund 1902-05 og 1962.

Årsskrift 2008: Sønderjyske Motorfabrikanter.

Årsskrift 2009: Sønderjyllands Højspændingsværk.

Årsskrift 2010: Flensborgstenen og teglhandelen.

Der er desuden bidraget med artikler til publikation inden- og udenfor Museum Sønderjylland, enkelte deraf om emner uden for museets egne arbejdsområder.

Omvisninger: Omvisningerne gennemføres for langt størstedelens vedkommende af frivillige, hvoraf adskillige har haft tilknytning til erhvervet og dets miljø.

DVD udgaven af teglværksfilmen og Cathrinesminde Teglværk plus supplerende materiale er produceret af Københavns Universitet. Cathrinesminde Teglværk har bidraget med billeder og tekst og medvirket i finansieringen ved på forhånd at aftage en del af oplaget til salg.

IT og AV formidling mv.: Udstillingerne suppleres så vidt muligt af film eller IT-baseret formidling (databaser, animationer, billeder, netudstillinger). Mindre projekter dækkes af driftsmidler, mens større som Industrimuseum Slesvig søges finansieret eksternt (Kulturnet DK og Kulturbro/Kulturbrücke) og i samarbejde med eksterne parter. Et Bluetooth tilbud om mobilguide realiseres vha. indholdsbidrag til et EU Interreg projekt under Flensborg By.

Strategi

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder

Udstillinger: CMT vil i den kommende fireårsperiode fortsætte forberedelsen af en kommende udstilling om Sønderjyllands industrihistorie gennem formidlingsaktiviteter, der på en gang indgår i periodens særudstillinger og publikationer og kan anvendes i den fremtidige basisudstilling og de tilknyttede formidlingsaktiviteter. CMT vil også i perioden have formidlingsaktiviteter på programmet, som dækker dansk teglværkshistorie. Her vil strategien på samme måde være, at særudstillinger og publikationer skal kunne nyttiggøres i vedligeholdelsen og udbygningen af basisformidlingen om tegl og teglværker. Det tilstræbes at veksle mellem formidling om sønderjysk industri og dansk teglværkshistorie. Det tilstræbes også at give særudstillinger et længere liv ved at omsætte dem til internetversioner.

Personbåret omvisning af besøgsgrupper forbliver en vigtig side af formidlingen, men vil i perioden blive søgt udbygget med elektronisk formidling, så besøgende på mobiltelefon kan medtage en guide til museet, til teglværkstien i museets omegn. Installation af guider via Bluetooth er under forberedelse i samarbejde med projektet K.now.de, et Interregprojekt under Flensborgs bystyre.

Industrimuseum Slesvig er en aktivitet for sig i samarbejde med Kulturstiftung Schleswig-Flensburg, en guide til industrihistoriens spor i hele det gamle hertugdømme Slesvig. En internetbaseret guide til brug på computer og mobiltelefon med GPS stedbestemmelse er under opbygning i samarbejde med Historisk Atlas. De eksorbitante roaming takster for brug af mobilt internet over grænser er indtil videre en hæmsko. Det tilstræbes også at tilbyde denne guide til installation på mobiltelefon via Bluetooth, så guiden kan tages med over grænsen uden dataomkostninger.

Skoleformidlingens nuværende aktivitet, "En dag i leret", søges udvidet med flere både teglværks- og industrihistoriske tilbud, om muligt med overnatning. Dette afhænger af samarbejdet med Sønderborg Kommunes skolevæsen, idet formidlingen forestås af en lærer fra Broager Skole. Det er dog vigtigt for CMT, at skoleformidlingen også fortsat er for skoler fra andre kommuner og fra Sydslesvig. Et samarbejde med Museumswerft i Flensborg søges udbygget, så skoleklasser kan sejle fra Flensborg til Cathrinesminde i forbindelse med teglværkshistoriske aktiviteter, så undervisningen kan sigte på såvel teglværkshistorien som teglhandelen ad søvejen.

Cathrinesmindes publikationsplaner indebærer fortsat årlig produktion af et årsskrift/en bog om emner, der knytter sig til forskning eller udstillinger, og hvor en betydelig del af oplaget støtter museets lokale forankring gennem udsendelse til foreningen Cathrinesminde Venner. Museets inspektør og tilknyttede faglige medarbejdere skal i øvrigt bidrage til publikationer i og udenfor Museum Sønderjylland.

Cathrinesmindes formidling omfatter en række arrangementer, som museet organiserer eller indgår i. De tilbagevendende to-årige træf, hvor danske og tyske samlere af historiske motorer indbydes til at vise og køre med maskinerne på Cathrinesminde søges fortsat som industrihistorisk formidling, både fordi arrangementet tiltrækker andre segmenter af gæster og fordi det indebærer en anerkendelse og opmuntring til privatpersoner, der udfører et bevaringsarbejde langt ud over, hvad museer overkommer.

Arrangementer vil også omfatte to-årige egnsspil over historiske emner og to-årige kulturmåneder med foredrag og koncerter, begge dele organiseret af Cathrinesminde Venner.

Der arrangeres lejlighedsvis foredrag i museets eller venneforeningens regi.

Cathrinesminde Teglværks formidling gennemføres efter omstændighederne i samarbejde med Museum Sønderjyllands andre afdelinger, med Cathrinesminde Venner og andre foreninger, Kulturstiftung Schleswig-Flensburg, Historisk Atlas, Museum Kobbermølle, Sønderborg Kommune, KUAS (f.eks. Nationale Industriminder og 1001 fortællinger), teglværksindustrien og sønderjyske industrivirksomheder.

Der vil i perioden blive satset særligt på formidlingssamarbejde med Museum Kobbermølle, der sammen med Cathrinesminde Teglværk repræsenterer områdets ældste industrier, som desuden var forbundne af en skibsflåde, der betjente begge.

Årlige satsningsområder:

2011: Industrihistorisk emne for særudstilling (Sønderjyllands elektricitetsforsyning).

Årsskrift om industrien Kobbermølle i samarbejde med Museum Kobbermølle (Flensburg).

Elektroniske guides til Industrimuseum Slesvig, teglværkssti og museum.

2012: Teglværkshistorisk emne for særudstilling: Ringovnen.

Årsskrift om teglhistorisk emne.

Forberedelse af industrihistorisk basisudstilling.

2013: Industrihistorisk basisudstilling.

Årsskrift om industrihistorisk emne.

Særudstillinger herefter prioriteret til tegl- og teglværkshistorie.

2014: Særudstilling om teglproduktion og handel.

Årsskrift om teglhistorisk emne, som tilstræbes lagt i forlængelse af de foregående to års særudstillinger.

2.2 Formidlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Formidlingsstrategien ligger indholdsmæssigt i forlængelse af museets hidtidige og kommende undersøgelses- og forskningsplaner, som sigter på at tilgodese både Sønderjyllands Industrihistorie og dansk teglværkshistorie. Formidlingsstrategien med særudstillinger og publikationer, der sigter mod den kommende basisudstilling om sønderjysk industrihistorie, er central i forhold til den overordnede vision.

Sønderjyllands industrihistorie er belyst gennem undersøgelser af nyere industrier (KUAS projekt), ældre forsyningsvirksomhed (gas og elektricitet) og dækningen søges udvidet med undersøgelser over bl.a. råstofindustri og gennem samarbejder med bl.a. Museum Kobbermølle. Dækningsgrundlaget for formidling af Sønderjyllands industrihistorie må udvides med undersøgelser i den kommende periode.

Formidling om dansk teglværkshistorie behøver et geografisk bredere undersøgelsesgrundlag. Det eksisterende teglværksarkiv dækker Sønderjylland bedre end det øvrige land, men det tilstræbes at bringe forskning og formidling i overensstemmelse med hinanden og et landsdækkende perspektiv. Dette gøres dels ved at tage emner op, som er fælles for teglværksbranchen uafhængig af beliggenhed (f.eks. ringovne og teknik), dels ved at udbygge formidling under inddragelse af teglværker uden for landsdelen både i samarbejde med teglværkerne og med interessefællesskabet "Teglværksinitiativerne", der omfatter Nivaagaard i Nordsjælland, Lilleskov på Fyn og Skærum Mølle i Vestjylland.

Kunstmuseet i Tønder

1.0 Museets ansvarsområde

Betydelige facetter af den nordeuropæiske kunsthistorie i det 20. og 21. århundrede.

Hans J. Wegner.

Nordisk kunsthåndværk og design.

1.1 Status for museets formidlingsmæssige dækning af ansvarsområdet

Kunstmuseet i Tønder har gennem en lang række særudstillinger i perioden 2007-2010 belyst sit ansvarsområde "Betydelige facetter af nordeuropæisk kunst i det 20. og 21. århundrede", kulminerende med Bikubefondens museumspris i 2010 for netop dette arbejde.

Museet har ingen basisudstilling, idet alle udstillingsarealerne i princippet kan inddrages til en særudstilling, men i cirka halvdelen af museet vil der altid være egne værker at se. Her bestræber museet sig på, at der kan ses en finsk, svensk, norsk, islandsk, færøsk og dansk kunstner, hvilket dog af udstillings- og formidlingsmæssige årsager ikke altid kan praktiseres.

I de forgangne fire år har Kunstmuseet i Tønder i sin særudstillingspraksis til stadighed dækket betydelige perioder i hele det 20. og 21. århundrede ved f.eks. at vise den finske kunstner Akseli Gallen-Kallela (2008) fra 1900-tallets begyndelse, Jais Nielsen (2010) fra den tidlige modernisme, Jens Søndergaard (2009) fra især 1940'erne og 1950'erne, Jørgen Rømer (2009-2010) fra 1960'erne-1990'erne samt nutidskunsten repræsenteret ved kunstnere som Claus Carstensen (2007) eller den helt unge kunstnergruppe Island Life (2007).

Geografisk har der primært været fokus på den danske kunstscene, hvor kendskabet til udviklingen indenfor kunsthistorien er bedst, og hvor transportudgifterne i forbindelse med særudstillinger er mindst. Men efterhånden er der også blevet opbygget et solidt kendskab til især finsk og færøsk kunst gennem studierejser og et godt netværk i netop disse lande.

Museet bestræber sig i de kommende fire år på at opnå et ligeså godt kendskab til islandske, norske og svenske kunstmiljøer både igennem udstillingsvirksomhed, forskning samt studierejser.

Udover at udgive mindst ét og mange gange op til tre forskningsbaserede bøger til de respektive særudstillinger, har Kunstmuseet i Tønder bl.a. fået realiseret den komplette registrant over Wilhelm

Freddies grafiske produktion og dermed også sat punktum for museets gamle ansvarsområde "Dansk surrealisme".

Formidlingen af det nordiske kunsthåndværk og design har der i de forgangne fire år ikke været meget fokus på. Årsagen til dette skal findes i museets fremtidige planer om en ny tilbygning, der skal sætte Hans J. Wegner i et designmæssigt nordisk perspektiv gennem en række særudstillinger og publikationer, der alle relaterer sig til møbelarkitekten fra Tønder på den ene eller den anden måde.

1.2 Hvordan løfter museet sin formidlingsopgave?

Kunstmuseet i Tønder har en stor og aktiv venneforening, der i stor udstrækning mestrer at forene museets særudstillinger og aktuelle forskning med relevante og spændende aktiviteter for medlemmerne. Således har der bl.a. været fokus på museets værker af maleren Per Kirkeby med en foredragsaften, og der er foretaget rejser til Hamburger Kunsthalle når dette har haft nordiske udstillinger bl.a. med den finske maler Helene Schjerffbek mm.

Til den yngre målgruppe har Tønder bys billedskole gjort flittigt brug af museet, der tillige har haft stor glæde af det nu nedlagte sønderjyske tiltag ungekunst.nu, der har brugt museet på utallige måder. Bl.a. til animationsworkshops, lyrikoplæsning med tegneaktivitet samt jazzarrangementer med tilhørende malende børn. Derudover har der været fokus på grænseoverskridende børnesamarbejde gennem et længerevarende kunst- og miljøprojekt, der forenede børn på denne og den tyske side af grænsen.

Museet har qua sit ansvarsområde naturlige samarbejdspartnere i nordtyskland (Nolde Museet og Museumsberg Flensburg), Finland (Gallerier, kunstnere og Akseli Gallen-Kallela museet), Færøerne (Det nordiske Hus, Det grafiske værksted), Sverige (enkelte kunstnere), Frankrig/Paris (Det Danske Hus), Norge (Søelandets Kunstmuseum) og vil som med formidlingen sørge for, at dette også bliver udbygget til Island og stadfæstet endnu bedre i de resterende nordiske lande.

Der sørges desuden for en tydelig gennemgående linje i museets salg af objekter og bøger, der kun indkøbes til videresalg såfremt disse har en klar sammenhæng med det nordeuropæiske ansvarsområde indenfor både kunsthistorie og designhistorie.

Strategi

2.1 De formidlingsmæssige satsningsområder i den kommende periode og markering af årlige satsningsområder.

De kommende fire år vil satsningsområdet især komme til at centrere sig om Hans J. Wegner og nordisk design, på at udbygge et bedre netværk i de øvrige nordiske lande samt på at tydeliggøre endnu klarere hvorledes den nordeuropæiske kunst kan afgrænses og hvori dens særkende består.

Hans J. Wegner har 100-års jubilæum i 2014, hvilket markeres ikke blot på nationalt men også internationalt plan. Således planlægger det engelske forlag Phaidon at udgive 'the book' om Wegner, men også producenterne og Kunstindustrimuseet går aktivt ind, med en stor særudstilling og aggressiv markedsføring, og markerer den danske møbelarkitekt. Dette planlægningsarbejde indgår Kunstmuseet i Tønder også i som en selvfølge. Der vil bl.a. blive udgivet en børnebog om Wegner i den forbindelse.

Oprettelsen af den nye møbel- og designbygning i tilknytning til Wegners vandtårn vil naturligt også markere et endnu stærkere fokus på ansvarsrådets kunsthåndværk- og designmæssige vinkel.

I forhold til et bedre nordisk netværk er det meningen at invitere udvalgte nordiske kunstmuseer på et 2-dages ophold i Tønder, hvor erfaringer, satsningsområder og udstillings- og forskningsvirksomhed skal diskuteres. Dette skal resultere i nære fremtidige samarbejdspartnere og dermed også forhåbninger om at kunne løfte gennemarbejdede og tunge formidlingstiltag.

Der planlægges desuden udgivelsen af et stort kompendium for de bedste interviews, tekster, artikler, essays og digte der allerede eksisterer vedrørende den nordiske kunst, hvorfor der vil blive brugt tid på indsamlings- og redaktionelt arbejde i denne forbindelse.

Det efterstræbes derudover generelt som tilfældet var de sidste fire år, at Kunstmuseet i Tønder udgiver mindst en men gerne to eller tre forskningstunge kataloger/bøger til deres særudstillinger.

De årlige udstillingsmæssige satsningsområder:

2011: Ian McKeever (GB): "Farven sort", Kehnet Nielsen (DK): "Retrospektiv" Per Inge Björlo (NO): "Nye skulpturer".

2012: Jesper Christiansen (DK): "Nye malerier", Tapio Wirkkala (FI): "Skulpturer", Richard Mortensen/Carl Magnus (DK/SV): "Nordisk konkret kunst".

2013: Olav Christopher Jenssen (NO): "Nye malerier", Erik Raadal/Kirsten Klein (DK): "Maleri og foto af Danmark", Gerhard Henning (SV/DK): "Den sensuelle billedhugger".

2014: Designudstilling evt. finsk design eller en tværfaglig mode-udstilling, Edvard Munch (NO): "Grafik", Juliana Sveinsdottir (IS): "Retrospektiv".

2.2 Formidlingsstrategien i forhold til den overordnede vision og strategien for de øvrige hovedopgaver

Det er et stort ønske at 'Norden' og 'nordisk' kommer til at gennemsyre alle aspekter af Kunstmuseet i Tønders formidlingsområder - lige fra caféens serveringsstel over brandingsstrategier til arkitektoniske oplevelser og forskningspublikationer. Dette gøres ud fra den betragtning at Norden har en lang, regional og international vigtig formgivningstradition, der på alle måder, ikke mindst kvalitativt, er værd at fremhæve på et museum, der beskæftiger sig med nordisk kunst og design samt ud fra den betragtning at stemning, miljøer og alt visuelt i høj grad er med til at styrke oplevelsen af museets kunstsamling og ansvarsområde.

Kunstmuseet Brundlund Slot

Status og aktuelle udfordringer

På Kunstmuseet Brundlund Slot er ansvarsområdet knyttet til kunst fra Sønderjylland helt fra de tidligste kunstneriske frembringelser til vores samtid. Det betyder, at ansvarsområdet er bredt tids- og

periodemæssigt og mindre bredt geografisk. Kunstmuseets formidlingsområde afspejler dette ved at alle kunstnerne, som vi arbejder med, kommer fra området eller forholder sig til området i deres kunst.

I planperioden har vi bestræbt os på at veksle mellem kunsthistoriske udstillinger og udstillinger med samtidens kunstnere. Vi satser også på en vekselvirkning mellem fokus på en enkelt kunstner og fokus på grupper af kunstnere. Endelig arbejder vi bevidst med danske såvel som tyske kunstnere.

På Kunstmuseet Brundlund Slot arbejder vi aktivt med formidling af kunst til børn og unge og tilbyder et skoleformidlingsprojekt en gang om året til folkeskoler og gymnasieskoler. Disse skoleprojekter er alle tilrettelagt ud fra et forskningsbaseret udstillingsprojekt. Sideløbende med disse formidlingsprojekter tilbyder vi undervisning af 48 børn om ugen. De er tilmeldt et hold på Billedskolen og modtager undervisning i forskellige kunstneriske udtryksformer.

For at kunne løste opgaverne på en faglig og økonomisk hensigtsmæssig måde har vi indgået samarbejdsaftaler med forskellige museumskollegaer i Danmark og syd fra grænsen. I planperioden betyder det, at vi som minimum samarbejder med: Øregård Museum, Hellerup, Museet for Samtidkunst, Roskilde, Slesvig Museum, Rønnebæksholm, Skive Kunstmuseum, Museet for Fotokunst, Odense og Sofienholm, Lyngby.

Lokalt har vi et tæt samarbejde med Aabenraa Kommunes Kultur- og Fritidsforvaltning, med kulturinstitutionerne i byen, med Sønderjyllands Symfoniorkester, med kunstmuseets lokalråd og med venneforeningens bestyrelse og øvrige medlemmer.

Strategidel

Formidlingsstrategien på Kunstmuseet Brundlund Slot er, at alle led i museumsarbejdet skal hænge sammen. Undersøgelser og forskning er grundlaget for udstillingerne, og disse er grundlaget for formidlingsprojekterne. Udstillingerne og katalogerne er rettet til det voksne publikum og tilrettelagt således, at alle med en grunduddannelse kan læse og forstå hvad der formidles. Det er en hensigtserklæring på Kunstmuseet Brundlund Slot, at gøre kunsten til en integreret del af borgernes hverdag, og i den sammenhæng er vi bevidste om ikke at skrive for akademisk svært. Vi tilstræber at inkludere museets publikum snarere end at ekskludere dem med svære tekster. I det strategiske arbejde inddeler vi museets besøgende i tre målgrupper: Voksne, unge og børn og tilrettelægger forskellige tilbud til de respektive målgrupper.

Formidling 2011

Leif Kath - Uden titel. Udstillingen viser en stor præsentation af den sønderjyske kunstner Leif Kath's værker fra næsten 45 år på den danske kunstscene. Udstillingen præsenterer grafik, tegning, maleri, keramiske fade og tredimensionelle objekter fra slutningen af 1960'erne og frem til i dag. Kunstmuseet fyldes således med over 150 værker, der illustrerer en stor kunstners produktivitet og kreativitet i et evigt fornyende formsprog. Det er første gang, at publikum får mulighed for at se et så bredt og dækkende billede af Leif Kath's kunstnervirke.

Dansk Guldalder 1800 - 1850. Udstillingen præsenterer kunstmuseets Guldaldersamling med malerier og tegninger af kunstnere, som alle stammer fra det tidligere Nordslesvig. Der vil være fremragende værker af

kunstnere som blandt andre: C.F. Eckersberg, C.A. Jensen, C.A. Lorentzen, C.A. Gebauer, A. Kaufmann, J.W. Zillen og O.D. Ottesen. Slottet vil rumme portrætter, landskabsbilleder, studier fra Rom, marinebilleder, historiemalerier og genremalerier.

Absolut Avantgarde - Franciska Clausen. Med mere end 80 malerier og skitser samt udvalgte fotografier og breve stiller udstillingen skarpt på perioden 1921-31 i Franciska Clausens kunstneriske virke. Ingen dansk kunstner har spillet så central en rolle i 1920'ernes europæiske avantgardekunst som Franciska Clausen (1899-1986). Kun 22 år gammel drog hun ud i Europa og opsøgte de kunstneriske kraftcentre i Berlin og Paris. "De heroiske år" kaldte Franciska Clausen selv sin tid i udlandet. Og det var utvivlsomt her, hendes kunstneriske hovedindsats kom til at ligge. Efter at have gjort sig fortrolig med naturalismens og ekspressionismens formsprog skiftede hun retning, og med en klar, konstruktivistisk målsætning fulgte hun i årene 1921-1931 et eksperimenterende spor, der spændte fra de mest puritanske abstraktioner over saglige formanalyser, maskinæstetik og surrealisme til neoplasticisme. Det er værkerne fra den periode, der placerer Franciska Clausen blandt den internationale avantgardes pionerer. Samarbejdspartnere: Sidsel Marie Søndergaard fra Øregaard Museum, København. Udgivelse: Bog om Franciska Clausens oeuvre fra 1920'erne og dets placering i tidens internationale avantgardemiljø.

2011-2012

Astrid Kruse Jensen - Disappearing into the past. Soloudstilling med kunstneren Astrid Kruse Jensen, der arbejder med fotografi og videokunst. Værket udvides nu med tredimensionelle installationer på Kunstmuseet Brundlund Slot. Udstillingen "Disappearing into the past" følger op på den æstetisk røde tråd, der hidtil har været igennem Astrid Kruse Jensens værk, men det visuelle udtryk i fotografi og videoinstallationer udvides nu ved at bevæge sig ud i rummet og også komme til udtryk i fysisk tredimensionelle installationer. Astrid Kruse Jensens vender med denne udstilling det fotografiske blik mod sin barndomsby Aabenraa. Til udstillingen udgives et katalog om kunstnerens nye værker. Samarbejdspartnere: Slesvig Museum, Museet for Fotokunst, Odense, Skive Kunstmuseum og Rønnebæksholm. Udgivelse: Katalog om Astrid Kruse Jensen.

Sønderjysk kunst fra samlingen - nyerhvervelser. I vintermånederne 2011-2012 vises en mindre udstilling af værker i museets samling af sønderjysk kunst - alle indkøbt indenfor de sidste år. Heriblandt er værker af Rasmus Bjørn, Søren Brøgger og Leif Kath.

Anden formidling 2011

Årets skoleprojekt tilrettelæggelse i forbindelse med udstillingen Absolut Avantgarde - Franciska Clausen for folkeskole- og gymnasieelever i Aabenraa Kommune. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Billedskolen: Undervisningstilbud til børn og unge i Aabenraa Kommune. Udstilling af børnenes eksperimenter. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Foredrag: Tilrettelægges i samarbejde med kunstmuseets Venneforening.

Formidling 2013

Søren Behncke: Soloudstilling med den sønderjyske kunstner. Søren Behncke viser helt nye værker lavet særligt til denne udstilling og kunstmuseet arkitektoniske rammer samt et udvalg af hans værker fra de sidste 10 år. Til udstillingen udgives et katalog om kunstnerens værker.

Nina Kleivan - Observatøren: I samarbejde med Kunsthallen Brænderigården i Viborg arrangeres soloudstillingen "Observatøren, der er en rejse igennem syv rum, repræsenterende syv forskellige historier i hver deres kunstneriske medie. Udstillingen rummer altså både grafiske værker, maleri, fotografi og installationsværker, alle lavet særligt til denne udstilling. Til udstillingen udgives et katalog, der guider de besøgende igennem de forskellige historier i museets sale.

Helle Frøsig - litterære fabuleringer. Billedkunstneren Helle Frøsig inviteres til at skabe nye værker, med udgangspunkt i temaet for Aabenraa Litteraturfestival - Litteratur på Slottet.

Anden formidling

Årets skoleprojekt tilrettelæggelse i forbindelse med udstillingen Mette Winkelmann for folkeskole og gymnasieelever i Aabenraa Kommune. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Billedskolen: Undervisningstilbud til børn og unge i Aabenraa Kommune. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Foredrag: Tilrettelægges i forbindelse med Aabenraa Litteraturfestival og i samarbejde med kunstmuseets venneforening.

Litteratur på slottet 2012 - en weekend i september.

Formidling 2013

Værker fra kunstmuseets samling. Udstillingen viser et udsnit af de bedste sønderjyske kunstnere fra 1700-tallet til vores tid, hvor slottets rum anvendes til særskilte temaer. De sønderjyske kunstnere præsenteres med få værker af hver kunstner. Udstillingen ledsages af en bog om slottets historie, om amtmændenes bolig, om arkæologiske forskningsresultater og slottets sønderjyske kunstsamling.

Svend Wiig Hansen. Udstillingen er retrospektiv og skal vise de bedste værker fra perioden 1950 - 1997. Der vil være fokus på alle dele af hans kunstneriske virke: Skulpturer, tegninger, grafik og maleri. Slottet, såvel som parken, anvendes til udstillingen, og der lånes værker fra andre museer, private og fra familien. Udstillingen ledsages af en bog om kunstneren, hvor hans livsværk analyseres og perspektiveres både i forhold til hans samtid og i forhold til de kunstnere, som kom efter ham. Samarbejdspartnere: Sofienholm ved Benedicte Bojesen og forfatter Mikael Wivel. Publikation: Bog om kunstneren ved Mikael Wivel og Katrine Kampe.

2012-2013

Mette Winkelmann. I samarbejde med Museet for Samtidskunst i Roskilde arrangeres en soloudstilling med den sønderjyske kunstner Mette Winkelmann, der arbejder med maleri, collage og værker i stof. Udstillingen tilrettelægges særligt til de to samarbejdende museer med værker lavet specifikt til de

respektive rammer. De to udstillinger supplerer hinanden med forskellige af sider af kunstnerens arbejde, så de kan ses hver for sig eller sammen give en totaloplevelse af Mette Winckelmanns kunst.

Anden formidling

Årets skoleprojekt tilrettelæggelse i forbindelse med udstillingen Svend Wiig Hansen for folkeskole og gymnasieelever i Aabenraa Kommune. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Billedskolen: Undervisningstilbud til børn og unge i Aabenraa Kommune. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Foredrag: Tilrettelægges i forbindelse med udstillingerne og i samarbejde med kunstmuseets venneforening.

Formidling 2014

Jeppe Madsen-Ohlsen - maleren fra Christiansfeld. Udstillingen sammensættes af museets værker med enkelte supplerende lån. Hensigten er at give et indsigtfuldt billede af Christiansfeldmaleren, hans særpræg og originalitet ved at vise de bedste værker fra hans livsværk. Udstillingen ledsages af en bog om maleren, hvor en analyse af hans livsværk sammenstilles med arkivalske studier, for at afdække nye sider af hans kunstneriske virke. Udgivelse: Monografi om kunstneren finansieret af eksterne midler.

Bo Bojesen - satiretegneren. Tegneren Bo Bojesen arbejdede som tegner på Politiken fra 1947 til 1992 og fik gennem sit virke sat den danske samfundsmodel og det danske sindelag på spidsen gennem en skarp iagttagelsesevne og en kærlig ironisk tegnstil. Udstillingen vil indramme hans kunstneriske virke, og kataloget, som ledsager udstillingen, vil præsentere Bo Bojesen som satirisk tegner og perspektivere genren i Danmark. Publikation: Antologi om kunstneren, tegnekunst og satire.

Installationer i litteraturens tegn - gruppeudstilling. I forbindelse med festivalen Litteratur på Slottet 2014 inviteres 10-12 danske og tyske kunstnere til at lave installationer på slottet ud fra et fælles tema - der også er det samlede tema for året litteraturfestival. Den enkelte kunstner får mulighed for at arbejde stedspecifikt i museets unikke slotsarkitektur og sammen og hver for sig fortælle historier fra litterære værker, temaer og traditioner. Udstillingen ledsages af et dokumenterende katalog over gruppens værker på museet. Publikation: Katalog om temaet og kunstnernes bidrag.

Anden formidling

Årets skoleprojekt tilrettelæggelse i forbindelse med udstillingen: Installationer i litteraturens tegn og rettes til folkeskole og gymnasieelever i Aabenraa Kommune. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Billedskolen: Undervisningstilbud til børn og unge i Aabenraa Kommune. Intern tilrettelægger: Bente Sonne.

Foredrag: Tilrettelægges i forbindelse med udstillingerne og i samarbejde med kunstmuseets venneforening.

Litteratur på slottet 2014 - en weekend i september.

KONSERVERING OG BEVARING

Generelt

Museum Sønderjylland driver et konserveringsværksted med følgende specialer: Arkæologi/jordfund, palæontologi, nyere tid, stenkonservering. Afdelingen betjener museets øvrige kultur- og naturhistoriske afdelinger mht. konservering og rådgivning om bevaring af samlingerne. I det omfang, hvor konserveringen kræver ekspertise eller teknikker, som museet ikke råder over (eksempelvis frysetørring af træ) samarbejdes med andre konserveringsværksteder i Danmark.

Museets to kunsthistoriske afdelinger har andele i Fælleskonserveringen i Århus.

Mission og vision

At konservere, forebygge nedbrydning og udbrede kendskabet til korrekt håndtering af genstandene der indgår i samlingerne på Museum Sønderjylland, samt at opbygge viden om konserveringsfaglige emner.

Arbejdet med visionen

Vi servicerer afdelingerne i Museum Sønderjylland i forhold til konkrete konserveringsopgaver, samt fungerer som konsulenter på konserverings- og opbevaringsmæssige problematikker indenfor arkæologi, nyere tids historie, naturhistorie og stenkonservering. Vi er desuden behjælpelige med videreformidling af specialopgaver.

I den kommende fireårs periode vil vi sætte fokus på den præventive konserveringsindsats ved at formidle om korrekt håndtering og opbevaring af de mange forskelligartede genstande der er på museet. Vi vil indgå i arbejdet med fornyelse af de faste udstillinger på de forskellige afdelinger for at sikre de bedst mulige udstillingsvilkår for genstandene.

Status på samlingens tilstand og bevaringsrelaterede problemstillinger

Museums Sønderjyllands samlinger spænder over kunst, nyere tids historie, arkæologi og naturhistoriske genstande. Da samlingerne spænder over så mange forskellige typer af objekter og materialer, er der ligeledes mange forskelligartede problemstillinger i forhold til konservering og bevaring. Da museet primært benytter sin egen konserveringsenhed, kræver det, at vi selv har en bred konserveringsmæssig ekspertise og samtidig har et tæt og godt samarbejde med andre af landets konserveringsenheder for at kunne konsultere hinanden på ekspertviden. Specialopgaver, der går ud over den ekspertise, som findes i museets egen konservering, løses ved at uddelegerer disse til andre specialiserede konserveringsenheder. Dette gælder også for hele kunstområdet.

Samlingernes tilstand varierer mellem de forskellige afdelinger, men det kan generelt siges at størstedelen af samlingerne er stabile og i god stand, men også med en pukkel af behandlingskrævende genstande (der henvises til Museer i tal for en detaljeret procentvis oversigt over samlingernes bevaringstilstand). Der foregår et løbende tilsyn med samlingerne og en overordnet vurdering af indsamlede genstandes bevaringstilstand på de lokale afdelinger med assistance fra museets konserveringsenhed og samlingsrelaterede problemer bliver løbende taget hånd om.

Magasiner

Selvom det omfattende arbejde på med tiden at få forenet samlingerne i et fælles magasin er indledt, bærer samlingerne naturligvis stadig præg af museets fortid som enkeltmuseer. Fysisk er samlingerne derfor stadig adskilt, og opbevaringsforhold varierer også fra tæt på optimale vilkår til rum med flere muligheder for forbedring. Fælles for alle magasinrum gælder det, at der løbende arbejdes med at optimerer forholdene ud fra samlingernes behov, og at samlingerne overvåges af museets konserveringsenhed eller samarbejdspartnere for eventuelle påvirkninger forårsaget af opbevaringsforholdene.

På sigt er det ønsket, at oprette et nyt fællesmagasin for Museum Sønderjylland med tilhørende konserveringsenhed. Der arbejdes fortsat i den kommende fireårs periode på at afdække de præcise behov fra de enkelte afdelinger og derefter at opnå finansiering til projektet.

Koordinering med andre museer

Museet indgår aktivt i videndeling med andre konserveringsafdelinger og har et godt samarbejde med andre centre. Det sikre dels videnuudveksling, og dels at specialopgaver kan videregives til eksperter, såfremt det skønnes nødvendigt. Museets medarbejdere indgår f.eks. også i nydannelse af netværk for naturhistoriske konservatorer, der kan fungerer som erfaringsudvekslingsforum mm.

Vigtigste indsatsområder i planperioden

Der arbejdes i den kommende periode med fornyelse af de faste udstillinger på flere af museets afdelinger. Det starter med Kulturhistorie Aabenraa primo 2011, og herefter påbegyndes arbejdet på Sønderborg Slot og endeligt på Arkæologi Haderslev. I den forbindelse vil der være en del arbejde i forhold til de genstande, der har været eller skal udstilles (igen), både i forhold til håndteringen af genstandene, deres eventuelle konserveringsbehov samt opbevaringsforholdene i de nye udstillinger.

Kendte konserveringsbehov i den kommende tidsperiode er Kulturhistorie Tønders tekstilmagasin, som skal ompakkes, og der skal findes magasinplads til samlingen. Der skal ske en tilstandsvurdering af Skærbæktæpperne som eventuelt skal konserveres og opbevaringsforholdene i udstillingen skal vurderes og forbedres.

Kulturhistorie Aabenraa har et konserveringsbehov for en brudekjole fra 1872 og en samurairustning der begge er større specialopgaver, som vil kræve, at den nødvendige finansiering til konserveringsarbejdet kan opnås. I forbindelse med indregistrering af genstande fra Kulturhistorie i Aabenraa vil genstande blive ompakket og inddelt i grupper for at lette fremtidig opbevaring.

Der vil være løbende behov for konservering af arkæologiske genstande, der stammer fra de igangværende udgravninger på Arkæologi Haderslev. Der vil desuden blive arbejdet med at udskille metalgenstande fra hovedmagasinet, som overføres til specialmagasin med mere optimale klimabetingelser.

I forbindelse med planlagte forskningsprojekter på palæontologiske genstande vil der komme en øget fokus på at klargøre enkeltstykker til forskning og publicering af disse.

På det konserveringsfaglige område vil vi i den kommende periode tage hul på en detaljeret genstandsvurdering i samlingerne, startende med historie/etnologi området. Vi ønsker desuden at styrke fagligheden omkring tekstilkonserveringen gennem koncentreret erfaringsudveksling med tekstilkonserveringseksperter i både Danmark og Tyskland.

Vi har desuden et ønske om at kunne arbejde med digital røntgen og derigennem udvikle metoder der kan lette især arkæologisk konservering, men også de øvrige fagområder. Vi vil derfor i den kommende periode arbejde med at få afklaret hvilket udstyr der bedst kan løse opgaven og at skaffe finansiering til anskaffelse.

Museets planer vedr. konservering i forhold til vision og strategi:

Afdelinger der tidligere har fungeret som lokalmuseer har i nogle tilfælde mindre samlinger der ikke naturligt hører under det fagområde de repræsenterer. Der vil derfor i den kommende periode arbejdes med gradvist at overdrage disse til de afdelinger der fagligt dækker samlingerne. I forbindelse med overdragelserne vil der være en vurdering af genstandenes tilstand og eventuelle konserveringsbehov, genstandene vil blive ompakket og kassation vil evt. komme på tale for dubletter mm. Overdragelserne vil foregå trinvist og tidshorizonten vil afhænge af genstandenes konserveringsbehov mm.

Konserveringsenheden vil arbejde hen imod en mere ensartet håndterings, opbevarings og konserveringsindsats på alle museets sammenlagte afdelinger, blandt andet ved hjælp af øget interne formidling.

REGISTRERING

Naturhistorie og Palæontologi

Der er i øjeblikket desværre ikke centrale naturhistoriske registre at indberette til. Det forventes at Statens Naturhistoriske Museum i løbet af den kommende periode vil vælge et registreringssystem som de øvrige danske naturhistoriske museer kan tilslutte sig og forhåbentlig danne grundlag for at der bliver en fælles registreringsportal.

I den kommende periode vil vi arbejde videre med at registrere hele samlingen i et internt digitalt register hvor alle genstande ligeledes bliver fotograferet. Det vil være muligt på længere sigt at overføre disse data direkte til et fælles digitalt register.

Arkæologi, Historie/etnologi, Kunsthistorie

Der registreres i REGIN og KID med fotodokumentation, og der laves fysiske kopier af registreringer til arkivering.

Arkæologi Haderslev m. afdelinger

Status på handleplanen for indberetning til de centrale kulturarvsregistre, KID og Museernes Samlinger

Nyere tids sager på Arkæologi Haderslev registreres stadig i REGIN, her er intet efterslæb. Afsluttede sager publiceres til Museernes Samlinger. En kort manual er udarbejdet.

Arkæologiske sager registres i REGIN, hvor der er tale om sager fra efterslæbet, ellers i MUD (Museernes Udgravningsdata). En manual til registrering i REGIN foreligger, mht. MUD følges vejledningen fra systemet.

I REGIN har Arkæologi Haderslev (tal oktober 2010): 2.603 sager med 98.226 genstande- på Arkæologi Haderslev og 5.742 genstande på Ehlerssamlingen. Til sammenligning: November 2009 var tallet 78.608 genstande på Arkæologi Haderslev og 5.649 på Ehlerssamlingen.

Arkæologi har et efterslæb på ca. 103 sager med 19.839 genstande.

Afdelingens plan er, at efterslæbet skal være færdigregistreret 1. december 2013.

Udpeg særlige indsatsområder, prioriteringer

I 2009/2010 har afdelingen foretaget OCR-scanning af den gamle håndskrevne protokol og de såkaldte "grønne kort" og derved fået lagt en hel del ind i REGIN (sag 0888 med 18.041 genstande). I den kommende periode er det planen at indføre Aabenraas oldsagssamling (er begyndt) og at få konverteret arkæologiske genstandslistor fra digital format direkte over i REGIN - en ansøgning er, i samarbejde med Varde, Horsens, og Museet på Sønderkov, sendt.

Kulturhistorie Tønder m. afdelinger

Status på handleplanen for indberetning til de centrale kulturarvsregistre KID og Museernes Samlinger

I REGIN har kulturhistorie Tønder (tal maj 2010): 17.272 genstande i 94 sager. Til sammenligning: November 2009 var tallet 16.598.

Afdelingens plan er, at efterslæbet skal være færdigregistreret 1. december 2013.

Særlige indsatsområder, prioriteringer

Museet agter at påbegynde registrering af genstande fra afdelingerne i Højer og Skærbæk. Ellers vil museet ind til videre fortsætte registreringspraksissen som hidtil. Den inspektør, som tidligere havde ansvaret for REGIN, er gået af, og den nye inspektør er netop tiltrådt pr. 1. september. Dette skift vil måske på sigt ændre lidt på, hvorledes registreringerne udføres fremover.

Kulturhistorie Aabenraa m. afdelinger

Status og enkelte udfordringer: Registreringspraksis - og system + status på handleplanen

Afdelingen er stadig præget af, at der har været brugt forskellige registreringssystemer siden museets grundlæggelse i 1887. I 1970'erne fik museet for første gang en faglig leder, som begyndte med registreringen på blå kort og i relation til den grønne registrant samtidigt med, at der i løbet af de følgende år oprettedes ca. 200 sager for nyindkomne samlinger eller enkelte genstande. Generelt var registreringen på Kulturhistorie Aabenraa præget af dobbeltregistrering, f.eks. blev der både registreret efter indkomstår

og genstandsgrupper. Størstedelen af registreringen på blå kort samt registreringen efter indkomstårene (1990 - 2006) er de sidste fore år blevet tastet ind i REGIN af museets fastansatte registrator eller blevet overført i REGIN af firmaet KONKAT. Pt. arbejdes der på at tjekke oplysningerne i REGIN for dobbeltregistrering og andre fejl, samtidigt med at de sidste manglende genstande registreres i REGIN.

På museets underafdeling Jacob Michelsens Gård (siden 1986 en del af Aabenraa Museum) blev der siden 1980'erne registreret en del genstande - af dem er der ca. 300 registreret i REGIN. Der mangler en kritisk gennemgang af oplysningerne i REGIN, samt at der kun i enkelte tilfælde er tilknyttet fotodokumentation. Stedet har indtil for få år siden været beboet, og der mangler en kritisk gennemgang af genstandene, som er tilknyttet gården.

Museets anden underafdeling Oldemorstof (det tidligere Bov Museum) blev i 2008 optaget i Museum Sønderjylland. Alle ca. 13.000, mest landbrugsrelaterede genstande fra det inden 2007 ikke statsanerkendte museum, er fortsat en samlesag, og inden registreringen i REGIN skal der gennemføres en faglig bedømmelse af samlingen inkl. et kassationsforløb. Dette arbejde er sat i gang af stedets eneste faglige medarbejder (ansat i 2008), og det forventes at genstandene bliver registreret i REGIN i de kommende fore år. Museets afdelingsleder har deltaget i ODM's REGIN-kursus for kulturhistoriske museer.

Strategidel med angivelse af årlige satsningsområder

De kommende år vil registreringen på Kulturhistorie Aabenraa stadigvæk spille en meget central rolle. På Kulturhistorie Aabenraa skal de allerede indtastede oplysninger om museets samling i REGIN gennemgås og i givet fald rettes. I forbindelse med en gennemgang af museets magasiner og en planlagt nyopstilling skal genstandenes registrering kontrolleres og suppleres. I forbindelse med en mindre nyopstilling af museets permanente udstilling kontrolleres de udstillede genstandes registrering, og de i REGIN manglende oplysninger om opbevaring og konserveringstilstand samt fotodokumentation tilføjes.

Satsningsområder: Kontrol af registrering vedr. den etnografiske samling og skibsportrætterne inkl. fotodokumentation (2011). Kritisk gennemgang af de allerede REGIN-registrerede genstande og tilføjelse af informationer om konservering og bevaring samt dokumentationsbilleder (2011-14). Registrering af ca. 200 forskningssager fra 1980'erne og 1990'erne (2011-12). Implementering af formidlingsværktøjerne i REGIN og kontrol af at genstandene er til stede de angivne steder (udstilling/magasin/andet) (2011-14). Løbende: Registrering af nyindkomne genstande.

På Jacob Michelsens Gård skal der igangsættes en kritisk gennemgang af de allerede registrerede genstande (2011). Oplysningerne kontrolleres og der tilføjes med hjælp af de frivillige på gården oplysninger vedr. sted, bevaringstilstand samt fotodokumentation (2012-14).

På Oldemorstof fortsættes arbejdet med at gennemgå samlingen og med at gennemføre kassationsforløbet. Derefter påbegyndes registreringen i REGIN (sagsnr. 20.000X etc.). De yderst få nyindkomne genstande registreres hurtigst muligt af museets eneste faglige medarbejder.

Satsningsområder: Kassationsforløb landbrugssamling (2011-12). Registrering af museets samling i REGIN (2011-14). Fotodokumentation i REGIN (2012-13). Kritisk gennemgang af oplysningerne i REGIN (2014).

Sønderborg Slot m. afdelinger

Status og enkelte udfordringer: Registreringspraksis - og system + status på handleplanen

Primo september 2010 havde Sønderborg Slot 1.088 sager indeholdende 51.416 genstande. Det skønnes, at der er et efterslæb på 1.500 genstande. På samme tidspunkt var der publiceret 272 sager indeholdende 48.785 genstande.

Afdelingens plan er, at efterslæbet skal være færdigregistreret 1. december 2013.

Afdelingen arbejder i den kommende periode med omfattende fornyelser af basisudstillingerne. I den forbindelse benyttes lejligheden til at nyregistrere genstandene, der skal udstilles.

Kunstmuseet Brundlund Slot og Kunstmuseet i Tønder

På begge afdelinger er hele samlingen registreret i KID og nytilvæksten følges kontinuerligt op af registrering.

MUSEETS ORGANISATION OG ADMINISTRATION

Vedtægter

Museets vedtægter er i 2010 suppleret med en egentlig forretningsorden for bestyrelsen. Der forventes ingen ændringer i planperioden.

Bestyrelse

Efter nyvalg i 2010 består museets bestyrelse fortsat af 2 kommunalbestyrelsesmedlemmer fra hver af Haderslev, Sønderborg, Aabenraa og Tønder kommuner, 2 medlemmer af Regionsrådet for Syddanmark samt 1 personalerepræsentant - i alt 11 medlemmer. Bestyrelsen ansætter til varetagelse af den daglige drift en direktør med en relevant museumsfaglig baggrund. Der forventes ingen ændringer planperioden.

Foreninger

Museet har ikke en formel overordnet støtteforening, men ved museets oprettelse blev der oprettet lokalråd med tilknytning til de enkelte museumsafdelinger. Lokalrådene består dels af politisk repræsentation fra museets bestyrelse, dels af repræsentation fra kommuner og interesseorganisationer i de enkelte afdelingers lokale område - herunder bl.a. støtteforeninger. Der forventes ikke ændringer i planperioden.

Administrative regler og bestemmelser

Museets regnskabs-, økonomi- og lønfunktion varetages teknisk af Haderslev Kommune i henhold til den driftsaftale der blev indgået ved museets dannelse. I forhold til forsikringsforhold, revision og bankforretninger sker dette også med udgangspunkt i aftalen med Haderslev Kommune herunder udbud af disse opgaver. Museets afdelinger anvender samme ensartede administrative journaliseringssystem, og it-funktionen varetages af VUC.

Der forventes ikke væsentlige ændringer i de overordnede administrative principper, der til stadighed skal sikre, at museets administration varetages forsvarligt på et driftsøkonomisk optimalt niveau således, at museets ressourcer anvendes primært til museale opgaver.

Forsikringer

De praktiske forhold omkring genstandsforsikringer, bygningsforsikringer, autoforsikringer m.v. varetages som nævnt under 8.4 af Haderslev Kommune, og der forventes ikke ændringer i denne praksis i planperioden.

MUSEETS PERSONALE

Museet har i henhold til KTO aftalen oprettet et enstreget sikkerheds- og samarbejdsudvalg i form af et MED-udvalg. I den kommende planperiode vil der fortsat være fokus på opgaven med at få Museum Sønderjylland til at fremstå som én organisation med fælles personalepolitik, fælles værdigrundlag m.m.

Generelt

Med henblik på at udnytte personaleressourcerne optimalt er det museets politik, at alle stillinger løbende vurderes indholdsmæssigt således, at der ved stillingsledighed sker en vurdering af indholdet i den stilling, der skal slås op. Denne politik videreføres i planperioden.

Fast personale

I forbindelse med den løbende tilpasning af museets ledelsesstruktur vil der i relevant omfang ske en større samdrift af afdelinger og underafdelinger - bl.a. i administrativ og servicemæssig henseende, og i den forbindelse vil der blive lagt øget vægt på samarbejde på tværs af afdelingerne på bl.a. disse områder.

Andet personale

I planperioden vil der fortsat være stort fokus på at opfylde behovet for efter- og videreuddannelse for samtlige personalegrupper - både eksternt men også i et samarbejde på tværs af museets afdelinger og personalegrupper.

MUSEETS ØKONOMI

Redegørelse

Museets driftsgrundlag består hovedsagelig af statstilskud efter § 15 og 16, tilskud efter folketal fra Haderslev, Sønderborg, Aabenraa og Tønder kommuner, samt indtægter ved entré, salg i butikkerne, kap. 8 arbejdet, fondstilskud m.v. Museets økonomi forventes i perioden at være stabil, men under et vist pres som følge af besparelser på offentlige udgifter og eftervirkningerne af den økonomiske krise.

Der er indgået aftale med de fire kommuner om en anlægspulje ved museets dannelse. Puljen er videreført i de senere år om end i reduceret form på grund af kommunale besparelser. Det forsøges i planperioden at få hævet anlægspuljen til det oprindelige niveau fra 2007.

Budget og arbejdsplan

Museets regnskabsår følger kalenderåret og direktøren forelægger årligt et forslag til budget med tilhørende budgetkommentarer til beslutning i bestyrelsen. Herefter sendes det vedtagne budget med kommentarer til tilskudsgiverne og Kulturarvsstyrelsen.

Direktøren forelægger hvert 4. år forslag til en arbejdsplan til beslutning i bestyrelsen. Den godkendte arbejdsplan sendes til tilskudsgiverne og Kulturarvsstyrelsen.

Ledelsesstruktur

Fra 1. januar 2011 overgår Museum Sønderjylland fra afdelingsledelse til fagområde ledelse. Denne ledelsesform vil blive afprøvet og implementeret (hvis den virker) i planperioden.

BYGNINGER:

Museum Sønderjylland har pr. 31. december 2010 rådighed over følgende bygninger:

Afdelings navn	Adresse	Ejerforhold	M ² bygning
Arkæologi, Haderslev + Sekretariatet	Dalgade 7 og Aastrupvej 48, Haderslev	Museum Sønderjylland	3.880
Frilandsmuseet, Haderslev	Dalgade 7, Haderslev	Museum Sønderjylland	636
Slesvigske Vognsamling	Simmerstedvej 1, Haderslev	Museum Sønderjylland	2.143
Arkæologi	Lindedal 17, Haderslev	Museum Sønderjylland	1.250
Afdelingerne i Tønder	Kongevej 51, Tønder	Museum Sønderjylland	6.098
Naturhistorie og Palæontologi	Lergravsvej 2, Gram	Museum Sønderjylland	650
Konserveringsværkstedet	Industrivej 17, Gram	Museum Sønderjylland	1394
Højer Møllebolig	Møllegade 12, Højer	Museum Sønderjylland	442
Kulturhistorie Aabenraa	H.P. Hanssens Gade 33, Aabenraa	Museum Sønderjylland/ Aabenraa Kommune	869
Markmandshuset	Hjemstedvej 61, Skærbæk	Museum Sønderjylland	50
Ehlers Lertøjssamling	Slotsgade 20, Haderslev	Haderslev Kommune	524
Haderslev Bymuseum	Slotsgade 22, Haderslev	Haderslev Kommune	267
Kunstmuseet Brundlund Slot	Brundlund Slot, Aabenraa	Aabenraa Kommune	1.299
Jacob Michelsens gård	Toften 37, Aabenraa	Aabenraa Kommune	300

Magasin, Folkehjem	Haderslevvej 3, Aabenraa	Aabenraa Kommune	400
Museet Oldemorstoft	Bovvej 2, Bov	Aabenraa Kommune	1.500
Fællesmagasinet	Kongensgade 34, Christiansfeld	Kolding Kommune	1.369
Cathrinesminde Teglværk	Iller Strandvej 7, Broager	Sønderborg Kommune	6.500
Skærbæk Museum	Storegade 47, Skærbæk	Tønder kommune	450
Historiecenter Dybbøl Banke	Dybbøl Banke 16, Sønderborg	Selvejende institution	1.097
Dybbøl Mølle	Dybbøl Banke 7, Sønderborg	Selvejende institution	710
Højer Mølle	Møllegade 13, Højer	Selvejende institution	739
Museumskældereren Hjemsted	Hjemstedvej 60, Skærbæk	Selvejende institution	1.000
Vognmagasin	Seggelundgård , Christiansfeld	Privatejet	120
Drøshes Hus	Storegade 14, Tønder	Privat Fond	860
Kulturhistorie, Sønderborg Slot	Sønderborg Slot	Den danske stat	8.329

Magasiner

Der er i foregående periode indrettet åbent kniplingsmagasin i Drøshes Hus i Tønder. Det lejede magasin i Helgolandsgade blev fraflyttet, efter ibrugtagning af den udvidede magasinplads på loftet af Sønderborg Slot.

Tilstanden og fyldningsgraden af vore nuværende magasiner, gør at vi på længere sigt skal have anlagt et centralt beliggende, større fællesmagasin, eventuelt i forbindelse med et nyt konserveringsværksted. En arbejdsgruppe har i flere år kortlagt vore magasiners omfang og tilstand og har besøgt inspirerende magasiner og eksperter inden for området. Arbejdet er midlertidigt sat i bero på grund af manglende finansieringsmuligheder. Disse bedres forhåbentlig med tiden.

Øvrige større bygningsændringer

Udover almindelig vedligeholdelse er tagene på Cathrinesminde Teglværk blevet renoveret, og Højer Mølle sat i stand. Møllerboligen i Højer er købt med en gavmild donation af A.P. Møller og Hustru Chastines Mc.-Kinney-Møllers Fond til almene Formaal, som også betalte nyindretningen af loftet i Drøshes Hus. I 2009 indkøbtes Lindedal 17 i Haderslev for egne midler, til brug for arkæologerne. En del af ejendommen er under istandsættelse, og ventes færdig i 2010 - resten udmatrikuleres og frasælges.

Ved Museerne i Tønder planlægges en mindre tilbygning der skal huse dele af Svend Wiig Hansens kunst samt give rum til dansk design fra Wegners tid; når denne bygning er etableret er masterplanen fra starten af halvfemserne fuldført.

Ændringer vedr. udendørsarealer

Ved Drøhses hus i Tønder har museet modtaget en donation fra Ny Carlsberg Fonden, til indretning af et haveareal i gården, arbejdet går i gang i 2010 under ledelse af Landskabsarkitekt Niels Junggreen Have.

Haderslev den 15. december 2010

Orla Madsen